

MUNTANYA

741

1985

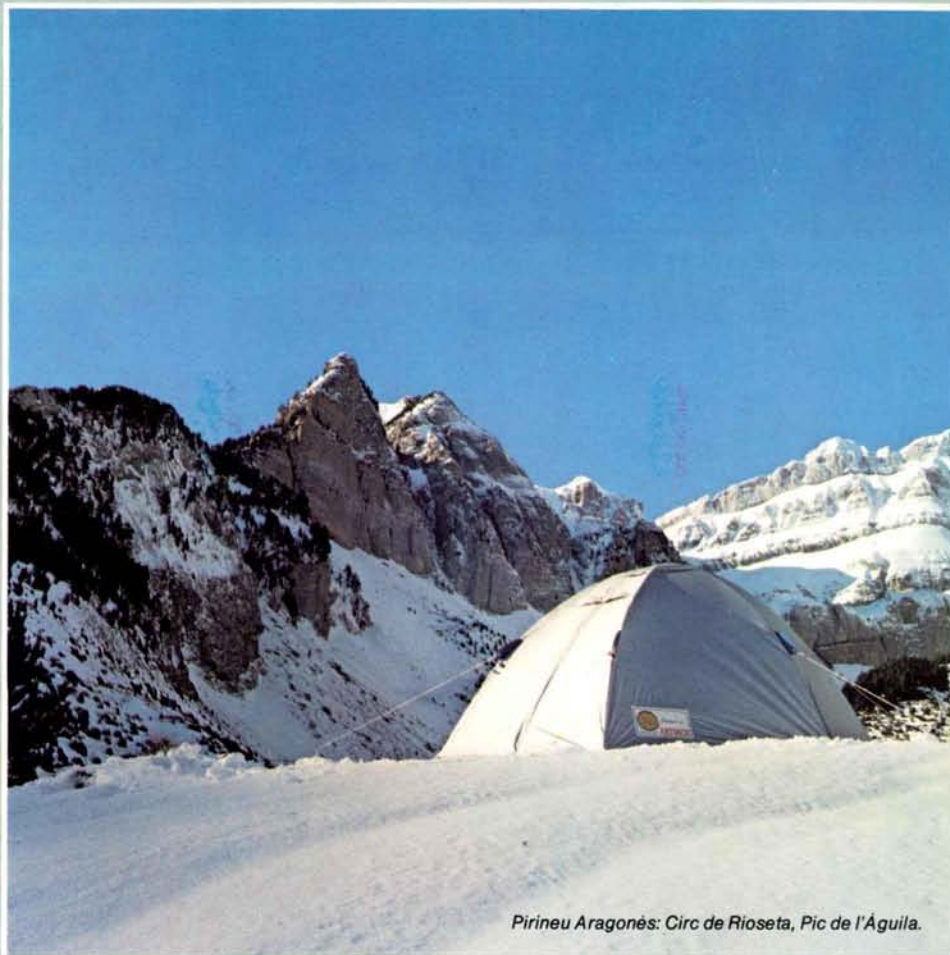
TENDES McKINLEY

La geometria hemisfèrica, aplicada al desenvolupament de tendes d'alta muntanya, proporciona, a igualtat d'àrea a la planta, una òptima habitabilitat, tant per la magnitud del volum disponible, com per la seva ergonomia de formes. Per tant, és la geometria més adequada per a desenvolupar el nostre concepte bàsic de CONFORT MÀXIM, el qual, gràcies a la utilització d'estructura geodèsica LLEUGERA, a base de vareta de fibra de vidre, pot aconseguir-se amb un embalum i un pes mínims.

A la casa ARTIACH ens vam proposar de potenciar al màxim el significat de CONFORT en les seves facetes de muntatge i habitabilitat. Per a fer-ho, vam idear un sistema original de subjeccions velcro de manera que, tot solidaritzant l'interior de les tendes amb l'armadura, faciliten un MUNTATGE SIMPLE I RÀPID. Quant a l'HABITABILITAT, i atesa la diversitat de condicions en què ens movem a l'alta muntanya, hem desenvolupat aquest terme sobre la base d'aconseguir un conjunt fonamental tèrmic, però amb possibilitat d'una àmplia graduació. En primer terme, en tota la confecció adoptem fibra polièster, amb la qual cosa, gràcies a la seva baixa conductivitat tèrmica ($0,0004 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) comparada amb la poliamida ($0,0006 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) emprada normalment, assolim una barrera tèrmica superior en un 50 %. A l'interior hi hem disposat una textura oberta de 40/45 Den. x 31/75 Den. amb què aconseguim, a més a més, una paret transpirable al vapor d'aigua i altament higiènica per la fàcil neteja. La cambra d'aire, l'element tèrmic fonamental, ha estat generosament sobredimensionada. La tensió que forneix a les parets l'elasticitat de l'armadura, junt amb la suspensió de l'interior per punts velcro, garanteixen un volum màxim, fins i tot amb vents forts.

L'airejament d'una tenda d'alta muntanya, una qüestió altament polèmica, ha estat estudiant amb tot el rigor. La McKinley disposa d'una obertura zenital per a l'airejament obligat mínim en condicions límit. A més, està proveïda amb dues mànigues d'airejament graduable, interior i exterior, per mitjà de les quals es pot regular en tota la gamma de condicions climàtiques, com també durant la cocció d'aliments, tot minimitzant la condensació.

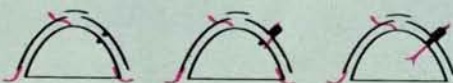
Pirineu Aragonès: Circ de Rioseta, Pic de l'Àguila.

Un detall important, fins ara menyspreat, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat a les hores de repòs diürn, sota el fort sol d'alta muntanya durant l'estiu. Per això, hem recobert l'exterior de la tenda de poliuretà, amb una dispersió col·loidal d'alumini. A les proves fetes, i gràcies al seu alt poder reflectant, l'aluminitzat aconseguí de mantenir la temperatura interior entre 25-47°, contra els 30-33° que s'obtingueren amb tendes de colors convencionals.

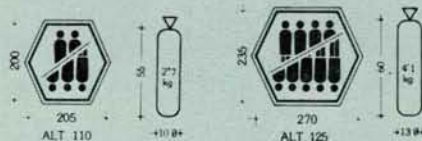
Quant al concepte de MÀXIMA SEGURETAT, les tendes hemisfèriques amb armadura geodèsica de varetes, paradoxalment no són sòlides, ni robustes, ni resistents..., ni pretenen de ser-ho. Utilitzen l'elasticitat del conjunt com a principi bàsic de llur excel·lent grau de FIABILITAT i SEGURETAT. A diferència de les tendes convencionals, els esforços de tracció dels ancoratges, gràcies a l'e-

lasticitat de l'armadura, són distribuïts uniformement per tota la superfície de la tela. La decisió d'emprar polièster, pel seu més baix coeficient a la tracció i a la temperatura, contribueix a mantenir sempre turgent el conjunt. No hi ha costures crítiques, ni tampoc punts delicats amb acumulació de tensions. L'elasticitat i deformitat de la seva arquitectura garanteix la distribució uniforme d'esforços a qualsevulla circumstància, per extrema que sigui, i la recuperació de la seva forma natural.

Mc KINLEY

Airejament de cambra d'aire i interior

DEMANI LA NOSTRA
"GUIA TECNICA DE PRODUCTES
D'ALTA MUNTANYA"

edelweiss:

CAP AL CIM

 esports
edelweiss Gran Via, 527 (xanfrà Urgell)

Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

EVEREST'85

Expedició Catalana

600 nits a 5.150 m.

300 nits a 6.500 m.

120 nits a 7.000 m.

90 nits a 7.800 m.

28 nits a 8.450 m.

Frontal «ZOOM»

PETZL

la frontal d'alçada

Vehils

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

CATALANA DE
FOTOCOMPOSICION, S.A.

- Empresa líder, dedicada al servei del món editorial.
- Alta tecnologia en mètodes de fotocomposició amb la incorporació dels nous mètodes de:

- ★ AUTOCOMPOSICIÓ
- ★ AUTOCORRECCIÓ
- ★ TRANSCODIFICACIÓ DE TEXTOS PEL SISTEMA «MEDIACOM 4000»
- ★ TRACTAMENT DE TEXTOS A TRAVÉS DEL SISTEMA «MODEM TELEFÒNIC»

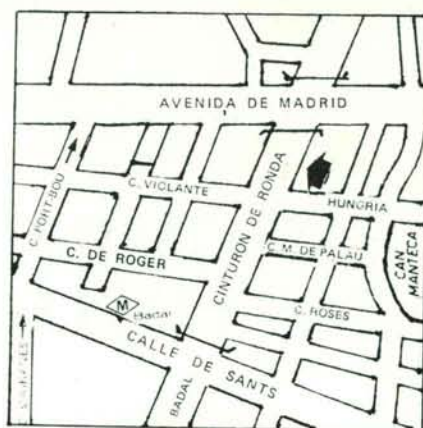
- Adquisició contínua dels últims sistemes de fotocomposició presentats al mercat.
- Personal altament qualificat en

- ★ Fotocomposició
- ★ Muntatges
- ★ Fotomecànica

Oficines: Sardenya, 221-223, entrol. 3.ª. Telèf. 232 41 62 (3 línies). 08013-BARCELONA
Tallers: Consell de Cent, 500, 6.ª planta. Telèfon 245 68 05/06

PEDRA-NEU

COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

NOVA ADREÇA

CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID

OFERTA D'ESQUÍ 85-86

PEDRA-NEU

PISTA

ESQUÍS (1.ª Marca)
FIXACIÓ (Max. Segu-
retat)
BASTONS
BOTES (1.^a Marca)

ADULT

~~32.637,-~~
23.500,-

JOVES

~~27.307,-~~
20.800,-

INFANTS

~~25.422,-~~
~~18.200,-~~
16.700,-

FONS

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ
BASTONS
SABA

~~19.825,-~~
14.500,-

MUNTANYA

ESQUÍS
FIXACIÓ (Max. Segu-
retat)
BASTONS

~~34.562,-~~
26.900,-

PEDRA-NEU

NOVETAT LLISTES DE NOCES

C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028

TEL. (93) 330 27 74

LLOGUER DE:

ESQUÍS DE MUNTANYA ESQUÍS DE PISTA
ESQUÍS DE FONS GRAMPONS I PIOLETS

PEDRA-NEU

**ESPECIALITZATS EN ESPORTS DE MUNTANYA
ESPELEOLOGIA-ESCALADA-ESQUÍ**

Placa Sant Josep Oriol, 8 (Plaça del Pi) Tel.-302-44-89 08002 BARCELONA

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

ANY CIX N.º 741 VOL. 90 OCTUBRE 1985

Redacció i administració:

Paradís, 10 - 08002 Barcelona
Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Disseny:

Emili Civis i Abad

Enric Franch i Miret

Corrector:

Joan Costa i Costa

Publicitat:

Centre Excursionista de Catalunya

Paradís, 10

Tel. 315 23 11

08002 Barcelona

Col·laboradors:

David M. Aloy, Jaume Altadill,
Armand Ballart, Lluís Belvis, Miquel
Bosch, Josep Casanovas, Francesc Herrera,
Agustí Jolis, Manuel Mateu, Martial Moioli
(Chamonix), Modest Montlleó, Jordi Mullor,
Ramon Pujol i Alsina, Lluís Puntis i Pujol,
Joan Quintana, Joan Sabadell,
Josep M.ª Sala, Alfons Valls

Suscripció:

2.000 pessetes l'any (sis exemplars).

Estranger: 2.800 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 375 pessetes.

(Comanda de números endarrerits, a la
redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958

Fotocomposició i Fotomecànica:

Catalana de Fotocomposició, S.A.

Consell de Cent, 500

Impremta:

Gràfiques Encina

Encina, 31

Barcelona

ISSN: 02112-2111

SUMARI

Editorial	482
El Nollen <i>Jaume Agudé</i>	483
El camí del Pont Quebradís <i>Joan López i Cortijo</i>	486
IV grau, una qüestió d'equilibri moral <i>Manuel Maristany</i>	490
Suïssa, d'alberg a alberg <i>Miquel Rafa i Fornieles</i>	494
Gel català <i>Joan Quintana i Paredes</i>	497
Ribera d'Estaon <i>Josep de Tera i Camins</i>	503
La muntanya com a factor d'agressivitat <i>Rafael Battestini i Pons</i>	510
La Festa del Pi, de Centelles <i>Joan M.ª Gallardo i Matheu</i>	515
Bolets (1) i (2) <i>Francesc Xavier Gregori</i>	520
Crònica excursionista <i>Equip redacció Crònica</i>	
Alpinisme	522
Espeleologia	524
Actes	526
Bibliografia	526
D'ací d'allà	528

Portada: Superant un desplom de glaç. (Foto: J. Quintana).

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar-ne la procedència. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

UN CONCEPTE D'EXCURSIONS

Constatem en aquests moments, dins la nostra entitat, un neguit per tal de d'obrir-nos a uns nous aires, per envigorir així el cos social i donar-li l'impuls necessari perquè es mantingui ferm i alertat de cara al proper futur.

Això no és, certament, cap novetat en la nostra ja llarga història: per sort, ja ha estat així en diverses ocasions i ens ha permès d'avançar envers nous horitzons sense haver de renunciar a les arrels que ens sostenien. Avui, com sempre, ens sentim fermament arrelats al terror, però, justament per això, sentim l'esclat i la projecció de les ufanoses branques que s'estenen en totes direccions, mentre roman a la seva ombra el ferm sòcol de l'obra arrelada i en expansió.

S'ha posat en marxa una suggestiva atenció a la reorganització de l'estructura de l'entitat, tant en l'aspecte social com en l'econòmic, per fer front a empreses i possibilitats que siguin al nostre abast.

La gran obra dels equipaments a muntanya, com també altres iniciatives i tasques clàssiques, continuen llur curs sota les previsions actuals. Però, avui, volem destacar el començament d'una altra tasca que pot fer prendre un caire especial a les excursions col·lectives, socials o particulars, dels nostres socis, especialment de cara als més joves, aplegats a les diverses Seccions de l'entitat.

Afortunadament, ja hem aconseguit de posar al dia la nostra revista, i també sabem que és propera l'aparició de l'esperat llibre de Marga Cardona i Lluís Dupré, *Esports de neu a Catalunya*, com també ho és la quarta edició de la guia *Cerdanya*, del matrimoni Jolis. Ara, la Junta Directiva del Centre, a través de la Comissió de Publicacions, posa en marxa una sistematització de les obres que s'hi publiquin i un ambiciós treball de coordinació per tal de posar al dia la col·lecció de guies de muntanya i emprendre noves edicions sobre aspectes i comarques que, modernament, encara no han estat tractades.

En el programa de les excursions col·lectives de les nostres Seccions també cal que hi figurin les sortides des de campaments i des dels xalets o refugis de les nostres muntanyes, amb excursions programades per tal de cobrir indrets que cal estudiar, catalogar i ressenyar, i les dates obtingudes d'aquestes excursions, seran recollides en futures publicacions.

Aquest és un projecte que té antecedents en algunes

col·laboracions personals fetes a les guies del matrimoni Jolis. Ara, però, és el Centre que pren consciència d'aquesta necessitat, i espera que en prendran també molts socis i que es podrà posar en una progressiva marxa aquesta aventura que originarà treball, responsabilitat i il·lusió, en voler conèixer i recórrer el país sota tots els seus aspectes i amb un pla ben previst, en el qual el jovent trobarà no pas tan sols l'aventura de la muntanya, sinó també el despertar d'un afany que pot anar des d'anar a comprovar uns horaris —i rectificar-los, si s'escau— fins a sentir-se atret per al desenvolupament d'estudis de ciències naturals, geogràfiques o humanes.

El Centre demana aquesta col·laboració a les Seccions perquè, mitjançant llurs associats —joves i veterans— dediquin a aquesta finalitat unes sortides concretes dintre cada programa d'activitats, per aconseguir-hi aquesta nova tasca en els indrets per ells mateixos escollits. I aquesta mateixa col·laboració també la demana als excursionistes en general.

Uns estris tan senzills com un llapis i una llibreteta a la butxaca, a més de la brúixola i la guia, poden furnir unes sorprenents possibilitats que poden convertir aquella excursió, a més d'un alegre i sanitos esplai, en un recull de dades i experiències reflectides en aquells fulls, guardats de moment en un íntim racó de casa. Però seran unes anotacions on trobarem més tard les dades per omplir uns Fulls de Treball que el Centre ens posarà a la nostra disposició, els quals serviran per anar completant el projecte abans esmentat.

Tinguem present que aquesta tasca lliurement acceptada ens farà sentir participants d'una obra comuna, prevista i planejada, que ningú més que nosaltres —que vivim l'ambient excursionista— no pot portar a terme.

És en els rengles excursionistes on s'apleguen les persones que s'hi poden sentir motivades, gràcies al caràcter optimista i de servei altruista que l'excursionisme comporta, un caràcter que fa possible iniciatives com aquesta, que poden arribar tan lluny com la nostra força i la nostra imaginació siguin capaces de fer-les arribar.

És una obra a llarg termini, tal com correspon sempre a totes les obres sòlides i útils, de la qual els mateixos col·laboradors serem els primers beneficiaris, perquè ens sentirem participants de la crida que fa el Centre per tal de dur a bon terme aquesta il·lusionada tasca esportiva, cultural i patriòtica.

Final del primer llarg de corda, just al damunt del ressalt del Nollen. (Fotos: J. Aguadé.)

EL NOLLEN

Jaume Aguadé

Haviem dut a terme una excursió memorable i, asseguts en una terrassa a la Kleine Scheidegg, engolíem amb delit cerveses de bona mida i arquitectòniques copes de gelat. El bon temps era enlluernador, complet. Unes magnífiques jornades d'esquí de muntanya a l'Oberland ens havien permès de fer dos «quatre-mil» i n'estàvem plenament satisfets. Ara teníem al nostre davant la cèlebre trilogia de l'Oberland de Berna, vista del nord estant. Calia fer nous projectes. Algú de la nostra colla somiava en la paret nord de l'Eiger. Jo, més modest, m'havia fixat en l'Aletschhorn, un cim que, vist des de la Grünhornlücke, ofereix un aspecte majestuós i potent, i l'ascensió del qual vaig tenir la sort de poder dur a terme, no gaire temps després. Mentre esperàvem el tren que ens duria a la «irrealitat» quotidiana, era impossible de deixar de mirar la muralla immensa, alta de dos mil metres, que teníem al davant: els aspres contraforts de la Jungfrau, coronats per la blanca cúpula del Silberhorn; el caos de gel del Guggigletscher; la paret negra i inhospitalària de l'Eiger. I, més a prop, la gran gentada sorollosa i el cremallera amb tots els japonesos del món, i el túnel a l'interior del propi Eiger! No ens era pas lícit de criticar l'existència del

tren de la Jungfrau, per tal com nosaltres mateixos l'havíem utilitzat..., però el suprimíem mentalment i els ulls cercaven un camí que ens dugués al cim dels gegants de l'Oberland sense fer ús del tren.

Un cop a casa, la lectura de la guia del Club Alpi Suís ens confirmà allò que des de la Kleina Scheidegg semblava evident: les ascensions de l'Eiger, del Mönch o de la Jungfrau, des de baix estant, són totes dures i difícils, i això pel cap baix! Tenim, d'una banda, les vies de la paret nord de l'Eiger, que no cal comentar aquí. Hi ha també les vies que s'enfilen a la Jungfrau pel nord, com ara l'anomenada «Guggiroute» o bé les que parteixen de la Silberhornhütte. Es tracta d'ascensions de gran caràcter, llargues i compromeses. Tenim, després, dues arestes famoses i difícils: la Mittelegi, que puja a l'Eiger per l'est, i la del Rottal, la vall vermella, que du a la Jungfrau per l'oest. La primera constitueix l'estretíssim cantell que es pot observar tan bé des de Grindelwald, i la seva ascensió (que no he fet), la imagino bella i captivadora. L'aresta del Rottal, de 1.400 m de desnivell, és, segons el testimoni d'un amic que la va fer, una empresa d'envergadura. Tenim encara la que s'anomena via normal de l'Eiger, que puja pel seu flanc occidental i que no crec que pugui despertar l'entusiasme de ningú: sembla llarga, monòtona i perillosa.

Hi ha, a més, la via anomenada del

Ini del descens del Mönch, per la via normal. (Foto: J. Agudé.)

«Nollen».

Sí, situats a la Kleina Scheidegg, mirem el cim del Mönch, veurem com l'aresta que es desprèn a la dreta del cim es prolonga en una llengua de gel que cau sobre d'un esperó rocallós que baixa fins al nivell de la pròpia Kleina Scheidegg. És per aquí que es pot pujar al Mönch. És una via elegant, de dificultat no gaire gran i, per tant, apta per a muntanyencs d'un nivell modest. Quan vaig saber l'existència d'aquesta via, i després d'haver-la estat contemplant intensament des del Schilthorn, ja em va quedar clar que

calia pujar-hi. La sorpresa va venir quan en Lluís Serraïma, que no sabia res del meu «projecte secret», em diu un dia que està interessat a pujar al Mönch per una via que ha «descobert» i que pot ser magnífica!

L'ascensió al Mönch per la via del Nollen s'inicia a la Kleina Scheidegg, des d'on es puja al refugi Guggi, un petit refugi lliure situat en un esperó rocallós a la cara nord del Mönch. Del refugi al cim hi ha 1.300 m de desnivell. Els primers 300 m es desenvolupen per un infame pendent de pedruscall que s'esllavissa, d'una inclinació exagerada.

Quan el pendent s'ageu, comencen a aparèixer la neu i el glaç. Durant 300 m més es va per una aresta de neu, cada cop més redreçada, fins arribar al Nollen, una paret de glaç que, segons els anys i l'estat de la neu, pot arribar a la verticalitat. Després d'un agradable replà, cal superar encara uns pendent molt drets, fins arribar en una aresta rocallosa, vertical i aèria, que du a l'aresta final de neu. Aquesta comença essent molt estreta. Després s'eixampla i forma el cim del Mönch. Aquesta és la via. Cal dur, a més del material més corrent, cargols de gel i martell de gel.

La dificultat pot variar molt segons l'estat de la neu. Les millors condicions s'han de trobar a començament de temporada.

Dit i fet! Mentre la vall de Lauterbrunnen desapareix dintre d'una boira espessa, i mentre una pluja finíssima i obsessiva ho humiteja tot, el cremallera ens va duent a la Kleine Scheidegg. Ens acompanyen els nostres amics Joan Garcia, Carles Pujol i Josep M.ª Sala. Conversem amb un guia que va fer la cursa dos dies abans, i ens repeteix amb insistència una paraula: glaç. Sembla ser un mal any. Plou. La

Kleine Scheidegg ara és solitària, i la boira ho cobreix tot. Mentalment penso en l'ascensió al Nadelhorn, dos anys abans: mentre pujàvem al cim, amb bon temps, uns companys nostres, al fons de la vall, renegaven de la pluja que queia i renunciaven a pujar al refugi. Cal, avui també, fer un acte de fe i anar amunt.

Si l'accés al refugi és desagradable i perillós, el refugi Guggi, ben al contrari, és una petita meravella: enfilat dalt d'uns penya-segats impressionants, petit i net, fou acuradament dissenyat fins als mínims detalls. Com que no té guarda, i aquell dia el mal temps el feia solitari, hom s'hi trobava com a casa, si és que teniu la sort de tenir la casa a la vora de la ratlla dels 3.000 metres!

L'endemà fa mal temps, o això és el que ens sembla. Quan ja gairebé haviem renunciat a la cursa, en Lluís ens ve a treure del llit: les boires desapareixen i es veuen els llums de la vall. Som-hi! Les primeres clarors del dia veuen com quatre alemanys i cinc catalans s'enfilen, bé o malament, cap a l'aresta de neu, cap al Nollen. Són quatre cordades que, ben aviat, es troben a sota del ressalt de gel. Els alemanys, que van al davant nostre, ja s'esmercen a atacar el mur. A mesura que ens hi acostem veiem que allò que semblava senzill no ho és pas: per tot arreu sorgeix el glaç. Ens cau literalment al damunt (pregunteu-ho a en Josep M.^a). Els alemanys ja han clavat tres o quatre claus. Tenim l'Eiger i la Jungfrau a banda i banda. Pugem. Són tres llargs de corda que, per la nostra poca experiència amb el gel, duren massa. Tret del ressalt del Nollen, el pendent no és exagerat, però pocs cops ens les haviem hagut amb el glaç com aquest dia.

Quan arribem al replà, tots volem creure que les dificultats s'han acabat. No és pas cert. Cal fer encara quatre llargs de corda més, assegurats amb cargols de gel, abans d'arribar a l'aresta rocallosa. Quan hi som, veiem qu no té cap dificultat. És aèria i bonica. Tot va bé. Al final de tot, a l'estreta aresta de neu que du al replà del cim, torna a aparèixer el glaç. Hi ha algun pas delicat, i un altre cop els cargols de gel i el martell hi fan un paper important.

No us puc pas explicar què es veu, del Mönch estant. El cim era un lloc fora del món. Hi feia sol! Però, enllà d'uns pocs metres, començaven la boira i el no-res. Per un moment ens van fer companyia les nostres ombres, dibuixades sobre els irreals murs de boira. Al cim, en aquella hora de la tarda, no hi havia ja ningú més. Sentíem la presència del gran buit. Sabiem que, allà al davant, hi havia l'Eiger i que, tres mil metres més avall, hi havia els xalets de Grindelwald.

Va ser així i m'ha agradat d'explicar-vos-ho. Perdoneu la gosadia.

Moltes vegades, decidim de visitar algun paratge per primer cop perquè algun amic que hi ha anat ens l'ha recomanat especialment, o bé perquè hem assistit a alguna sessió de diapositives sobre aquella zona, o bé, fins i tot, perquè hem fullejat algun llibre que en parla.

Mai no havia sentit parlar del Pont Quebradís abans que el senyor Jolis me l'anomenés, tot fent-lo servir d'exemple en una petita explicació que em donà sobre orientació a muntanya. El nom de Pont Quebradís, aleshores, m'entrà per una orella, però no em sortí per l'altra. Diguem que em quedà arxivat a la memòria.

Una altra forma d'inclinar-se per un itinerari és fixant-se en aquells als quals l'autor d'una guia dedica més comentari. Si hom pren la guia «Alt Berguedà – Cardener» s'adona que aquests són els que porten al Pont Quebradís.

Des d'aleshores, aquesta excursió m'esdevingué un objectiu immediat, ja no sols per motius paisatgístics, sinó per la intriga que, per a mi, començava a tenir aquell lloc. Com devia ser aquell racó de món, perquè merescués tantes lloances per part d'excursionistes tan bregats com són en Torras i en Jolis?

Pocs dies després, a principis del 1984, em trobava al Pont de Valls, camí del Pont Quebradís. *(Just un any després no em vaig poder estar de tornar-hi. Aquest darrer cop, però, les impressionants gelades de gener i l'ombrívol d'aquella zona em feren passar el fred més dolorós que hagi patit mai. En canvi, això sí, l'espectacle de veure el Pont Quebradís totalment glaçat pagà amb escreix el martiri de tenir mans i peus gelats bona part de l'excursió.)*

L'excursió comença, com ja he dit, al Pont de Valls, al Km 24 de la carretera de Berga a Sant Llorenç de Morunys, que recentment ha estat eixamplada i asfaltada.

Se segueix la pista que remunta la vorera dreta de l'Aigua de Valls. En aquest indret, la vall és ampla i amable. Algunes cases escampades fan el lloc més acollidor i mansoi. Veient aquest petit pessebre, ningú no imaginaria mai que darrera l'estret de Vallpregona, que és l'estrangulació que dona per acabada aquesta breu dilatació de la vall, s'amaga una de les zones més salvatges de la muntanya mitjana de Catalunya.

EL CAMÍ DEL PONT QUEBRADÍS

Joan López i Cortijo

De seguida apareix a la dreta la petita església de Santa Maria de Valls i, a l'esquerra, l'ajuntament de Guixés, que sembla una casa més entre totes les que hi ha esbarriades. El cementiri queda un xic al darrera.

Més endavant, a les envistes de Can Riu de Valls, la pista es bifurca. Les dues porten a la casa; però, la que trenca a la dreta, creuant els camps, hi va més de dret.

Can Riu de Valls és l'última casa habitada que es troba. També és l'última

casa de la plana que hem travessat. D'ara endavant, tot canvia completament.

Sobre la masia, i junt a la pista per on hem d'anar, raja una font en una antiga bassa. Poc després es troba una altra font vora el camí, més ben arreglada que l'anterior. Finalment, la pista gira 90° i s'allunya definitivament de la vall, camí de Vilacireres. En aquest punt, on una barana fa de mirador sobre el riu i el trajecte fet fins ara, es deixa la pista. Un corriol baixa a creuar el torrent de Sant

El solc de l'Aigua de Valls, vist des de Busa. (Foto: Joan López.)

Martí, afluent de l'Aigua de Valls, per resseguir de nou el vessant dret de la vall principal. Cal posar atenció en l'inici d'aquest viarany; un cop trobat, hom ja no es pot perdre.

Ficats de ple a l'estret de Vallpregona, es va baixant, entre pinedes de pel·lícula, fins al curs del riu, just vora el Gorg de l'Olla. Les guies fan referència a la forma d'olla que té aquest gorg. La veritat és que nosaltres no el vam poder distingir d'entre els molts que es troben en aquest tram del riu, perquè cap no tenia aquesta forma. Segons en Torras, un any de molta sequera esgotà l'aigua d'aquesta riera, excepte la que contenia el gorg, tanta n'era la fondària. Tots els masos de la rodalia es veieren obligats a proveir-s'hi d'aigua.

D'ara endavant es va sempre a peu de riu. El terrabastall que produeix l'aigua i el caos de gegantins blocs caiguts contrasten vivament amb la suavitat del tros inicial d'aquest recorregut.

Deixant el gorg enrera, apareixen restes d'una barana. Estaques de ferro clavades a la roca, i ara doblegades a terra, deixen imaginar un antic camí, potser més pintoresc. Aquella barana ajudava a passar per aquest tros de corriol que ressegueix la roca viva, sense cap solc gravat que eviti

relliscades. En realitat, ara no es troba a faltar l'antic passamà.

El següent obstacle és una gran roca que s'aboca al riu, i hi barra el pas. El corriol s'ajuda d'un tronc, a manera de relleix, per flanquejar-la. Quan el tronc té la humitat gelada, aquest pas, que normalment ja és complicat, esdevé francament perillós. (A la tornada, els gossos que portàvem no vam voler passar; però quan es van decidir a fer-ho, no van caure per miracle i perquè la lleixa no era més llarga). L'acoblament entre el tronc i la roca, lluny de ser perfecte, permet de veure per entremig com bullen les aigües, que bramen quatre o cinc metres per sota.

A la vora oposada s'aixequen altíssimes parets per les que rellisquen cortines d'aigua que, en l'època crua de l'hivern, queden glaçades.

Més endavant, una discontinuïtat en el senderó, amb vistes al fons del riu, se salva per una curta passera de troncs, que sempre sembla que es trencarà quan tu passis. També aquest tros ofereix la seva petita dificultat, ja que la palanca és inclinada i, a més, la fusta sol estar humida. Quan es fa de baixada, la por a rellicar obliga a fer un bon salt per tal de no utilitzar l'artifici.

Un similar obstacle es trobava més enllà. A l'altre costat, però, no

continuava el camí, sinó una petita paret que s'havia de superar mitjançant alguns graons. D'allò, ara només en queda algun ferro clavat a la roca. Aquest pas és totalment impracticable. El corriol es veu obligat a desviar-se i revoltar-lo per sobre.

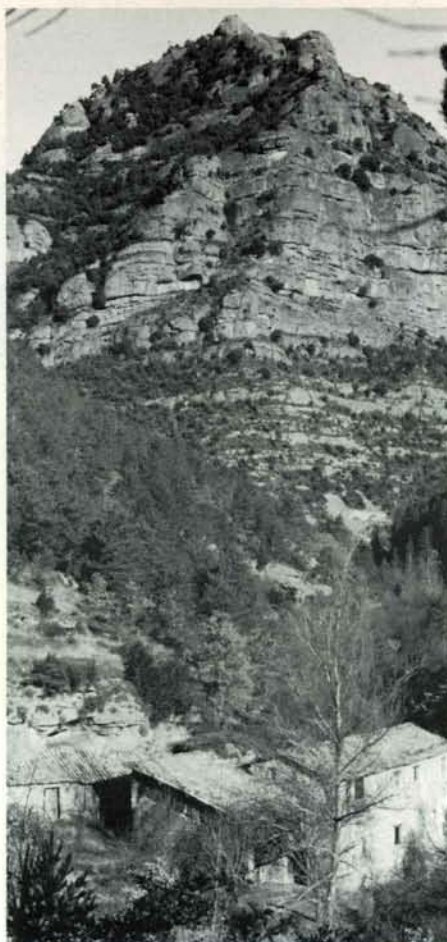
De nou al camí normal, s'arriba al cap de poc temps al peu del riu. El camí ja no continua més per aquesta vorera. Un xic aigües avall, sobre un gran roc al mig de l'aigua, es veu part d'un pilar que devia formar part del pont que, per aquell indret, creuava el riu. Ara cal fer-ho, a gual, per on ens ha deixat el camí. L'estiu, no deu ser cap problema; però, l'hivern, sí que ho és. El riu baixa molt crescut i, les aigües, amb molta força. Creuar-les és més difícil del que sembla.

Després de força buscar-ho, no vam trobar cap altre lloc millor per creuar el riu que el que ens assenyalava el final del corriol. En aquest punt hi ha un altre illot de pedra. D'aquest fins a la vora oposada hi havia un salt; però, de la vora on érem fins a l'illot, n'hi havia dos. És a dir: el salt era reservat per als atletes... La solució era d'instal·lar-hi un tronc, però tampoc no va ser fàcil de trobar-lo. A més, però, col·locar el tronc sense que abans caigués al riu i no es mullés va ser impossible. Per tant, passar-hi per sobre, fent equilibris, era apostar per una caiguda i guanyar l'aposta. La idea següent va ser la d'ajudar-se amb una branca que fes funció de passamà.

Al cap de gairebé una hora érem a l'altra banda del riu. *(La segona vegada que hi vaig tornar, em creia que el pas del riu em costaria molt menys; però, com ja he dit, les gelades de gener crearen un entrebanc no previst, amb la qual cosa el fet de creuar el riu tornà a ser lent i entretingut. La roca de tota la vorera del riu i la que sobresortia del mig de l'aigua estava coberta d'una capa de glaç. Quan instal·làrem el tronc que ens havia servit l'any anterior —el trobarem riu avall—, l'aigua que l'esquitxava es gelava i, a la tornada, el tronc ja havia esdevingut impracticable. Per això, alguns de nosaltres, cansats de tantes cerimònies i formalitats, i malgrat les conseqüències, es van treure les botes i van decidir d'anar al gra.)*

Un cop a l'altra riba, el camí continua sense problemes fins a l'alçada del Molí de la Corriu, on s'ajunta a una pista que baixa del Sisquer i de Montcalb. Aquest molí es troba a l'altra vorera i s'hi accedeix per un pont de fusta instal·lat fa cosa d'un any. La casa s'aixeca en un momentani eixamplament de la vall, on es té una forta sensació d'aïllament i tranquil·litat. Tot i que fa temps que el molí és abandonat, el seu interior resta gairebé intacte. Encara es pot veure tota la maquinària de fusta que accionaven

Molí de la Corriu, sota els cingles de la Torre.
(Foto: Joan López.)

les aigües del riu i, al pis de dalt, alguns mobles. Una bonica balconada s'aboca al riu. El sol hi entra de biaix. El molí s'ofega entre muntanyes.

Deixant de nou el molí a l'altra vorera, se segueix riu amunt per la pista que havíem trobat. Aquesta, però, s'acaba aviat, en un tros de bosc intensament explotat. Són de remarcar els exemplars de pi roig, que aquí tenen una elegància i rectitud que sobten sols en arribar-hi. El sotabosc és inexistent, i la molsa i l'herba ho encatifen tot. Un'arriba a tenir la impressió que algun nanet sigui, durant les nits, el responsable d'aquest jardí tan ben conservat.

La pista, de moment, s'acaba aquí.

Cal anar de nou pel corriol, entre els troncs caiguts i la molsa. Suaument, es va guanyant alçada sobre el riu. De seguida se surt del bosc. Aleshores, s'és davant d'una colossal esllavissada del temps de les riudes de finals del 1982. Un gran roquissar hi quedà al descobert. El sorral arribà fins vora el riu. Esgarrifa d'imaginar-se hom, essent aquí, en el moment de l'esllavissada de tot aquest vessant de la muntanya.

Sortejant el caos de bosc i terra, sense guanyar ni perdre alçada, s'arriba a l'altre extrem, per on continua el fressat corriol.

Al cap de pocs metres, apareix, enlairada a la dreta, la Balma d'en Segarra, de considerables dimensions. Val la pena de pujar-hi. Hi ha restes evidents d'una antic habitatge: murs de pedra, un somier, alguna peça de roba i molta palla. A més, la balma s'aixeca sobre unes petites feixes abandonades.

Al cap d'una estona es puja en una pista que també ve de la zona de Montcalb. És important de recordar bé el punt on es troba aquesta pista, perquè, a la tornada, passa fàcilment desapercebut.

Se segueix amunt, doncs, per la pista. El riu comença a apropar-se de nou. Grans muntanyes d'aspecte montserratí encerclen la vall. En un revolt del camí apareix breument la Serra d'Ensià. Ràpidament, la vall es torna a tancar i, una vegada més, el sol continua ocult.

La pista mor tot d'una; però el fressat i fidel corriol continua endavant. Les aigües del riu es tenen cada cop més a prop.

Superada una petita esllavissada que s'emportà part del camí, es baixa al llit del riu. El senderó sembla haver-se acabat. Per aquesta vorera esquerra, una alta paret embalmada barra tota possible continuació de camí. A l'altra vorera, l'espessa vegetació no deixa sospitar que el camí hi pugui passar.

Davant d'aquesta estranya situació, la primera vegada que hi arribàrem decidírem donar per acabada l'excursió, després de buscar força el camí sense cap èxit. Quan ja estàvem a punt de

Pont Quebradís (Foto Joan López)

marxar-ne, un de nosaltres, tot dient que no podia ser, s'enfilà aigües amunt, i saltà de roca en roca, vorejà gorgs i es mullà de tant en tant, fins que, en un lloc on el cingle s'acabava i la vegetació li ho permetia, deixà la riera i grimpà perpendicularment amb el propòsit de creuar-se amb una hipotètica però lògica continuació del corriol. I així fou! Va desembocar en un innocent i fressat viarany que planejava com si la cosa li fos totalment aliena. Per saber si es tractava o no del mateix camí que desapareixia misteriosament allà on tots ens esperàvem, sols era qüestió de seguir-lo aigües avall. Efectivament vam tornar a veure el nostre company: —Què hi fas, ací dalt? —li vam cridar.

Era increïble, però, es trobava tot just sobre nostre. Aleshores començà a

baixar seguint una estreta lleixa que acabava a mitja alçada. A continuació, uns forats a la roca li van permetre d'acabar de baixar, com si ho fes per una escala.

Descoberta, doncs, la solució de l'enigma, imitàrem els passos fets pel nostre company, però en sentit contrari, i continuàrem endavant. La feinada vindria a la tornada: en intentar fer baixar els gossos per aquella vertical paret. (Com que no ho volien fer, no vam tenir cap més remei que corregarnos-els a coll, i desgripar tots plegats. Els gossos, que es veien suspesos en l'aire sense tocar a terra, començaren a angulejar, i nosaltres a perdre l'equilibri. Un d'ells el poguérem baixar bé; però, l'altre, se m'esmunyí de les mans i, d'un bot altíssim, anà a parar

Pont Quebradís. (Foto: Joan López.)

a terra sense esmicolar-se gens ni mica. Tot va quedar en un ensurt!)

Passat aquest curiós tram, el corriol continua per entre un espessíssim bosc que obliga, a voltes, a caminar ajupit. El Pont Quebradís es nota a prop; fa ja molta estona que anem caminant.

L'última trava és l'arribada al Torrent Fondo, que baixa per la dreta i desemboca a l'Aigua de Valls. El camí es fa un xic perdedor. Cal creuar el torrent deu o quinze metres abans que vessi les seves aigües a la vall principal. A l'altre costat, sembla que el corriol no hi continua. Cal remuntar el marge rocallós, per tornar a trobar el senderó. Tanmateix, si no es troba, se'n pot seguir un altre que es va obrir més recentment. Es tracta d'anar fins a l'enfrontament de les dues rieres i de fer

uns metres, aigües amunt, per l'Aigua de Valls. De seguida es veurà el corriol que puja molt fort, en línia recta, fins a trobar-se amb el camí normal, que ve planejant des del Torrent Fondo.

L'arribada al Pont Quebradís és inesperada. S'arriba, entre boixos de la grandària d'un arbre, en un petit planell que s'obre a l'esquerra i que és travessat per les migrades aigües que s'escapen d'una petita deu que raja ran de terra i vora el camí, el qual, en aquest paratge, s'enfila muntanya amunt en direcció a Bonner. La vall s'ha tornat molt estreta: el vessant oposat és a tocar. Aleshores, un s'adona que el riu no hi és; es pot arribar a l'altre costat de la vall sense mullar-se els peus. Som ja al Pont Quebradís. Per sota del planell herbat passen les aigües del riu, a bastant de profunditat. S'hi pot baixar per la boca sud, per un escabrós viarany que es va despenjant amb ajuda dels arbres. A mitja baixada, es passa junt a la petita entrada d'una cova, coneguda com el Forat. La petitesa de l'entrada i el fet que hi circuli aigua sol fer que es deixi per una altra ocasió l'exploració d'aquesta cavitat. Cal venir-hi preparat.

Finalment se salta al predregós llit del riu, es gira el cap i... Oh, meravella! Una alta paret, encatificada de molsa i capriciosament erosionada, obtura l'estret curs del riu. Per sota, les seves aigües hi circulen sorollosament, ja que aquell bloc ciclopi que es despenqué de les altures, i que ara coneixem per Pont Quebradís, era massa ample perquè encaixés hermèticament amb el fons de la vall. Sembla més probable, però, que la vall hagués arribat a estar totalment obstruïda i que les aigües, amb el temps, aconseguissin perforar aquell obstacle.

Mirat a través del túnel que forma el

Pont, es veu clarejar la boca nord, la baixada a la qual és massa complicada, si es vol fer sense corda.

L'aigua de la font del Pont Quebradís, que es filtra entre la roca, regalima per la molsa que hi penja i forma in comptables estalagmites, que arriben a glaçar-se quan el fred és fort, com va ser el cas de les gelades del gener passat. Aleshores, el conjunt pren la forma d'una impressionant catedral gòtica.

El Pont Quebradís es troba situat en un lloc amagat i ombrívol. Certament, el sol hi ha de petar molt poques hores. Cal un tripode per fotografiar-lo. La vegetació hi és espessíssima. Els boixos que creixen en aquesta zona són considerats els més monumentals de Catalunya. Els espadats que es desprenen de Castell d'Asés i de Bonner pressionen el riu fins a crear un ambient ofegant. Per això, el soroll de les aigües no s'escampa; queda concentrat i esdevé eixordador.

De tornada al Pont de Valls, feia un balanç de l'excursió. El Pont Quebradís m'havia decepcionat. N'esperava molt més. Realment, es tractava d'un fenomen curiós, però a petita escala. Jo m'havia imaginat quelcom de més gegantí, visible d'hores lluny.

A l'alçada del Moli de la Corriu, el cel començava a fosquejar. Calia avivar el pas, si no volíem tenir problemes a l'hora de travessar el riu.

No; no és que el Pont m'hagués decepcionat, sinó que tot el camí m'havia anat mostrant belles sorpreses que en captivaren; especialment, perquè, *a priori*, no n'esperava res. Totes les esperances de poder fruir les havia dipositat solament en el Pont Quebradís.

Passar l'Aigua de Valls no ens va costar tant, aquesta vegada. L'experiència de l'anada ens féu servir d'antuvi el millor sistema.

Les bel·leses queden repartides al llarg de tota l'excursió; des que comences a caminar ja en gaudeixes. El camí del Pont Quebradís és meravellós per ell mateix. Però poques excursions tenen un final tan apoteòsic com aquesta.

En arribar a Can Riu, respiràrem. La foscor se'ns havia llençat a sobre i, en aquestes condicions, no ens feia gens de gràcia caminar per aquella gorja coberta de bosc impenetrable. Ara, ja per pista, caminàvem tranquils, i fèiem les bromes que abans no havíem tingut ganes de fer.

Al darrera ens quedava l'afrau misteriós i llegendari. Les cases de Guixés, tot i la foscor, suavitzaven el paisatge.

La vall s'eixampla i el riu, fidel al camí durant tota l'excursió, s'aparta de la pista com si donés per acabada la caminada. Com si ens digués: «Adéu!»

IV GRAU

Una qüestió d'equilibri moral

Manuel Maristany

A Joan Quintana dels Andes qui, en conduir-me al cim de la Dent dels Cabirols, al Pedraforca, obri noves perspectives a la meua afecció muntanyenca.

Amb afecte i agraïment,

Manolo

9-II-84

En el seu interessant llibre *Gel, neu i roca*, Gaston Rébuffat diu, entre altres coses, que, a part de l'equilibri físic, n'hi ha un altre, molt més important: l'equilibri moral, imprescindible per a ser un bon escalador. La fotografia que il·lustra aquest aforisme representa el famós alpinista que s'enfila per una paret de granit absolutament vertical, com ho demostra la corda pendent de la seva cintura, que es perd pel buit amb el rigor d'una plomada. Sostenint-se per la punta de les botes, mira cap a dalt, amb el cos tan separat de la roca que la seva silueta es retalla sobre un enlluernador camp de neu.

Aquesta frase sempre m'ha preocupat: «Tenia equilibri moral, jo?» «Podia pujar per a una paret, sinò igual, com a mínim semblant?» «Sobreviuria a l'experiència?» En el més profund del meu ésser intuïa que mai no seria un muntanyenc complet si no abordava —a desgrat dels meus temors— la prova de foc de l'escalada.

Aquesta tardor del 1984 he tingut l'ocasió de sotmetre'm a aquesta experiència. Dues, per a ser exactes. I, amb gran sorpresa meua, he superat la prova. Si no amb brillantesa, com a mínim amb una certa eficàcia i presència d'ànim, cosa no ha deixat de sorprendre'm gens.

La primera va tenir lloc a Montserrat, a la zona de les Agulles. May Oliver, el meu guia a la cara Nord del Montardo, fou el responsable.

—Et buscarem una cosa fàcil, per a fer una mica de dits, que et servirà per a

fer la via Estasén, del Pedraforca. Joan Quintana ens farà de primer de corda vadir-me.

—Joan Quintana dels Andes, l'escalador solitari?

—Ell mateix.

—Però si jo sóc un paquet! —vaig protestar—. Et faré quedar malament. Que pensarà, de mi l'amic Quintana?

El cas és que em van portar a Montserrat. No sé què devia tenir, May Oliver, per «una cosa fàcil». Vaig pujar a la Bitlla i la Carnavalada! I, si em pregunteu com, us respondré que no ho sé pas. I continuo sense saber-ho. Encara no m'explico com em vaig poder agafar a les preses arrodonides del magma montserratí i elevar-me en precari equilibri una quarantena de metres. Després de la terroffica experiència, vaig arribar a la conclusió que, els bons escaladors, estan dotats d'un sentit màgic de l'adherència, molt propi de les sargantanes, el qual manca a la resta dels humans de veu articulada.

Encara no m'havia refet completament del sobresalt, quan en Manel Bultó, un vell amic, em va fer l'immens honor d'invitar-me a «fer», en la seva companyia i la de Joan Quintana, la via Estasén del Pedraforca. També ens hi acompanyarien, formant una altra cordada, May Oliver, Bros Bultó i el guia Joan Cassola.

Era a finals d'octubre i un inoportú xàfec nocturn —que fou de neu per sobre dels dos mil i escaig de metres— féu esvanir les nostres il·lusions. En Quintana no fou partidari d'arriscar-se en una escalada llarga com la via Estasén, i ens proposà de pujar a la Dent dels Cabirols per la via Civis-Genís, mentre la cordada de May es decantava per la Cerdà-Albert.

—No es gaire difícil —em tranquil·litza en Joan Quintana—. Només passos de IV grau.

«De IV grau? De V? de III?». Què m'importava, un grau més o menys! Des de la meua experiència a la Bitlla, el

programa dels graus ha deixat de preocupar-me. Estic curat d'espants i si en Quintana diu que la via Civis-Genís no és gaire difícil, vol dir que pot resultar espantant. «Al cap i a la fi», reflexiono, «sols es mor una vegada; i prefereixo fer-ho a muntanya que no pas al llit».

Quan ens encordem, al peu de la paret, m'adono dels moderns conjunts de fantasia que gasten els nostres joves guies, i també May i Bros. La nota conservadora i tradicional la donen els calçons de pana d'en Manel Bultó,

Escalant el Penya-Segat. Garraf. (Fotos: Carles Gusi.)

l'amplitud i desgast dels quals el delaten com a un veterà membre del CADE. No hi ha cap dubte que els humans som fills de la nostra època, i tant a en Manel com a mi ens resultaria molt difícil enfundar-nos en els cridaners conjunts moderns. Contraris al progrés? Crec que es tracta més bé d'una qüestió d'estètica educacional. Ens agraden els *rocciatore* de pana tradicionals, que permeten plegar la cama sense que el pantalon ofereixi resistència.

Com que el meu casc no li inspira gaire confiança, en Quintana em cedeix el seu.

—A mi no em farà falta! —em tranquil·litza, per fer callar les meves protestes.

A falta de casc, es posa al cap un

mocador rosa, una excentricitat que només es poden permetre els escaladors de la seva categoria.

Convenientment equipat, assegurat i «guarnit», aixeco la vista i contemplo la Dent dels Cabirols: un mur calcari d'un to gris clar, d'uns cent i escaig de metres d'altura, sobre el qual rellisquen filagarses de boira humida. M'impressiona ben poc! Aquesta és la pura veritat. Des d'ahir nit, he deixat d'impressionar-me per semblants minúcies. Ara actuo com un autòmata. És el meu *alter ego* qui actua per mi. El meu vertader jo ha passat a ser un mer i aterrat espectador dels esdeveniments. Es tracta d'un curiós fenomen de desdoblament de personalitat.

El pas I de la via Civis-Genís és arbori

en el sentit real i no metafòric de la paraula: cal enfil·lar-se a la copa d'un pi i, des d'allí, saltar a la paret, cosa que en Joan Quintana fa amb una enganyosa facilitat, tot portant darrera seu cordes d'en Manel i meves. El veiem elevar-se al llarg de les rugositats de la paret: supera una xemeneia molt estreta i es perd de vista. Ha anat col·locant mosquetons, pels quals ara llisquen les dues cordes que en Manel deixa córrer per la seva esquena.

Vint metres més enllà, a la dreta, en Joan Cassola s'enfila amb un igual mestratge.

Transcorren uns minuts de silenci, després dels quals en Joan Quintana ens avisa que ja hi podem pujar.

—Tu, el primer— m'invita en Manel.

No tinc cap problema per enfil·lar-me a la copa del pi. Al cap, i a la fi, pujar als arbres era una de les destreses infantils que havia practicat amb més entusiasme. El problema es presenta quan he d'abandonar la protecció de les rames i saltar a la paret: una paret aparentment llisa.

Assajo diverses formes d'envol, però cap no em satisfà. Em sento frustrat i ridícul. No sé on posar el peu, i estic convençut que, quan ho faci, relliscaré i em clavaré una trompada considerable. No penso que la corda que ve de dalt em sostindrà. Em vaig dient: «Per ací, no hi passo. Serà millor que ho diguis als teus amics; que ho sento molt, però que el problema és superior a les meves forces».

Però el punt d'honor pot més que la por, i em llenço a la paret. I el cas és que no en caic. De seguida he trobat ressals per als peus i preses per a les mans. I m'elevo, impulsat pel pànic. I arribo a la xemeneia.

Ara comprenc perquè en Joan s'ha entretingut tant. És estreta i humida. La motxilla s'enganxa a la roca. Esbufegant, rondinant, reptant sobre la panxa i fent força amb els colzes, aconsegueixo per fi d'enlairar-me a l'altre costat i assolir la reunió que ha muntat (a poc a poc vaig aprenent la terminologia de l'escalada) en Joan. Estic bastant astorat de mi mateix. He pujat 40 metres per un muralló que, fins fa molt poc, havia considerat completament inaccessible, fora del meu abast. En Joan Quintana m'anima.

—Ho has fet molt bé.

—Però no em preguntis com —li responc, esbufegant.

Estem en un petit ressalt, no del tot incòmode: i mentre en Joan va recuperant la corda d'en Manel, m'entretingo a observar els progressos dels meus amics, embarcats en una maniobra que es diu flanqueig o una cosa així. En May i en Bros, com dos patètics naufragats en un oceà de roca vertical, estan arrapats a la paret amb

A la via dels Isards, de la Quijada de Pondiellós. Panticosa. (Foto: Carles Gusi.)

els seus «exprés», a l'espera que en Cassola acabi de muntar l'assegurança, uns vint o trenta metres més enllà, a la seva mateixa altura aproximadament. May és el primer a llançar-se a la procel·losa travessa.

L'arribada d'en Manel fa que m'oblidi dels problemes dels meus amics per a concentrar-me en els propis. En Manel renega per la seva motxilla.

—Es l'última vegada que me l'emporto! En compraré una de més petita!

Ben pensat, podríem haver-les deixat a baix, com han fet els de l'altra cordada.

Mirar cap a dalt produeix un vertader pànic. Després d'uns metres més o menys abruptes i amb un cert angle d'inclinació favorable, sobresurt un sostre de roca. Premo la llengua contra el paladar. En Joan Quintana s'ha llançat una altra vegada a l'atac, tot fent dringar el seu cinturó de mosquetons, fissures i anelles d'assegurança. De primer, puja en línia recta. A pocs metres ha trobat una clavilla empotrada. L'equipa amb un mosquetó, i hi passa les dues cordes que l'uneixen a nosaltres: vermella la d'en Manel, i verda la meua. Em causa un astorament sense límits la facilitat amb què es desenvolupa i fa totes aquestes feines. L'expressió de: «com a cal sogre», li va com anell al dit. Amb el compàs de les seves cames obertes al màxim, es desplaça lateralment, es tira cap enrera i mira cap a dalt, estudiant el terreny. Si en aquell moment arribés a caure —i la corda no el retingués pel mosquetó de seguretat— vindria a petar contra nosaltres com un test després d'un balcó.

Em pregunto de quina matèria estaran fets els escaladors. Després d'uns minuts de reflexió, arribo a la conclusió que són uns super-homes, immunes al vertigen i l'atracció de l'abisme, que són els dos factors que, en definitiva, traven i acobardeixen l'individu corrent, com jo mateix. En una paraula, tenen l'equilibri moral en quantitats il·limitades.

Per distreure'm una mica, miro cap a l'altra cordada. May ha finalitzat el pas de flanc i s'ha reunit amb Cassola. Ara toca el torn a Bros, el meu primer de corda a la «Montadowand». Sé que li sobren facultats, però no puc evitar una certa ansietat. El veig refregar una i altra vegada els peus de gat contra la roca, abans d'iniciar la delicada travessa. El dia és humit i hem trepitjat bastant fang en la marxa d'aproximació. Recuperar el mosquetó d'assegurança li costa un temps, ja que la seva posició és molt precària. Es desplaça molt lentament. No s'arrisca a fer un pas en fals, molt conscient que, en el cas de caiguda, descriurà un moviment pendular molt desagradable fins a quedar suspès de la corda, a la vertical de Cassola. Comprenc la seva vacil·lació i sofreixo

per ell.

Mentrestant, en Quintana ha derivat cap a l'esquerra, s'ha allunyat del temible «extraplom» i es perfila contra el pàlid blau del cel per filagarses de núvols erràtics. A poc a poc, vaig acostumant-me a la seva audàcia. La impressió que s'estimbarà d'un moment a l'altre és meua, i purament subjectiva. Per a un escalador que ha pujat al Pilar Central de Fréney, la Dent dels Cabirols és una bagatel·la. De totes maneres, en Manel Bultó no deixa d'assegurar-lo ni un sol moment. Les dues cordes continuen desenrotllant-se amb regularitat. En Quintana s'ha perdut en les altures. Però no trigarem a sentir la seva veu.

—Quants metres de corda falten?

—Uns deu metres —contesta en Manel, calculant-la a ull.

Quan en falten tres o quatre, la progressió de la corda s'atura; senyal que en Quintana estarà muntant l'assegurança. Ens esperem en silenci.

—Ja podeu pujar! —ens avisa, més tard.

Si que costa, d'arrancar i deixar la seguretat d'una reunió! Em guardo els guants a la butxaca, faig el cor fort, i em llenço a l'atac. El dia no és fred, però l'ombra on sempre és immersa la paret nord del «Pedra» m'ha destremat una mica.

Pujo en línia recta i, després, derivo cap a l'esquerra, tal com he vist fer al nostre *cappo-cordada*. Als pocs metres em trobo gairebé crucificat en un pas de flanqueig. Sé que haig de continuar progressant cap a l'esquerra... Però, com? On m'agafo? «Per ací, no hi passo!» I estic a punt d'anunciar la meua renúncia als amics, quan es produeix l'increïble miracle. D'una forma que no sabria explicar, he avançat la mà esquerra, he temptejat amb el peu, i he trobat les preses i ressalts necessaris per avançar i superar l'anginosa immobilitat que m'atenallava. Aleno, alleujat.

I heus ací que em trobo en el mateix fil de la cresta dels Cabirols, gravitant sobre el pins del bosc de Gresolet, que vénen a morir al peu de la paret. La terrorífica visió se m'ha gravat al fons de la pupil·la. No l'he poguda evitar, perquè he hagut de mirar cap a baix, entre les cames, per assentar el peu a l'oportú ressalt. Però, la veritat, és que no me n'he sentit especialment afectat. Serà que ja començo a entrar en els dominis de l'equilibri moral?

En canvi, la meua alegria dura poc. Uns pocs metres més enlaire, m'encallo en un petit diedre i m'esgoto en un intent de superar-lo. Intento sortir per la dreta, allargant molt la cama. Ho temptejo amb el peu, penjat pels braços. Els dits es crispen sobre les preses; els meus peus busquen desesperadament on assentar-se. Les forces em fallen per

Manuel Bultó a la via de Barbé, del Pedraforca.

moments. Tinc els braços com de plom. Pressento que no aguantaré gaire estona, que cauré.

—Corda! —aviso a crits a en Quintana—. Em deixo anar!

Ho he fet conscientment. No podia més. Havia arribat al límit de la meua resistència. Però no estic espantat. Quasi m'atreveiria a dir que experimento un gran alleujament. La corda s'ha estirat, elàsticament, un metre —o menys— i he quedat penjat de l'arnès, sense experimentar ni la més mínima molèstia o sotragada. Primera constatació: la corda funcional i bé! Descanso els peus a la paret i em concedeixo un minut de repòs per a recuperar l'alè.

Després, prossegueixo. En Manel, que puja enganxat a mi, m'orienta i m'indica les preses més convenients. Segueixo les seves indicacions al peu de la lletra, i supero el mal pas que, en el fons, m'ha afectat menys del que m'imaginava que seria una experiència com aquesta. Encara tinc la paciència i la serenitat suficients per a recuperar un parell de mosquetons, i descarregar en Manel d'aquets treballs.

En Quintana ha muntat la reunió junt a un petit ginebre que, a jutjar per com estan les seves branques, no és la primera vegada que és utilitzat per aquets acrobàtics objectius. M'apresso a

donar-li les gràcies.

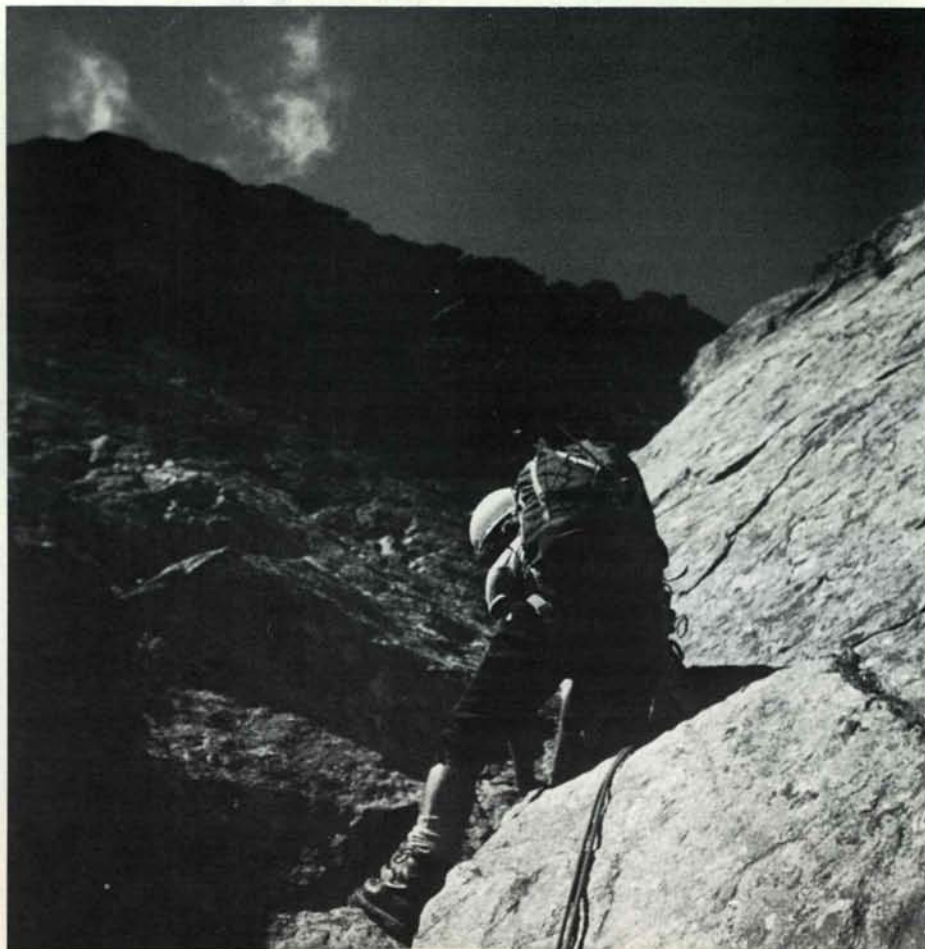
—Bah! —respon, mentre recupera mecànicament la corda d'en Manel—. No té la menor importància. És el nostre pa de cada dia. La veritat és que a penes me n'he adonat...(!).

Aprofito la pausa per a relaxar-me i fer-me massatges als braços adolorits. És veritat que he fet l'error de tots els principiants, el de buscar preses altes i d'emprar els braços en detriment de les cames. A l'escalada, com a qualsevol altre esport, la força tendeix a substituir la falta de tècnica, amb el consegüent cansament muscular. El raonament és claríssim: allò que em falta és tècnica.

Ara estem en un petit balcó sobre al bosc del Gresolet: domina quasi a plom la teulada del refugi. Allà lluny, la boirina tapa les boscoses profunditats de la vall del Llobregat. El sol ha fos la neu sobre els cims de la Serra del Cadí. Algun que altre funeral mandrós s'eleva dels distants i escampats caserius.

Són les fogates de la tardor enceses pels homes que caminen sobre una superfície horitzontal...

L'últim llarg de corda! Els primers metres no són més difícils, però són els més emocionants. Cal esmunyir-se per una cornisa inclinada, oberta directament sobre el buit, que, en circumstàncies normals —es a dir, a un parell de metres sobre el terra— hom travessaria com qui

diu corrents. Òbviament, poso els meus cinc sentits a travessar-la; m'arrapo al peu de la paret i em concentro en els pocs metres de roca que tinc al davant.

Em controlo els nervis, mitjançant un ferri acte de voluntat. Porto la lliçó apresca i dosifico els meus esforços. *«No resistiria una altra situació com l'anterior. Allò important és no perdre la serenitat. Cal conservar la sang freda»*. Tot això ho penso confusament, quan estic recuperant un mosquetó, suspès per un peu i una mà. *«Maleit estri! Voldrà sortir, d'una vegada?»*. Em resulta molt difícil alliberar-lo amb una sola mà. És un problema d'equilibri moral: la cosa és claríssima, finalment, aconsegueixo treure'l, l'inseixo a l'arnés i prossegueixo l'escalada. (Perquè, el cas, és que vaig elevar-me, encara no sé com, al mateix temps que s'elevava la meua moral.)

Més tard, escolto unes veus que vénen de dalt. Em sembla reconèixer les d'en May i Quintana.

—... No; vas errat! És el proper diumenge quan el Barça jugarà fora de casa...

Això he sentit, o una cosa semblant. *«Serà possible»*, em pregunto estupefacte, *«que el meu primer de corda em faci tan poca atenció, en moments tan crítics?»*

Al cap de poc distingeixo la cara somrient d'en Bros, acostada a la cresta.

—Molt bé, Manolo! —m'anima.

En Quintana, d'esquena a mi, parla despreocupadament amb en May, al mateix temps que va recuperant la corda.

Els últims metres de l'últim pla inclinat resulten molt gratificants. Em sento ple d'equilibri moral. Elegeixo amb tota cura les preses, sense precipitar-me, i m'impulso confiadament amb les cames. El fet de veure els meus amics i el final de l'aventura m'ha asserenat i relaxat. Lamento que la cosa s'acabi... Ara que començava a fruir-ne de debò!

Ja sóc a dalt. Victòria! Atordit per l'emoció, faig uns quants passos, sense acabar-me de creure que puc prescindir de les mans. Desplaçar-se ha deixat de constituir un problema. Farfallejo gràcies als meus amics. Rient, els allargo la mà; les paraules se m'atropellen a la boca, i haig d'asseure'm en una pedra. Per dir-ho amb una paraula de moda, m'he «realitzat!» Tinc equilibri moral. Ara podré llegir el llibre de Rébuffat sense sentir-me'n acomplexat.

Però la respiració se'm talla quan veig pujar en Manel per on, fa escassos segons, acabo de passar jo. Es perfila contra el buit blavós. Darrera, i sota d'ell, no hi ha res: sols l'aire lleuger i humit d'aquest matí de tardor que ha encès flamarades d'or als flancs foscos del bosc del Gresolet.

Alberg de joventut a Pontresina. (Foto: Miquel Ràfa.)

SUÏSSA, D'ALBERG A ALBERG

Miquel Ràfa i Fornieles

El passat mes de setembre, tres companys del CEC vam realitzar una interessant experiència a Suïssa, convidats per l'Oficina Nacional Suïssa del Turisme, de Madrid. Consistia a fer un recull d'anotacions personals sobre les diferents possibilitats a l'abast dels joves de conèixer el país, utilitzant la xarxa de transports públics i albergs de joventut que s'estenen per tot el territori.

Concretament, l'Oficina de Turisme ens va proporcionar un itinerari per realitzar al cantó dels Grisons, anant a peu i en autobús d'alberg a alberg. Després, i gràcies a l'Abonament Suís de Vacances, vam desplaçar-nos en tren i autocar postal a altres indrets del país, aprofitant novament els albergs de joventut. Aquest bitllet ens va resultar realment molt pràctic, ja que és vàlid per

El Bernina i el Piz Roseg, des del coll de Fuorda Surlej. (Foto: Miquel Ràfa.)

a tots els transports durant un temps ilimitat (4 dies, 8 dies, 15 dies, 1 mes) i multiplica així les possibilitats del viatge. A més, com que a Suïssa les distàncies no són pas massa llargues, resulta fàcil canviar de regió, cosa que, en el cas de mal temps, és força interessant. El resultat és que, anant amb una motxilla i portant només els estris personals, una mica de roba i alguna cosa per menjar durant el dia (no cal portar el sac, perquè als albergs ja et donen uns llençols especials), es pot veure tot el que es vulgui conèixer, i trobar joves d'arreu del món i persones del país que viatgen amb el mateix sistema, gaudir de la natura i, en definitiva, muntar-se unes vacances inoblidables a preu de jove.

Tot va començar el dia 8, quan, des de Barcelona sortírem en tren llitera cap a Ginebra. L'endemà al matí, i després d'una nit prou còmoda, ja hi érem. Teníem tot el dia per anar fins a Chur, capital cantonal dels Grisons, on ens esperava un representant de l'Oficina de Turisme. Des d'allí, doncs, un altre tren ens portà fins a Berna, on vam fer l'obligada visita turística d'aquesta bella ciutat. D'allà, fins a Lucerna, i nova parada. Finalment, un nou tren ens deixà, al vespre, a l'estació de Chur. Ja es notava en l'aire l'ambient de les muntanyes, i no precisament per goig nostre, perquè plovia amb força. A l'alberg, decorat com un refugi alpí, fem els plans per al dia següent amb l'agent de l'Oficina. La intenció era pujar amb telefèric fins a Brambrüsch; des d'allí, a peu fins al Dreibündenstein (2.175 m) i seguir per la carena cap al Stätzer-Horn (2.574 m), per davallar finalment cap a Valbella, on hi havia un altre alberg. Una excursió llarga, però amb molt bona vista sobre la vall del Rin i el fons blanc de les muntanyes del Bernina i, a la dreta, les de la veïna Àustria.

Malauradament, l'endemà, les baixes pressions i el mal temps s'havien apoderat d'aquesta regió: plovia a bots i a barrals, ventava fort i ens van comunicar que nevava a Valbella. Com que no podíem ajornar l'excursió (teníem els dies ben comptats i calia aprofitar el temps), ens vam desplaçar en autocar postal fins a l'estació d'esquí de Valbella-Lenzerheide. Chur és a 595 m, i allí on anàvem, a 1.590 m. Això ho vam notar a mida que pujàvem pels boscos i prats, on cada cop hi havia més neu. Valbella es troba situada en una mena d'altiplà, al bell mig del qual hi ha un gran estany envoltat de frondosos boscos d'abet roig i làrix. Cap a la tarda, el sol sortí una mica, la qual cosa ens serví per passejar pel llac. A les 7 ja havíem sopat i, a 2/4 de 9, érem al llit: eren els horaris europeus, els quals tant ens sobtaven al principi però als que, després, ens vam adaptar bé.

El cremallera del Gornergrat, amb el Mont Rosa al fons. (Foto: Miquel Rafa.)

L'endemà al matí, ben d'hora, agafem el primer autobús postal cap a Bivio, poblet des d'on fariem la segona etapa a peu. Baixem fins a Tiefencastel i, des d'allà, fem la carretera del Julier Pass. A Bivio deixem l'autocar. El cel és molt gris; fa fred i la neu s'escampa per tot arreu. El panorama no és gaire encoratjador, però iniciem la pujada cap al Septimer Pass, a 500 m més amunt. Deixem enrera les últimes cases del poble i anem per la pista, pel fons d'una vall molt plana. La neu, cada cop més abundant, és en pols i molt freda. Un petit desnivell ens situa en uns plans força grans. Gairebé de sobte, ens sorprèn la llum forta del sol: ara s'obre el cel i s'escampen els núvols. Resulta que hem sortit d'un mar de boires que

tapaven la vall. Les muntanyes de l'entorn, fins aquell moment invisibles, se'ns mostren altives. I hi tenen tota la raó, perquè algunes ja arriben als 3.000 m. Un aligot calçat, un ocell nòrdic, s'aixeca i se'n va lluny, cap a l'Engadina, allí on ens dirigim. Ara anem obrint traça, perquè la neu ha cobert el camí. Al cap d'una estona d'esforç estem al Pass Septimer, a 2.310 m. La vista s'estén per les altes muntanyes de la regió del Bernina i, al fons, veiem la gran pared del Piz Badile, tota enfarinada. Encara ens resten quasi 2 hores de pujada fins al Lunghin Pass (2.780 m), a l'esquerra, i l'avanç es dificulta per l'abundància de neu, que ens arriba fins als genolls. Un cop al pas, la baixada és ràpida fins a l'estany

Arribant al coll del Septimer, per la vall de Bivio. (Foto: Miquel Rata)

Cami dels llacs de l'Engadina, amb les muntanyes del Corvatsch a les alçades. (Foto: Miquel Rata)

Lunghin, on dinem. Des d'allà, hi ha uns 700 m de desnivell fins a Maloja, cap de l'Alta Engadina, la regió dels llacs. El temps és ara estival i caminem enmig de matolls olorosos de neret i altres flors alpines. Es veuen a l'esquerra els grans llacs que hi ha fins a Saint-Moritz. Finalment arribem a Maloja, on tenim l'alberg que ens espera. Allí ens adonem que, avui, és la Diada Nacional de Catalunya, i ho celebrem com cal.

El dia següent fem una curta excursió fins al llac de Cavloc, a 1 hora de Maloja, per un bonic camí enmig del bosc. Des d'aquí es veu tot un cercle d'altres muntanyes, amb una bona vista sobre la regió. De nou a Maloja, embrenem l'excursió dels llacs de l'Alta Engadina, per un deliciós i tranquil

camí vora l'aigua, a la vessant dreta del llac, coberta per un espès bosc. Aquest recorregut és molt recomanable de fer a la tardor, perquè els arbres hi prenen tonalitats torrades molt boniques. Passem per Sils, i continuem per un nou llac com l'anterior. Com que ja és tard, agafem un autocar postal a Silvaplana, fins a Saint-Moritz. No obstant, és possible d'anar-hi a peu, ja que hi ha camins per a fer-ho. A Suïssa tots els camins i corriols estan perfectament indicats i senyalitzats, amb horaris, direccions, etc.

El dia 13 havíem de pujar al port de Fuorcla Surlej, a la carena del Pic Corvatsch (3.451 m), per tal de baixar després per la Val Roseg, fins a Pontresina. Amb autocar anem a Surlej,

d'on surt el telefèric del Corvatsch, que agafem fins a l'estació intermèdia de Murtel, a 2.699 m. Amb l'Abonament Suís, obtenim un descompte del 50 %. Des d'allí, pugem una estona fins al Fuorcla Surlej, a 2.755 m. El panorama és fantàstic: el Piz Bernina (4.020 m), el Roseg (3.920 m), la glacera del Bernina i la del Glüschaint... Ens recomanen d'agafar un camí que flanqueja fins a la cabana Coaz, al costat mateix dels séracs de gel. És llarg, però el paisatge ho compensa: tenim tota la llarga Val Roseg als peus. Després de dinar, embrenem la baixada de la vall. Els torrents del desgel li donen un aspecte feréstec. Després d'un bany de peus relaxant, acabem els 14 Km de distància que ens separen de Pontresina. Al bosc, els esquiroles vénen a prendre el menjar de les nòtres mans. A l'alberg, fem els plans per als dies següents, perquè l'itinerari pels Grisons ja s'ha acabat. Decidim, però, d'aprofitar el bon temps en aquesta zona per fer algun cim.

L'endema, agafem el Glacier Express, un tren d'alçada que ens porta cap al telefèric del Diavolezza. Aquest ens remunta fins als 2.900 m. Des de dalt, obtenim un altre panoràmica de les muntanyes del Bernina, del costat oposat al que ja havíem vist. Les glaceres són, si això pot ser, encara més impressionants. Gràcies a l'alçada a què ens trobem, pugem al Piz Trovat (3.146 m) i al Sass Queder (3.066 m) en un no-res. Les boires tapen les valls italianes, però nosaltres encara som més amunt d'elles.

Aquella tarda vam anar en tren fins a Zerne, des d'on volíem visitar l'endema el Parc Nacional Suís. Malauradament, s'havia acabat el bon temps, i ja no vam veure gran cosa. Aquell mateix dia (i gràcies a la mobilitat que ens donaven els trens) vam anar a dormir a Interlaken, a l'Oberland. El mal temps ja no ens va deixar. Les muntanyes estaven continuament tapades i ens havíem de conformar amb visitar els llacs. Des d'Interlaken vam anar a provar sort a Zermatt. Allí vam tenir encara mig dia de bon temps, la qual cosa ens fou útil per pujar al tren cremallera del Gornergrat, que s'enfila fins als 3.130 m. La panoràmica és molt bona: el Mont Rosa i la seva glacera, el Breithorn, el Zinalrothorn i altres «quatre mil»; però el Matterhorn (aquell llegendari Cervin) tenia al davant una impenetrable cortina de núvols que no ens el deixaven veure.

Així, doncs, vam haver d'abandonar les muntanyes fins a una altra ocasió, i calgué tornar a Barcelona.

L'experiència viscuda, però, havia estat prou estimulante perquè ens quedessin ganes de tornar en aquesta part dels Alps suïssos.

Per sort, les muntanyes no es mouen d'on són...

Fins fa relativament poc temps, parlar d'escalada en glaç, a Catalunya, era parlar d'itineraris dels Alps o, en algun cas concret, al Pirineu Central. Així, doncs, s'explicaven els pocs practicants d'escalada en glaç que teníem.

Recordo que, al final de la dècada dels setanta, vaig llegir per primer cop, amb molt d'interès, un relat de Dominique Julien sobre una escalada en una cascada glaçada del cercle de Gavarnie i, aquell mateix any, durant els mesos d'hivern, vaig començar a cercar cascades d'aigua gelada, quan feia excursions amb esquís per les muntanyes del Pirineu.

L'any 1980 (amb un estiu molt bo per a mi, alpinísticament parlant: 14 itineraris en glaç d'interès, entre els que podria destacar el couloir Chaud, al Mont Pelvoux, i la «directa Lachenal» a la nord de l'Agulla del Triolet) va marcar la meua predilecció per aquesta especialitat de l'alpinisme. Així, doncs, els meus passos s'anaren acostant a recórrer qualsevol itinerari que tingués neu o glaç, i a dedicar-hi una gran part del meu temps.

L'any 1981 començà a tenir dades sobre cascades de glaç al Pedraforca i, amb els primers dies de 1982, m'arriben els primers croquis de cascades, encara poc definides, en un lloc anomenat cinglera de Costa Freda, al sud de Saldes. Com a la resta d'Europa, a casa nostra també començà l'interès per el gel; i avui, dos anys després, he cregut molt interessant de recopilar en un treball totes les possibilitats conegudes per escalar cascades de glaç al Berguedà.

GEL AL BERGUEDÀ

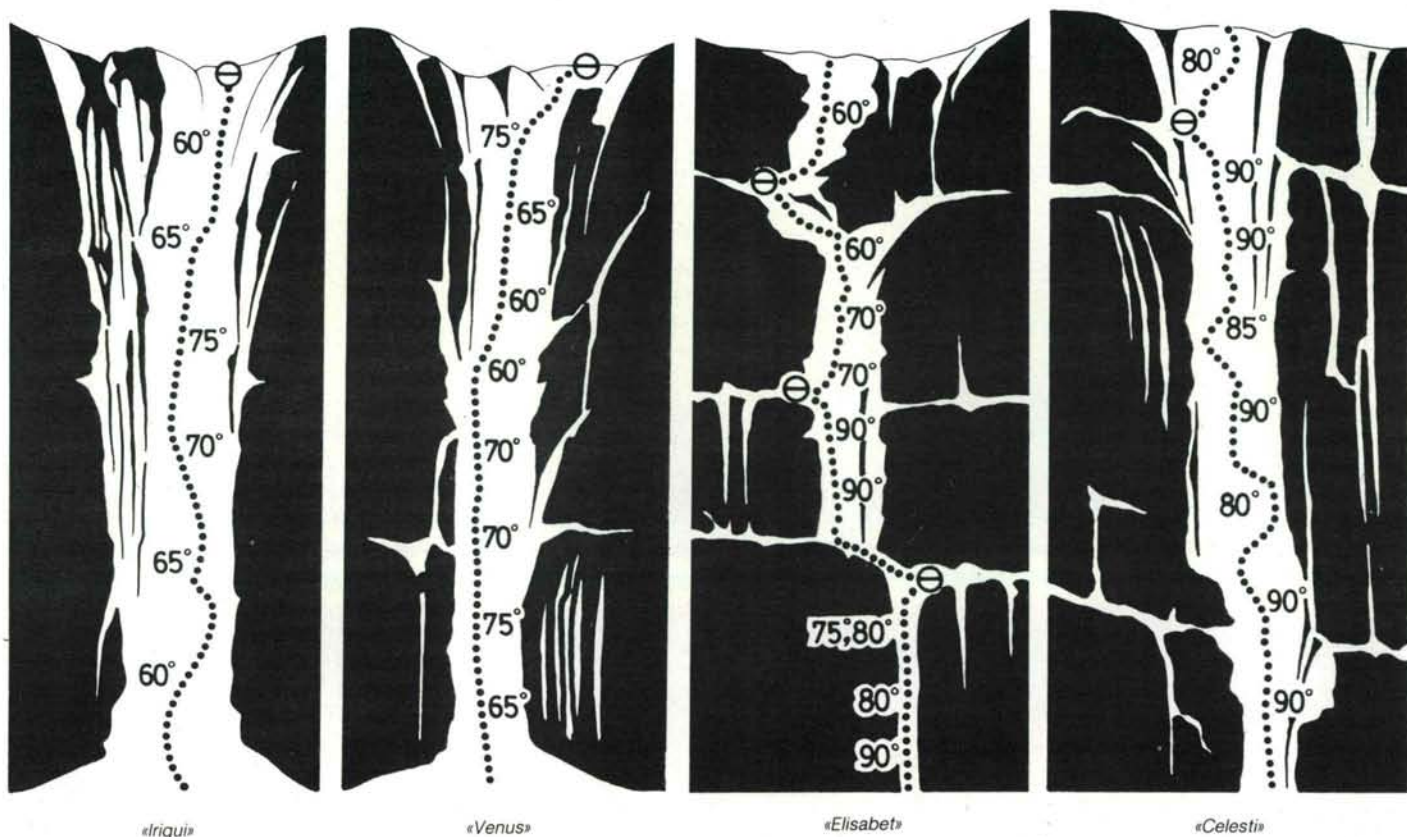
Potser algunes cascades descrites en

GEL CATALÀ

Joan Quintana i Paredes

Superant l'estreta columna del Verdet. (Foto: Alfons Valls.)

aquest treball ja eren recorregudes anteriorment a les dades que tenim com a primera ascensió; tot i així, crec interessant de fer una recopilació de totes les dades conegudes, per tal de fomentar cada vegada més l'escalada en cascades de glaç, i fer-ne conèixer les possibilitats actuals.

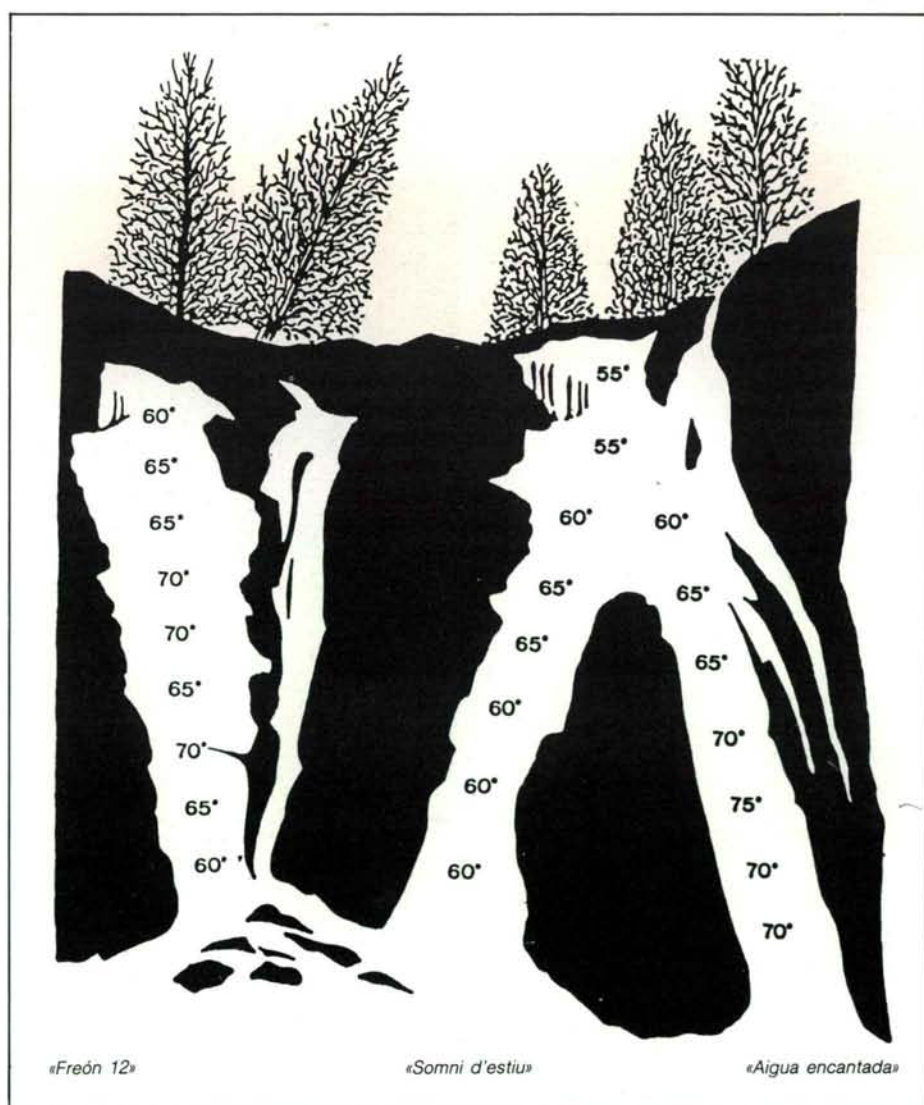
A Catalunya, amb un clima humit d'influència mediterrània, la temporada per a les cascades de glaç és curta: del 15 de desembre a finals de febrer. Malgrat això, l'interès per aquesta especialitat ha quedat ben palès, ja que els darrers hiverns s'han pogut recórrer diferents cascades i en coneixem ara unes 25 de diferents, amb llargades i dificultats molt variades.

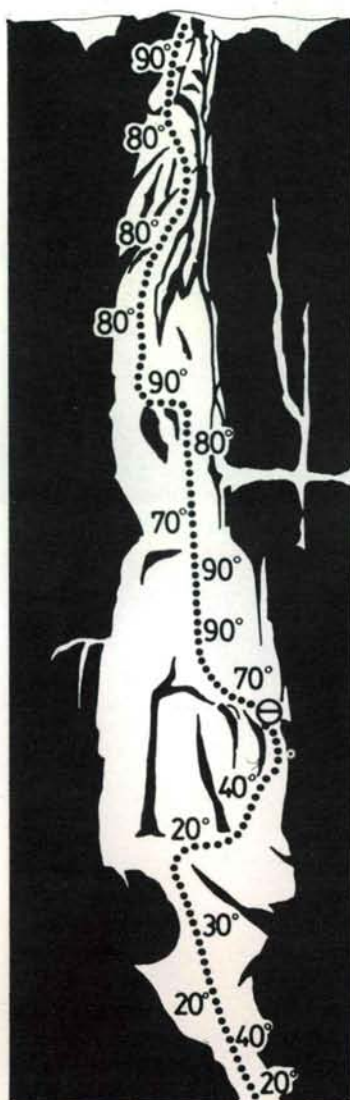
No cal dir que, a diferència de l'escalada en roca, el gel és una matèria en constant modificació. Així, doncs, passos, llargs o cascades senceres, que anteriorment havien estat descrites, poden variar d'un any a l'altre. Fins i tot, pot haver-hi anys en què, per manca de fred, no es formin.

A continuació, i per grups, podem veure tots els itineraris que a l'actualitat podem trobar al Berguedà.

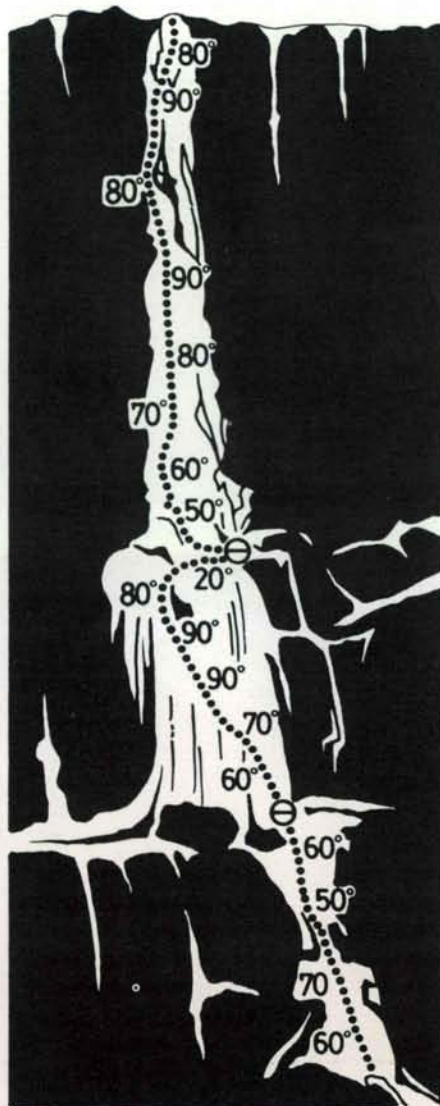
- A- Grup de Costa Freda
- B- Grup de Sant Corneli
- C- Grup del Pedraforca (base paret nord)

Confio que aquesta recopilació serà d'interès per tots els pirineistes, amants o no d'aquesta especialitat alpinista que és una de les arts més netes i encisadores practicables a la muntanya.

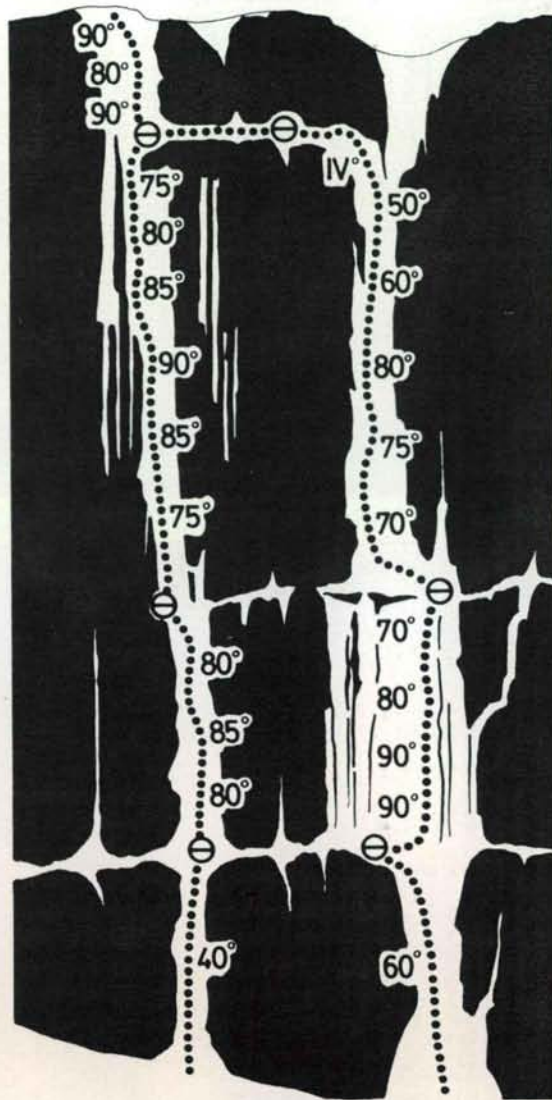

«Vidre»

«Ciri»

«Làmpara d'Aladí»

«Cameran»

A. GRUP DE COSTA FREDA

N.º	NOM DE LA CASCA-DA	SITUACIÓ	ALÇADA	HORARI	COTACIÓ	DIFICULTAT	PERILL	DESCENS	APROPAM.	1.ª ASCE.
1	VENUS	Gran Plató Esquerra	45 m.	1 h.	D. sup.	ressalt fins 75º	sense	10 m. esquerra	Pista Piloncs fins dessota	
2	«ELISABET»	Gran Plató Esquerra	55 m.	1.30 h.	MD.	1.ª ilarg Columna 90º 2.ª ilarg 80º	columna	20 m. esquerra	Pista Piloncs fins dessota	2-1-85 Lito Gaztelu i J. Altes
3	«CELESTI»	Gran Plató Esquerra	60 m.	1.30 h.	MD.	1.ª ilarg sense fred	25 m. esquerra	25 m. esquerra	Pista Piloncs fins dessota	2-1-83 Lito Gaztelu, J. Altes
4	«LÀMPARA D'ALADÍ»	Gran Plató Esquerra	105 m.	2 h.	MD. sup.	3.ª ilarg 90º	llargs centrals	60 m. esquerra	Pista Piloncs fins dessota	17-1-84 Joan Quintana, Xavier Martin.
5	«CAMERAN»	Gran Plató Esquerra	115 m.	2 h.	MD.	2.ª ilarg 85º	llargs centrals	100 m. esquerra	Pista Piloncs fins dessota	21-2-83 L. Mestres, L. Gaztelu
6	«FREÓN 12»	Cinglera Central	15 m.	30 min.	MD. inf.	ressalt 85º	sense	rappel arbre	Pista Piloncs fins dessota	21-1-83 J. Matta, M. Matta, J. Quintana
7	«SOMNI D'ESTIU»	Cinglera Central	20 m.	30 min.	D.	60º	sense	rappel arbre	Pista Piloncs fins dessota	21-1-83 J. Matta, M. Matta, J. Quintana
8	«AIGUA ENCANTADA»	Cinglera Central	15 m.	30 min.	MD. inf.	70º 75º	sense	rappel arbre	Pista Piloncs fins dessota	21-1-83 J. Matta, M. Matta, J. Quintana
9	«IRIQUI»	Cinglera Dreta	30 m.	30 min.	D.	65º 70º	sense	Fàcil	Pista Piloncs fins dessota	25-1-83 Joan Quintana, sol
10	«CIRI»	Cinglera Dreta	60 m.	1 h.	MD.	70º 80º	Normés amb fred fort	Fàcil	Pista Piloncs fins dessota	2-1-85 J. Piguellén sol
11	«VIDRE»	Cinglera Dreta	60 m.	1 h.	MD.	70º 80º	Normés amb fred fort	Fàcil	Pista Piloncs fins dessota	9-1-85 J. Piguellén sol

Joan Quintana al passatge d'atac de la cascada. Caturgeas – Malaval, Alps Francesos. (Foto: V. Sánchez.)

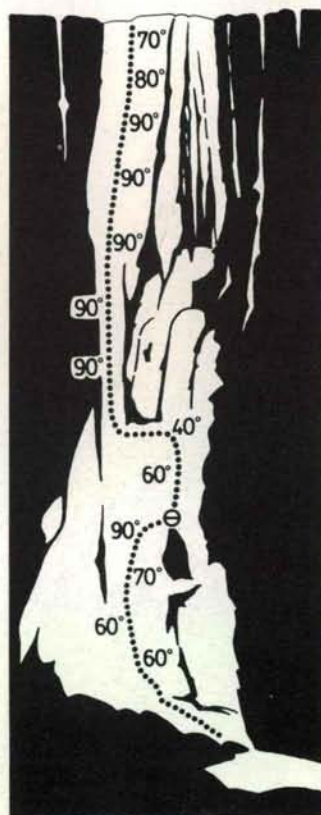

Gel vertical al 1.er llarg de la cascada dels Moullins. (Foto: T. Tonè.)

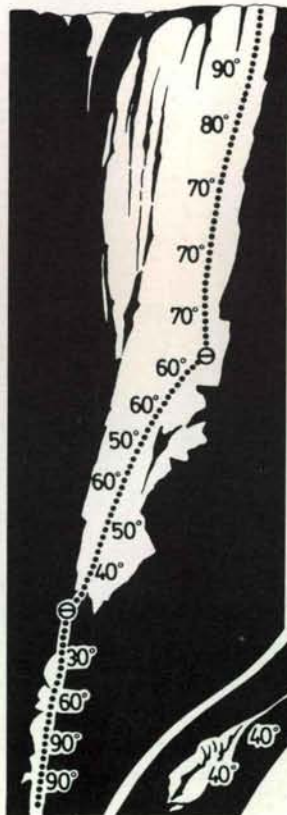

Elegant columna de glaç al primer llarg de la cascada Berguedà (Foto: Joan Quintana.)

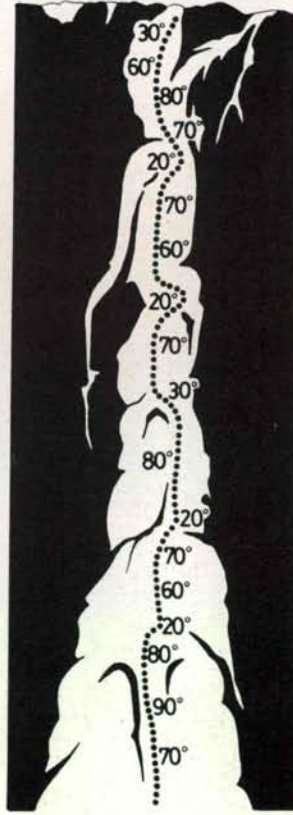
«Canelobre trist»

«Vendrell»

«Jetro»

«Estel blau»

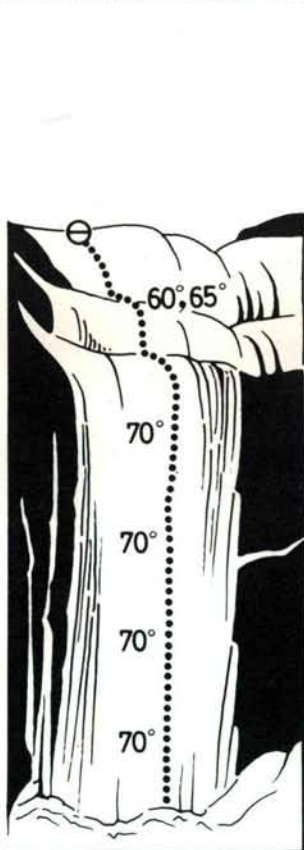
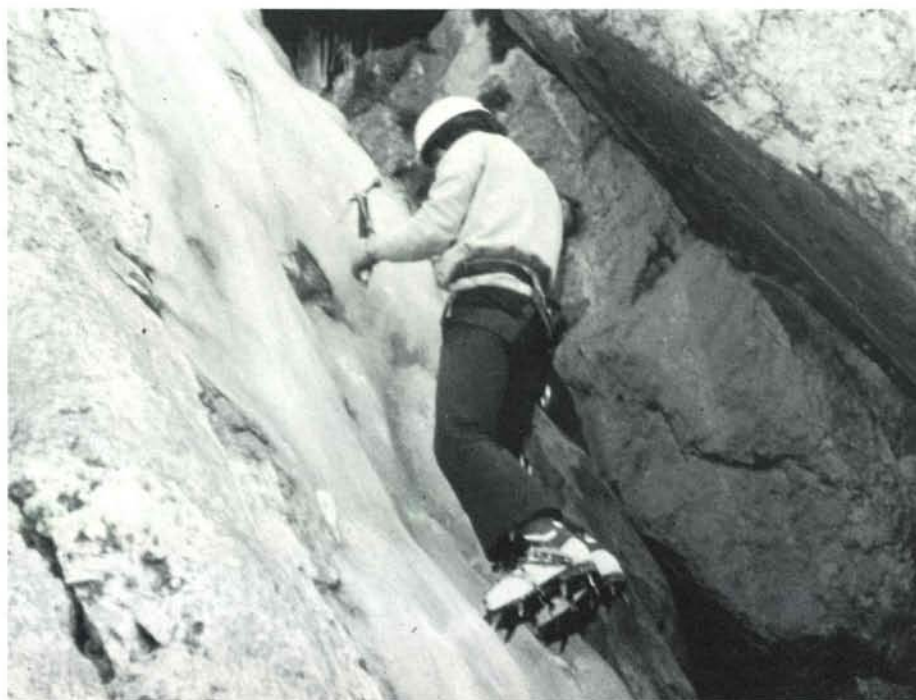
B. GRUP DE SANT CORNELI

N.º	NOM	SITUACIÓ	ALÇADA	HORARI	COTACIÓ	DIFICULTAT	PERILL	DESCENS	APROPAMENT	1.ª ASCENSIÓ
1	Canelobre trist	Pista forestal St. Corneli a Rialb	60 m.	1 h.	MD.	2.º llarg 80º 90º molt estret	poc glaç	fàcil		12-1-85. Josep Piguellem sol
2	Vendrell	Pista forestal St. Corneli a Rialb	55 m.	1 h.	MD.	fins 80º				15-1-85 Josep Piguellem sol
3	Jetro	St. Corneli a Figols fins una casa en runes	40 m.	1 h.	MD. inf.	fins 80º	poc glaç només amb molt fred			8-1-85 Josep Piguellem i Joan Coma
4	Estel blau	St. Corneli a Figols fins una casa en runes	40 m.	1 h.	MD. inf.	fins 80º	poc glaç només amb fort fred			17-1-85 Joan Coma i Josep Piguellem

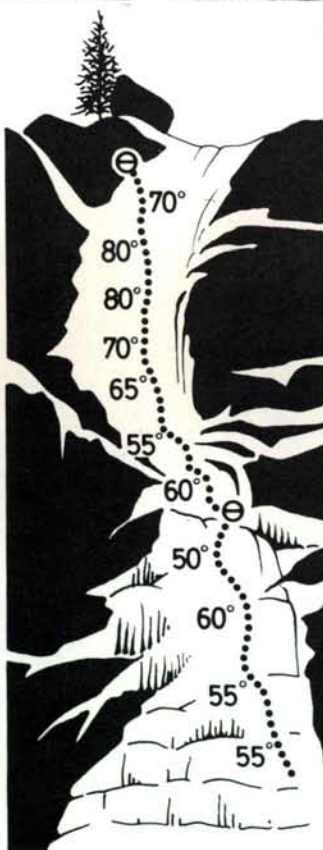
Detall del llarg principal de la cascada de l'arbre.
(Foto GEDE)

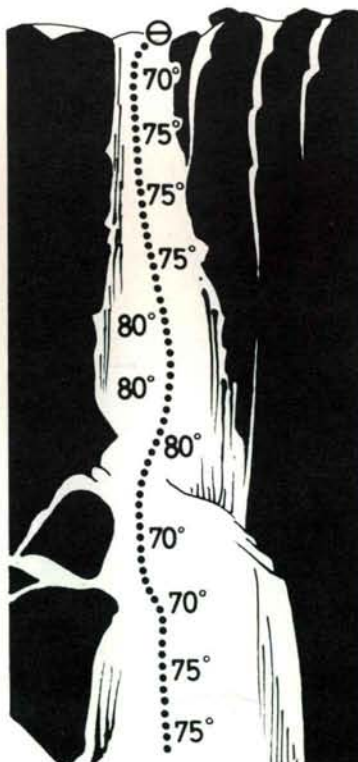
Manel de la Matta, a la cascada Aigua Encantada. (Foto Joan Quintana)

«Curset»

«De l'arbre»

«Columna del Verdet»

«Berguedà»

C. GRUP DEL PEDRAFORCA «base paret nord»

Nº	NOM	SITUACIÓ	ALÇADA	HORARI	COTACIÓ	DIFICULTAT	PERILL	DESCENS	APROPAMENT	1.ª ASCENSIÓ
1	Curset	PISTA MIRADOR PARED NORD	20 m.	1 h.	D.	es tracta d'un torrent amb petits resalts	sense	fàcil	pista del mirador paret nord Refugi Estasén	
2	De l'arbre	PISTA MIRADOR PARED NORD	60 m.	1 h.	MD. inf.	mur ressalt central fins 80°	sense	rappel de l'ar- bre	pista del mirador paret nord Refugi Estasén	
3	Columna del Ver- det	vessant nord Pe- draforca	35 m.	1 h.	MD.	la columna arriba als 80°	columna	1 rappel arbre	camí canal Verdet refugi Estasén	
4	Berguedà	vessant nord Pe- draforca	70 m.	1 h.	MD. inf.	1.ª llarg 80° 2ª llarg 70°	sense	2 rappels arbres	camí canal Verdet refugi Estasén	

RIBERA D'ESTAON

Josep de Tera i Camins

«Ja està! Ja tinc *la feina* pràcticament feta!»

És amb aquest pensament que deixo caure a terra la feixuga motxilla, carregada d'esquís i botes, al costat de la font de les bordes de Perafita.

Volia pujar al pic de Campirme amb esquís, però no havia especificat amb prou claredat a quina part del meu cos anirien posats els esquís. I les coses s'han d'aclarir; car dels 1.400 metres de desnivell que hi ha des del pont d'Estaon (1.230 m) al pic de Campirme (2.633 m), 900 els he fet amb els esquís a l'esquena, i els altres 500, als peus (que, lògicament, és allò que ensenyen «els manuals»).

El motiu d'aquest «error de càlcul» ha estat la forta calor dels primers dies de la setmana santa del 1985, una calor que feia recular la neu d'una manera vertiginosa (el diumenge, dia 31 de març, la neu arribava als 1.500 m; ara, dijous, 4 d'abril, només arriba als 2.000 m aprox.).

Malgrat tot, he arribat a dalt del cim amb els esquís als peus, i el descens ha estat (com gairebé tots els descensos d'esquí de muntanya) inoblidable.

Val a dir, també, que si no hagués portat els esquís, probablement no hi hauria arribat (o bé hi hauria arribat esgotat de tant enfonsar-me en la neu tova).

Però ara, ja està! Només em manca

una agradable passejada per la Ribera d'Estaon. I l'única possible preocupació és saber si acabarà plovent o no; però, en un camí carregat de bordes, això no és cap problema. És per això que, ben assegut al costat

de la font que hi ha a l'entrada de les Bordes de Perafita, el meu pensament comença «a volar».

Quina excursió tan contrastada! La suavitat i la verdor de la part baixa i mitjana de la vall contrasta amb els

Bordes de Nibrós. (Foto: Josep de Tera.)

MUNTANYA

rigors de neu, fred i vent que he patit a la part alta.

Des de la font estant, tinc la vista inconscientment fixa en els prats que voregen les bordes. Fins que, en un moment donat, «enfoco» la imatge i em ve al pensament la idea de, per una vegada, «baixar de les muntanyes» i escriure un article intentant parlar de la vall en general, i de deixar l'ascensió al cim com un fet secundari.

Crec que la Ribera d'Estaon és prou interessant per dedicar-li unes ratlles; tenint en compte, a més a més, que estic resseguint més o menys els passos de mossèn Jacint Verdaguer per aquesta contrada del Pirineu.

La Ribera d'Estaon és una vall situada al cor del Pallars Sobirà, tributària de la Noguera de Lladorre (o riu de Cardós); té uns deu quilòmetres de llargada, la major part dels quals són de marcada orientació N-S, i a la part baixa gira vers l'E, per desembocar als plans del terme de Ribera de Cardós, poc després de passar per una petita central elèctrica, on abans hi havia una serradora de molí.

Malgrat ésser una petita vall, hi ha quatre pobles, tots ells habitats.

SURRI (1.007 m): 28 habitants l'any 1970, situat enlairat, al començament de la vall. L'església és dedicada a santa Coloma.

En realitzar unes obres de millora a la pista d'accés, van aparèixer uns enterraments al costat de la planta d'una primitiva església, de la qual només resta el paviment tessel·lat.

Actualment, al poble s'han reconstruït i arranjat algunes cases d'estiu, que conserven l'arquitectura local.

És característic del poble el gran arbre que hi ha a la plaça, i la casa Pubil (o Cubil?) d'altres aspectes des del poble de Ribera: penjada en un cingle, sembla més un castell que una casa.

ANÀS (1.131 m): 48 habitants l'any 1960 (molts menys a l'actualitat). L'església és dedicada a sant Romà.

D'aquest poble surt una pista forestal que, en direcció O, puja per dins d'un bonic bosc i arriba a dalt de la serra d'Aurati, on es divideix en dues: una, revolta el pic del Cuco (2.021 m) pel vessant de ponent (Noguera Pallaresa) i acaba al costat de les runes d'unes bordes; l'altra branca pren la direcció N, i acaba al pla d'Erides (1.830 m).

BONASTARRE (1.084 m): 25 habitants l'any 1960 (també molts menys a l'actualitat). L'església és dedicada a la Verge del Roser. Una granja de porcs, abandonada fa molts anys (i construïda sense cap mena de respecte envers l'entorn), desmereix el poble.

Com a detall històric del poble, cal dir

Surri. (Foto Anna Capellà.)

Cabana penjada a 2.070 m. (Foto: Josep de Tera.)

que, en una data indeterminada del segle XVII, hi va néixer Ermengol Amill, controvertit heroi de la Guerra de Successió, que va fer anar de corcoll les forces invasores de Felip V.

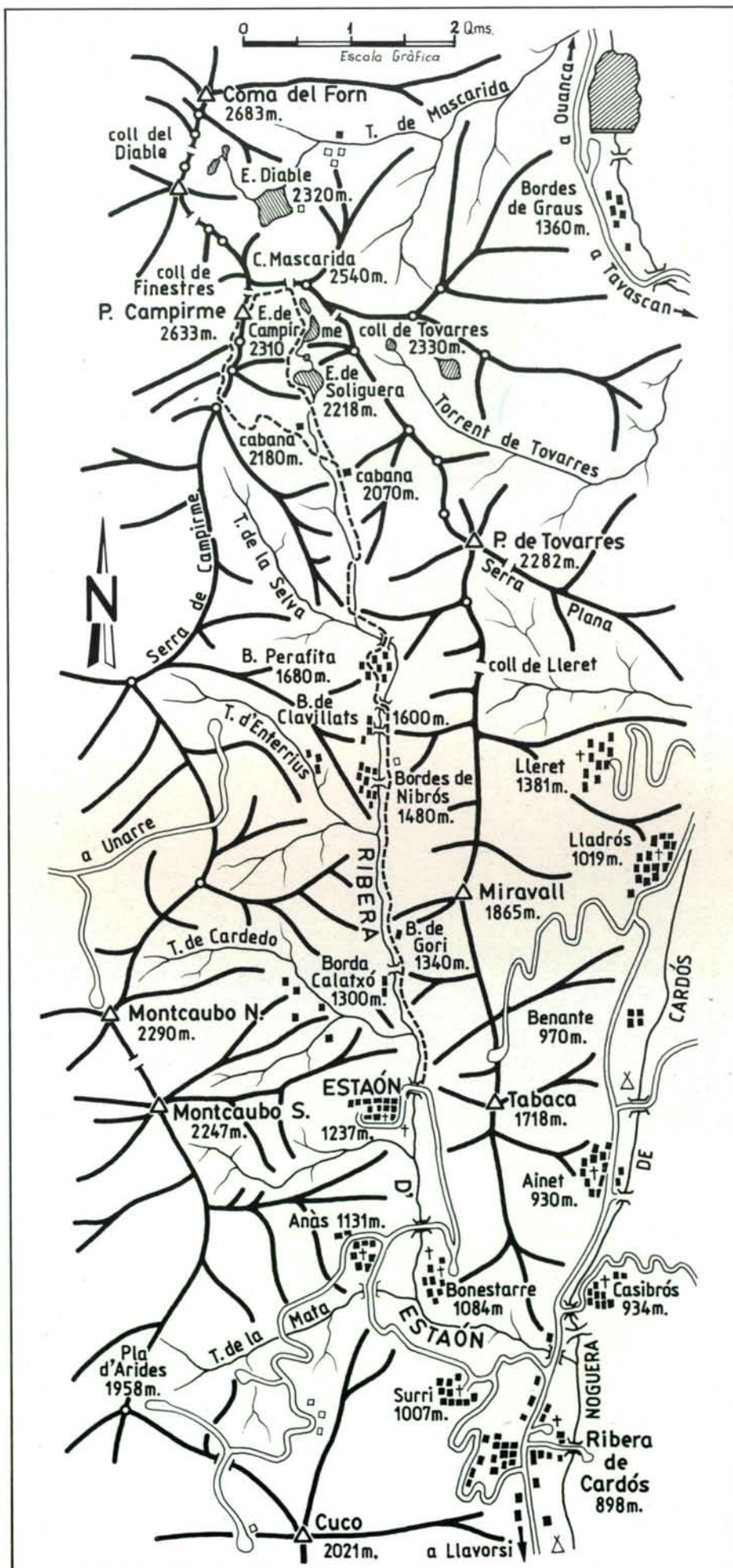
(Con a detall còmic, val a dir que, durant les obres hidroelèctriques de comunicació de la central de Tavascan amb la de Llavorsí, molts treballadors vinguts d'altres indrets de l'Estat, preguntaven per el pueblo de «Buenas Tardes».)

Entre aquest poble i el d'Anàs hi ha, al costat del riu, les runes de l'ermita de la Mare de Déu de la Llata. Aquestes runes, l'any 1982 encara conservaven la bonica campana; el seu so fi i delicat es podia escoltar des del fons de la Ribera de Cardós (si no s'hi interposava cap altre soroll); però no hi ha res en aquest món que sigui etern; finalment, aquesta

campana va desaparèixer del campanar. La gent de la contrada, intuïren on la podien trobar i la van recuperar; però ara ja no desafiarà mai més els rigors de l'hivern des del capdamunt d'unes runes, com a viu vestigi d'un passat esplendorós.

ESTAON (1.237 m): la seva església parroquial, dedicada a sant Jaume, fou bastida el segle XVIII. Al poble hi ha les runes de la primitiva església romànica, (segle XII), d'una sola nau, dedicada a santa Eulàlia, l'absis de la qual era decorat amb pintures (actualment, al Museu d'Art de Catalunya) que representen el Pantocràtor, voltat dels símbols dels evangelistes, i àngels amb les ales plenes d'ulls.

L'any 1940 hi havia més de 40 cases habitades...; l'any 1985 n'hi ha més d'una: exactament, n'hi ha... DUES!

Això contrasta amb les dimensions del poble, que tenia fins i tot una indústria farinera, camps de blat, regadiu, bestiar i, a més a més, havia estat cap de municipi.

Tot això s'anirà explicant a continuació; perquè, per mantenir quatre pobles (i un d'ells de dimensions considerables, com era Estaon abans de la guerra civil) fa falta molt de terreny, i aquest, a simple vista, no es veu.

Abans de continuar pujant per la Ribera d'Estaon, cal dir que fins en aquest poble arriba una pista (asfaltada fins Anàs), que surt de Ribera de Cardós.

És a partir d'Estaon on comença la part menys coneguda i sorprenent d'aquesta vall.

Just al costat del pont sobre el torrent, i poc abans d'entrar en el poble d'Estaon, arrenca un bonic i planer camí que segueix el torrent pel seu marge esquerre (E).

L'espai entre els dos marges de la muntanya és molt estret, però encara hi ha lloc per uns petits prats; al marge dret (O) hi ha la borda Calatxò (1.300 m), avui convertida en estable per al bestiar.

El camí continua molt planer, entre nogueres i avellaners.

Una mica enlairada, a la nostra dreta (E) queda la borda de Gorí (1.340 m) voltada de petits prats, situats en uns marges guanyats pacientment a la muntanya).

Després de 50 minuts de bon caminar, les altes muntanyes es separen del torrent i, principalment pel vessant de ponent, deixen pas a extenses prades.

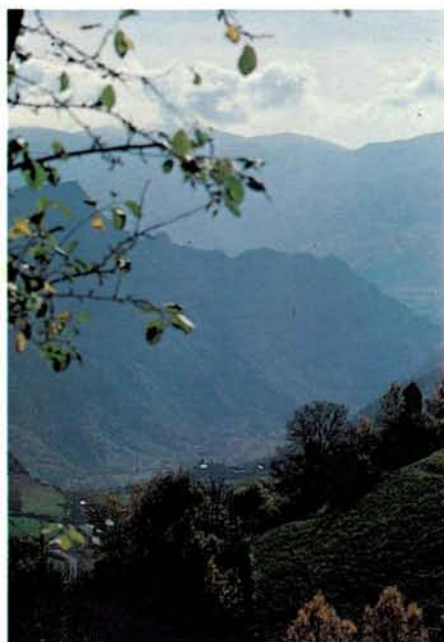
Ja s'intueix que el lloc devia ésser important, perquè en aquestes prades encara s'hi veuen restes de canals i reguerons que servien per escampar-hi l'aigua.

Realment, eren importants les bordes de Nibrós (1.480 m), un nombrós grup de bordes que se'ns presenten a l'altre costat del riu.

Es diu que Nibrós fins i tot havia estat un poble. Però, fins ara, no s'ha trobat cap document que ho demostrï, ni tampoc s'ha trobat a les esmentades bordes cap vestigi d'església o ermita que pugui justificar o avalar aquesta teoria.

Cal destacar, però, que per la vall corre la llegenda, segons la qual Nibrós era habitat molt abans que els mateixos pobles de la vall; i que hi vivia un matrimoni amb quatre filles, les quals van heretar la vall d'Estaon, i en van fer, evidentment, quatre parts, que coincideixen amb els termes actuals de Surri, Anàs, Bonastarre i Estaon.

També es diu que, prop de Nibrós, hi havia una noia boja, que vivia en una cova a dins del bosc. Ningú no ha trobat

encara cap cova a dins del bosc. Però el fet a la llegenda es conserva en una borda anomenada «Borda de la Boja», encara que bastant lluny de la contrada, perquè és situada aigües avall de l'aiguabarreig dels torrents de Cardós i de Vall Ferrera.

Avui, les bordes de Nibrós encara tenen vida a l'estiu: els nadius de la vall les fan servir per guardar-hi l'herba que es menjarà el bestiar a l'hivern.

El camí continua sempre pel marge esquerre del torrent (segons el curs de l'aigua); de seguida es deixa un xic enlairada la borda del Masover.

En 15 minuts més es deixen, a l'altre costat del torrent, les bordes de Clavillats (1.600 m): un conjunt de quatre grans bordes, molt ben ordenades, a les quals s'arriba per un ampli pont, format per tres grans lloses.

Just a la nostra dreta, i davant de les bordes de Clavillats, hi ha les runes d'una altra borda.

El camí planeja per apropar-se al torrent, al qual creua per un pont format per una sola llosa.

Una vegada al marge dret (O), el camí fa un parell de revolts per tal de guanyar l'alçada de les Bordes de Perafita (1.680 m), a 10 minuts des de Clavillats.

Les bordes de Perafita ens reben amb una cristal·lina font, i estan situades en una zona d'extenses prades, plenes també de canals per a regar-les.

A més a més, aquest nombrós conjunt de bordes són el testimoni mut d'una època d'esplendor, ja que dues o tres d'aquestes bordes tenen una petita era al davant, inequívoca senyal que s'hi batia. Aquest cereal encara es resisteix a desaparèixer, i surt en alguns indrets, gairebé per generació

espontània.

També cal assenyalar, com a testimoni atge de la importància de les bordes de Perafita i de tota la vall d'Estaon, que una d'aquestes bordes és la més gran de tota la vall de Cardós.

Des de la «meva font» veig que, a més a més de les àmplies prades que hi ha al costat del riu, pels drets vessants de la muntanya, també hi ha restes de camps mig penjats, alguns d'ells realment en llocs increïbles.

Si ara hi ha un greu desdoblament, els camps enfilats pel llom de la muntanya són testimoni d'un llunyà i no menys greu problema de superpoblament de la contrada.

Realment, tots els extrems «maten».

Sortim de les bordes de Perafita, tot

deixant-ne una enrera on hi ha gravada la data del 1831, i ens dirigim de nou a travessar el torrent. Una altra llosa serveix de pont.

En aquest punt, el torrent d'Estaon es divideix en dos: el torrent de la nostra esquerra (O) rep el nom de La Selva; i el que seguirem (N), rep el nom de torrent d'Entrerrius.

Lentament es van acabant els prats de conreu, i l'alta muntanya comença a ensenyar-nos la seva grandesa.

El camí torna a travessar el torrent i, tot seguit, puja per una graonada. En arribar al capdamunt, veiem que, després d'un turmentat replà, cal pujar-ne un altre de molt més alt.

Novament cal passar al marge esquerre del torrent (E) per tal

d'arribar-hi al capdamunt (50 min. des de les bordes de Perafita), on trobem una cabana en perfecta conservació (2.070 m), situada en un lloc estratègic, just al començament d'uns nous plans, i amb una panoràmica extraordinària, ja que la cabana està situada al límit dels plans i mig abocada a la balconada.

Aquest lloc queda tancat per un ressalt, per on es despenja el torrent en un bonic salt d'aigua.

Superat aquest ressalt, en 10 minuts més arribem en unes noves prades. A l'altre costat del torrent (O) es veu una nova cabana en bon estat (2.180 m).

Cal anar seguint el fons de la vall fins arribar, en 25 min. més, al solitari estany de Soliguera (2.218 m) voltat de zones herbades.

Seguint el torrent, anirem passant pel costat d'un petit rosari d'estanyols, dels quals destaca, a 20 min., l'estany de Campirme (2.310 m), situat gairebé a la mateixa alçada del coll de Tovarres (2.330 m) que dona accés a la curta vall del mateix nom i que desaigua al torrent de Tavascan.

La vall d'Estaon ja s'acaba; una forta pitrada ens portarà en 35 min al coll de Mascarida (2.540 m), un coll estratègic que comunica amb la vall de Mascarida i que ofereix una bona panoràmica sobre el bonic estany del diable.

El cim més alt de la vall d'Estaon és el pic de Campirme, de 2.633 m, situat a l'extrem NO de la vall. Aquest cim mereix, per ell sol, unes quantes ratlles.

Per la seva dominant situació sobre la vall de la Noguera Pallaresa i sobre el port de la Bonaigua, fou escollit com a lloc d'observació per les forces constitucionals durant la darrera guerra civil, i avui encara resta ple de cabanes d'observació (algunes són encara

aprofitables) i de trinxeres.

L'aprovisionament era efectuat per la vall de Mascarida, on encara es veuen nombrosos vestigis, dels que destaca un grup de bordes que hi ha a una alçada de 2.160 m aprox., poc abans d'arribar a l'estany del Diable.

És evident (ja ho podem imaginar) que la panoràmica, del cim estant, és impressionant. Es veuen els pobles de: Surri, Unarre, Gavàs, Cerbi, Son i la plana d'Esterri d'Àneu; les valls d'Esterri, Espot, Bonaigua, Cabanes, parcialment la de Gerber, Unarre, Estaon, Tavascan, Noarre, Roia, Cardós, Noguera Pallaresa, Mascarida i Tovarres.

Respecte a la panoràmica de cims, és també impressionant: es veuen totes les muntanyes de ponent de la vall de la Noguera Pallaresa (des del Montsent de Pallars fins el Bassiero), tot el grup de Marimanya, un primer terme del Mont-roig i Ventolau, totes les muntanyes de la Vall Farrera (amb la típica imatge del Sotillo i la Pica d'Estats sobreposats) i els més llunyans cims de Pica Roja i Coma Pedrosa.

Resumint, hom podria fer una bona lliçó de geografia, des del cim estant.

Només em resta parlar dels itineraris per assolir el cim, i que es poden resumir en dos de principals.

Un, de lògic (però una mica llarg), és arribar al coll de Mascarida, a 2.540 m (2 h. 35 min. des del pont d'Estaon), i des d'allí continuar pel suau llom de la muntanya, fins assolir el coll de Finestres i, immediatament després, el cim de Campirme (20 min.).

Un altre itinerari, una mica més curt, però potser més elegant, consisteix a arribar a l'última cabana, a 2.180 m (2 h. 15 min. des del pont d'Estaon). Des d'aquell lloc es pot observar que

una petita coma s'obre en direcció O; cal anar-hi, ja que ens portarà a dalt de la carena, gairebé al vèrtex de les valls d'Unarre amb les de la Selva i la d'Entrerrius, a 2.450 m, aprox. (1 h.), i continuar pel llom de la serra de Campirme, en direcció N, fins assolir el cim de Campirme, a 2.633 m (30 min). En total 3 h. 45 min.

Cal fer observar que aquests dos itineraris es complementen. Així, doncs, hom pot pujar per un d'ells i davallar per l'altre, tot aconseguint així un bonic circuit per la part alta de la vall.

Per realitzar l'ascensió al cim amb esquis, aconsellaria el segon itinerari, perquè és més curt en distància a recórrer i, a més a més, es guanya alçada més ràpidament.

Per acabar aquesta descripció de la Ribera d'Estaon, només haig de dir que, si algú s'ha sentit atret a visitar-la, cal que s'afanyi, perquè hi ha el projecte d'obrir una pista fins a les bordes de Nibrós, en primera instància, per enllaçar-la després amb la pista que, des d'Unarre, puja al repetidor que hi ha instal·lat al cim del Çaubo N.

Si aquesta pista ha de servir perquè la vall no perdi ni un habitant més (i potser en guanyi) cal reconèixer que s'ha de donar per ben oberta, tot i sentint nostàlgia per la pèrdua d'un bonic camí de muntanya. Perquè tots sabem que una pista comporta dinamitar unes roques, per llançar-ne les restes, esmicolades, a l'altre costat, amb el consegüent trencament de l'harmonia del paisatge que aquest fet representa.

Finalment, només voldria fer un prec, per si algú de la Ribera d'Estaon llegeix aquestes ratlles: que tanquin amb «pany i clau» el començament de la pista, i que, si algú que no sigui de la contrada vol anar-hi, hi hagi d'anar a peu, sense favoritismes del «monsieur Naps» o del «senyor Cols».

Vull agrair i dedicar aquesta última ratlla a l'amic i company Cinto Gabriel, de Ribera de Cardós, perquè sense les seves dades aquest article hauria quedat «molt pobre».

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

Gran Enciclopedia Catalana, volums n.º 2, 3, 7 i 14.

PUJAL, Lluís: Ermengol Amill, heroi de la Guerra de Successió. Ed. Pòrtic. 1984.

JOLIS, Agustí i SIMÓ, M.ª Antònia: Pallars Alt Urgell. CEC. 1980.

TERA i CAMINS, Josep de: La vall de Tavascan, FECC. 1985.

Editorial ALPINA: Pica d'Estats. Mont-roig. 1984.

LA MUNTANYA COM A FACTOR D'AGRESSIVITAT

Rafael Battestini i Pons

Les estadístiques de la Mutualitat demostren que l'esport de fer muntanya és un dels més perillosos, juntament amb les activitats subaquàtiques (tant la immersió a pulmó lliure com amb escafandra autònoma) i l'aeronàutica (particularment en la modalitat de «vol lliure»). De fet, muntanya, alta atmosfera i mar, junt als pols i les caveres, constitueixen allò que el nostre Narcís Monturiol va definir com a ambients agressius.

Som excursionistes i estímem la muntanya, potser, precisament, pel seu aspecte feréstec, que li dona uns atractius que no sabem trobar en els nostres ambients habituals; però, com a metges participants en les successives Jornades de Medicina de Muntanya, creiem que s'ha de fer una labor d'educació sanitària als muntanyencs, fent-los conèixer l'entorn i els possibles perills del nostre esport, a fi de reduir-hi el nombre d'accidents i d'incidents.

Segons Pompeu Fabra, la muntanya és «una elevació del terreny prou alta i rosta per a destacar-se perfectament del terreny que la circumda». En Medicina, entenem com a «factor d'agressivitat» el conjunt de circumstàncies capaces d'afectar la nostra salut; o sigui, aquella manera de viure joiosa, autònoma i solidària. Ambdues definicions ens porten ja a considerar que la muntanya crea una sèrie de factors d'agressivitat, tot explicant una patologia pròpia, derivada de l'acció d'un entorn agressiu per als homes de la terra baixa.

Com a elevació rosta, la muntanya presenta uns pendents molt pronunciats; per ells, les aigües baixen i adquireixen una força considerable, que fa excavar

valls profundes, separades per carenes molt abruptes. Les irregularitats orogràfiques es presenten tant si les aigües baixen en forma líquida com si ho fan en forma de gel; en el primer cas, predomina la velocitat, i, en el segon, el pes; però el resultat és sempre una acció erosiva molt augmentada, en comparança amb la dels terrenys més planers. Aquesta orografia és la responsable d'una gran dificultat per desplaçar-se a muntanya, amb vies d'accés progressivament verticalitzades, i unes comunicacions força compromeses entre les diferents valls. Les dificultats degudes a les vessants abruptes generen fatiga, i poden ser causa d'accidents. També obliguen a un entrenament, un equip i unes tècniques que no es coneixen, per innecessaris, en els terrenys circumdants.

Per ésser una elevació prou important, la muntanya queda exposada directament als fenòmens meteorològics, que hi adquireixen una violència característica, amb vents, pluges, nevades, boires i tempestes elèctriques; o sigui, una sèrie de canvis ambientals que obliguen a un equip protector molt complet, malgrat semblar excessiu.

L'alta muntanya s'eleva en una atmosfera progressivament enrarida que, cap als 6.000 metres, o sigui l'alçària del Kilimanjaro, presenta una pressió amb un valor equivalent a la meitat de la que hi ha al nivell del mar: hi ha, doncs, hipobària i, consegüentment, descens de les pressions parcials dels gasos atmosfèrics. Anomenem hipòxia al descens de l'oxigen, que és el responsable principal del mal de muntanya. La minva en la pressió parcial

del vapor d'aigua provoca una sequedat ambiental intensa i progressiva.

L'atmosfera constitueix una barrera molt important contra les radiacions electromagnètiques, d'origen solar i còsmic, que augmenten en intensitat mentre ens anem enlairant. A partir dels 2.000 metres, la proporció dels ultraviolats ja és suficient per provocar lesions a les conjuntives i l'epidermis. La minva de la protecció atmosfèrica fa que les variacions tèrmiques de dia/nit, assolellat/nuvolós o estiu/hivern, siguin extremades, ja que la radiació solar, diürna, és molt potent i també ho és l'irradiació terrestre, nocturna, que dona pèrdues calòriques. Les variacions tèrmiques potencien la intensitat dels fenòmens meteorològics, mentre que aquests augmenten les variacions, tancant així el cercle viciós que determina la inestabilitat pròpia del clima a muntanya.

L'altura provoca un descens progressiu de les temperatures mitjanes, amb diferencials d'un grau cada 300 metres de desnivell. El fred obliga a una bona protecció, particularment de peus, mans i orelles, per evitar congelacions i la crioplèxia o refredament general.

La muntanya, doncs, crea una sèrie de factors d'agressivitat (per una orografia que genera fatiga i perill d'accident) i un entorn caracteritzat per fortes radiacions que poden provocar insolació, conjuntivitis i cremades, variacions tèrmiques, passant de la possibilitat d'un cop de calor a un acrioplèxia o a congelacions, i un aire enrarit, amb sequedat, hipobària i sobretot hipòxia, que generen el típic mal de muntanya, descrit ja l'any 1590

pel pare J. de Acosta, jesuïta: una síndrome pròpia de la patologia ambiental i exclusiva de la nostra modalitat esportiva.

El mal de muntanya és degut, fonamentalment, com va demostrar Paul Bert fa més de cent anys, a la manca d'oxigen, si bé la hipobària, el fred i la fatiga n'acceleren l'aparició. La hipòxia ambiental repercuteix en el nostre organisme, el qual reacciona per assegurar la seva supervivència: com que l'aire enrarit conté menys oxigen, els pulmons en bomben més, i augmenta la freqüència respiratòria: en aquesta primera fase apareix la taquipnea; seguidament s'acceleren els batecs del cor, i donen la taquicàrdia, que té per finalitat augmentar la circulació dels glòbuls rojos, els hematòcits, que vehiculitzen oxigen en la seva hemoglobina; el darrer mecanisme de compensació és un increment numèric dels hematòcits, amb poliglobúlia de més dels cinc milions per mil·límetre cúbic, en una proporció d'un milió per cada mil a dos mil metres de desnivell.

Aquests mecanismes de compensació tenen limitacions: la taquipnea, si bé augmenta l'aportació d'oxigen, provoca una minva de biòxid de carbó, i apareix l'«alcalosi respiratòria»; a més, com que el biòxid de carbó es necessari per estimular el centre respiratori, en mancar, falla l'automatisme de la respiració, aquesta passa a ser voluntària, un fet que dóna fatiga global i respiratòria, o sigui disnea; també es presenta insomni, ja que, per dormir, se'ns fa imprescindible l'automatisme respiratori. Com qualsevol bomba, el cor augmenta la seva potència juntament amb la seva freqüència de batecs, però fins un límit que se situa a prop dels 150 per minut, a partir dels quals una acceleració ja no millora el volum expulsat. Finalment, la poliglobúlia permet el transport de més oxigen, però també augmenta la viscositat que, cap als nou milions d'hematòcits per

*Pic de Frener i Pic de l'Infern des del Bastiments.
(Foto: A. Montserrat.)*

mil·límetre cúbic, ja pertorba la circulació sanguínia.

La hipòxia ambiental no pot ser totalment compensada, i s'hi crea una certa hipòxia cel·lular, més notable en els teixits sensibles, com és el cerebral, en el qual provoca mal de cap, vertigens i trastorns psicomotors amb dificultats per escriure i coordinar idees. Una cèl·lula amb hipòxia (i encara més si hi ha alcalosi) tendeix a retenir líquids i sodi, s'infla i apareix edema. Aquest té una gran importància a nivell dels alvéols pulmonars, on es veu potenciat (per la congestió secundària) a la taquipnea i la taquicàrdia; el resultat pot ser un edema agut de pulmó, amb falla cardio-respiratòria greu, que es presenta el primer dia d'exposició a l'altura, preferentment en gent jove i forta. A nivell cerebral, l'edema revesteix una gravetat important: es presenta a totes les edats, dins la primera setmana d'exposició, amb mal de cap intens,

vertigens, vòmits, trastorns visuals, convulsions i pèrdua del coneixement.

Cal donar oxigen, provocar una deplecció hidrosalina amb diurètics com l'acetazolamida i, com és natural, evacuar el pacient cap a cotes més baixes.

Hi ha una aclimatació que fa possible la tolerància de l'entorn enrarit fins a altures força importants: és més completa en organismes adults, augmenta amb el temps de permanència a gran alçada i es presenta una «memòria adaptativa» que permet d'anar escurçant successives re-aclimatacions. En un organisme aclimatat es normalitzen les freqüències respiratòria i cardíaca; en canvi, la poliglobúlia minva molt poc i la viscositat sanguínia pertorba la irrigació d'una sèrie de teixits, particularment els digestius, amb major proporció d'ulcus gàstrics i de cirrosi hepàtica no alcohòlica; a més, en els no autòctons es presenten lesions isquèmiques, per mala irrigació, als nivells cerebral, cardíac i renal.

L'aclimatació és possible fins als sis mil metres, límit superior de poblacions estables que hi «viuen» realment, treballant i reproduint-s'hi amb una certa normalitat. Més amunt, ja cal considerar que es tracta d'una supervivència, per un temps relativament limitat i amb retorn als nivells d'origen.

Una bona aclimatació s'assoleix molt lentament: de 200 a 250 metres per dia. Abans es feia una aclimatació escalonada, tot dormint a la màxima cota assolida; actualment dóna millors resultats l'aclimatació «en agulles», recomanada per August Castelló, que consisteix a baixar a dormir en un campament situat uns mil metres més avall de l'altura màxima d'aquell dia. Aquesta nova modalitat ha permès una aclimatació suficient per fer l'Everest sense oxigen (Reinhold Meisner); malgrat tot, cal preveure un aportació d'oxigen, a partir dels set mil metres, per dormir, en esforços extrems i en el cas de malaltia.

TRACTAMENT A MUNTANYA

La muntanya constitueix un entorn agressiu, en el qual podem sofrir una variada patologia típica o, més ben dit, exclusiva, com és el mal de muntanya, i atípica, que podem retrobar en altres paratges, i que hi crea problemes que podem agrupar en traumàtics, ambientals i diversos.

A muntanya, les comunicacions hi són molt dificultoses. Aquest fet obstaculitza l'assistència d'un pacient, malalt o ferit,

tant si ha de ser visitat per un facultatiu, com si se l'ha d'evacuar. Això, junt a la duració de les estances a muntanya, pot explicar la freqüència i la gravetat dels accidents i malalties que s'hi presenten, ja que les estadístiques ens donen una sèrie d'incidències (que en molts altres esports ni es mencionen), com pot ser el cas d'una apendicitis, la qual rarament es pot presentar durant la mitja jornada escassa que duren la majoria de

manifestacions esportives, mentre no hi ha cap impediment a la seva aparició durant un cap de setmana o en el curs d'una expedició més llarga.

A muntanya cal actuar gairebé sempre de manera ràpida i en unes condicions de relatiu aïllament que ens obliguen a improvisar; per aquest motiu, cal saber què hem de fer i, sobretot, què **NO** hem de fer en cada cas; cal tenir més una idea de l'estratègia global que no pas de la tàctica en particular. Cal tenir molt clar que una actuació òptima és pràcticament impossible i, per tant, l'evacuació és sovint l'única alternativa vàlida o, simplement, factible.

Problemes traumàtics:

Es deuen al xoc d'un obstacle o d'un cos suficientment dur amb l'excursionista, que sempre té les de perdre; s'hi pot produir:

1. **Ferida.** En ella hi ha una pèrdua de substància que afecta la continuïtat de la pell i, per tant, de la nostra protecció. Presenta dos perills greus:

a) **Hemorràgia.** És deguda a la lesió d'un vas sanguini; la pèrdua de sang pot ser important i cal tractar-la amb la màxima urgència, tot actuant segons el tipus de vas lesionat:

a.1) **arteria;** la seva lesió provoca una hemorràgia a raig, bursades, de sang molt vermella. Cal col·locar un embenatge compressiu o, sovint, un torniquet a l'arrel del membre lesionat, amb compressió enèrgica fins a aturar la sortida de sang. És imprescindible evacuar el pacient; però, prèviament, anotarem al seu front una «T» i l'hora de col·locació del torniquet.

a.2) **vena;** la sang és fosca i brolla suaument i de manera continuada. Són freqüents i, en general, benignes; per tant no sempre és necessària l'evacuació. Col·locarem un embenatge

compressiu; però no mai un torniquet, ja que pot empitjorar la pèrdua de sang.

b) **Infecció:** És consecutiva a la pèrdua de l'efecte protector de la pell. Cal netejar la ferida sense forçar l'extracció de cossos estranys, aplicar un desinfectant (mercurocrom, betadine, mertiolate...), una gasa estèril (mai no s'ha d'aplicar cotó directament sobre la ferida) i un embenatge.

2. **Fractura.** En ella hi ha pèrdua en la continuïtat d'un os, o de més d'un, amb dolor, hematoma i impotència funcional. S'ha d'immobilitzar l'os, mitjançant una fèrula i un embenatge elàstic per preveure possibles dilatacions en inflar-se la regió fracturada. És necessari evacuar el lesionat.

3. **Esquinç.** És degut a una ruptura de lligaments. Col·locarem un embenatge elàstic que immobilitzi l'articulació.

4. **Luxació.** És deguda a un os «fora de lloc», amb pèrdua de la continuïtat habitual i de la funció articulars. **NO** s'ha de forçar mai la seva reducció, si bé cal intentar-la amb suavitat, bo i immobilitzant l'articulació en «posició fisiològica».

Problemes ambientals:

Són secundaris a l'acció aïllada o

combinada del fred, la sequedat i les radiacions; es poden presentar els següents:

1. **Congelació,** per acció local (peus, mans, nas, orelles...) del fred, sense necessitat d'haver-hi gel ni tan sols temperatures sota zero. Són: de 1er grau, amb trastorns de coloració i sensibilitat; de 2^{on} grau, amb butllofes i perill d'infecció; i de 3er grau, amb desvitalització de teixits. **NO** ho fregarem mai amb neu, ja que els microcristalls erosionen i poden provocar infecció; cal retornar-hi el calor, submergint la part afectada en aigua calenta (37 a 40° C), però sense acostar mai la congelació al foc. S'ha d'aplicar-hi un embenatge net com en una ferida, i aïllar-la del fred.

2. **Crioplèxia,** que és deguda a l'acció general del fred; la temperatura de l'organisme cau fins a límits perillosos, i hi ha insensibilització i perill de «mort blanca». Cal evacuar el pacient cap a un refugi càlid, ben aïllat. **NO** li donarem mai alcohol fora d'un refugi, ja que la vasodilatació agreuja la crioplèxia, per pèrdues calòriques.

3. **Cremades,** degudes a l'acció de la calor. Igual que les congelacions, poden ésser de 1er, 2^{on} i 3er grau, amb perill d'infecció. **NO** s'han de buidar les butllofes; cal col·locar-hi un tul greixós i un embenatge estèril.

4. **Insolació i «cop de calor»,** que provoquen mal de cap, febre i convulsions. Col·locarem el pacient a l'ombra, en un lloc ventilat, amb compreses humides als polsos, i li donarem aspirina.

5. **Conjuntivitis,** deguda a la sequedat i al sol. Li instil·larem líquids (banyofteral) i coliris **SENSE** atropina (frenal, cuscrom), tot protegint l'afectat, *contra* el sol, amb bones ulleres i una visera.

6. **Faringitis,** deguda a la sequedat i al fred. Cal humitejar, amb gargarismes, polvoritzacions o vapors, i aplicar antisèptics suaus (hibitane).

Problemes diversos:

En aquest grup, un bon xic informal, hem d'incloure una sèrie d'incidències que es poden presentar, amb freqüències i gravetats variables, però que no tenen una relació directa amb l'excursionisme. Podem considerar-hi:

1. **Atur cardíac,** que és una emergència molt greu, sovint mortal en pocs minuts. Cal iniciar, ràpidament, el massatge cardíac extern, amb el pacient ajegut sobre un terra ferm, mentre el reanimador prem enèrgicament, amb les dues mans, la punta de l'estèrnum, efectuant-hi una compressió cada segon; fins que els batecs cardíacs reemprenguin de manera espontània.

2. **Atur respiratori,** que també és una emergència greu, la qual cal tractar amb la respiració boca a boca, insuflant

Coll de la Marrana. (Foto: A. Montserrat.)

enèrgicament als pulmons de la víctima, amb una freqüència d'una insuflació cada 5 segons; també, fins a la represa de la respiració espontània.

3. **Pèrdua de consciència**, que sempre és important; cal comprovar que no hi hagi atur cardíac o respiratori, febre o convulsions. Sempre s'ha d'evacuar un pacient inconscient.

4. **Picada de serp**. Al nostre país, només són perillosament verinoses les vïbres o escurçons: cal capturar l'agressor. La colobra és fina, té el cap allargat, les escates són grans i regulars, i les ninetes, rodones; la vibra és gruixuda, té el cap triangular, amb un morret arremangat, escates petites força irregulars i una nineta vertical. Una picada de vibra no és mortal; per tant, **NO** hi aplicarem cap torniquet, que sols es limitaria a acumular el verí al membre mossegat i, en retirar el torniquet, la seva irrupció massiva provocaria un col·lapse greu, empitjorant per la necrosi tissular. El verí de vibra es neutralitza pel fred, amb compreses, i es retarda amb un embenatge suaument estret, que englobi tot el membre. Cal evacuar el ferit, tranquil·litzar la seva angoixa i donar-li estimulants, com cafè.

5. **Febre**. Les falles de la

termoregulació són freqüents a muntanya, i encara més l'estiu. Donarem líquids i aspirina; si la febre no cedeix, cal evacuar el malalt.

6. **Dolor abdominal**. Pot ésser important, i cal pensar sempre en l'apendicitis que causa restrenyiment, dolor baix i a la dreta, amb elevació de la temperatura rectal (38° C); en general, serà degut a gastroenteritis, i cedeix amb repòs i bicarbonat; els «cargolins» responen bé als antiespasmòdics. Qualsevol cas d'apendicitis probable i de dolor persistent ha d'ésser evacuat.

7. **Diarrea**. És freqüent i, en general, benigna, particularment si no hi ha dolor o febre. Cedeix amb repòs, líquids i antisèptics.

8. **Vòmits**. En general són benignes i es compensen amb líquids, bicarbonat i antiespasmòdics; però, si hi ha dolor o febre, s'ha d'evacuar al pacient.

9. **Al·lèrgia**. Pot tractar-se d'al·lèrgia al fred, al sol, a picades d'insectes, a aliments, etc... S'aplicarà un tractament local amb cremes de cortisona o antial·lèrgica (mustela) i antihistamítics per via general.

EVACUACIÓ DE PACIENTS:

En tots els casos en què estigui

indicada l'evacuació, s'ha de fer amb el pacient ajeut, en una llitera improvisada, o suportat per tres socorristes que li sostenen la nuca, els ronyons i els genolls, evitant que es doblegui la columna vertebral. L'evacuació és una marxa ràpida, però mai no ha de ser una fugida precipitada. Cal anar animant i controlant el pacient.

FARMACIOLA:

La farmaciola de muntanya és un element necessari i conflictiu, ja que s'hi pot pecar per excés o per defecte; el seu pes ha de ser mínim, i la seva complexitat ha de variar segons la durada i l'aïllament de l'excursió. Aconsellem:

1. **Material de cura**: gases, benes, esparadrap, tisores, pinces, cotó, aigua oxigenada, desinfectant.

2. **Medicaments tòpics**: coliris, crema antial·lèrgica, pomades per a cops o dolor.

3. **Medicaments generals**: aspirina, antiàcids, antidiarreics, antiespasmòdics, antisèptics bucofaringis.

És aconsellable que el metge de capçalera repleti el tipus de medicament més indicat, ja que hi ha algunes variacions.

LA PREVENCIÓ A L'ALTA MUNTANYA

L'alta muntanya constitueix un entorn agressiu, que presenta una sèrie de riscos per al qui s'hi endinsa, com són fatiga, accidents, trastorns derivats directament de l'ambient (fred, altura) i problemes nutricionals. Una prevenció correcta ha de fer minvar aquests perills, i assegurar un bon entrenament, un equip adequat i una alimentació racional.

1. ENTRENAMENT

Entenem per entrenament qualsevol procés educacional bàsic i especialitzat, segons l'edat i el tipus d'esport. De cara a l'excursionisme, l'entrenament tendeix a: augmentar la resistència, de l'organisme a la fatiga física, tot enfortint la potència muscular; millorar el sentit de l'equilibri junt a l'habilitat, necessaris en l'escalada; i, també, augmentar la resistència a l'altura, amb les seves condicions de fred i manca d'oxigen. Allò ideal és programar una sèrie d'excursions amb dificultats progressivament augmentades, ja que aquestes excursions aporfen enfortiment muscular, resistència ambiental i experiència sobre les condicions o incidències possibles a muntanya.

Tanmateix, hi ha la possibilitat

d'aconseguir entrenaments parcials lluny de la muntanya.

De cara a l'excursionisme, el millor exercici és caminar; això enforteix la musculatura de les extremitats inferiors, millora la respiració i aporta el sentit de l'equilibri. Podem programar llargues passejades per espais on predomini la vegetació, però també és vàlid caminar per la ciutat, a bon pas, tot prescindint de vehicles o, més particularment, pujar escales sense emprar els ascensors.

Per enfortir les cames, els esports complementaris més aconsellables són l'atletisme, amb curses de fons i d'obstacles, o el ciclisme. El sentit de l'equilibri i l'habilitat per l'escalada s'augmenten amb exercicis gimnàstics; són preferibles els que es realitzen amb aparells i a certa altura. A més, enforteixen els braços, donen una bona coordinació muscular, i vencen la por de caure.

La resistència a la hipòxia es pot millorar amb curses ràpides, retenint la respiració, o sigui en condicions d'anaerobiosi i, també amb els esports subaquàtics com la immersió en apnea. Quant a l'habitució al fred, es pot aconseguir mitjançant la «dutta

escocesa», en la qual es passa de calent a fred, en una efectiva gimnàstica vascular.

L'excursionisme ja és per ell mateix una actitud molt positiva, amb una manera de pensar i d'ésser que ens hauria de permetre una continuïtat dels moments que vivim a muntanya: és una actitud que ens porta a una vida més profitosa i sana. Cal cercar la moderació en el tabac (que pot fer minvar la nostra capacitat per captar oxigen i la nostra tolerància al fred), en l'alcohol (que també disminueix la resistència al fred i redueix la força muscular) i, finalment, en els aliments, tot evitant excessos, responsables d'un sobrepès, inútil a muntanya.

2. EQUIP I PROTECCIÓ

L'excursionista ha de portar un equip racional que li permeti reduir els riscos propis de la muntanya. Com que cal preveure canvis meteorològics bruscs, cal portar a tota època guants, mitjons gruixuts, anorac i jersei, uns elements que poden semblar excessius, però que han de proporcionar una bona protecció.

Peus. Les botes, de cuir gruixut però transpirable, són el calçat més indicat a muntanya. Han de tenir una bona sola de goma, per evitar les reliscades i atenuar les irregularitats del terreny; han de protegir els dits i els turmells, a més de respectar els ponts antero-posterior i lateral dels peus, ja que representen les

voltes dedicades a suportar el nostre pes, amortiguant-ne sobrecàrregues. És recomanable l'ús de dos mitjons (un, de cotó o fil a l'interior, per protegir, i un exterior, de llana, per aïllar; els mitjons han de cobrir fins a sota dels genolls. Una bona higiene dels peus en complementa la protecció: cal eliminar durícies, corregir galindons i guarir les micosis, ja que poden produir clivelles que afavoreixin les congelacions o les infeccions; s'evitarà que les ungles s'encarnin, si es tallen racionalment; pot ésser útil utilitzar una crema protectora.

Mans. Els guants aporten la protecció necessària contra el fred i la duresa de les roques. En èpoques molt fredes, un doble guant es fa necessari; el de l'interior hi aportarà una protecció mínima, però permetrà una bona habilitat dels dits.

Orelles. Poden congelar-se, i sovint necessiten una protecció especial, independentment de la caputxa de l'anorac; si el fred és viu, una gorra de llana protegeix el cap i les orelles.

Ulls. Queden afectats per les radiacions solars, ja a partir de 2.000 metres, cota en què els ultraviolats comencen a ser lesius per a la conjuntiva, i provoquen la «conjuntivitis actínica», amb pruija, sensació de cos estrany, injecció conjuntival i fotofòbia que fa defugir la llum. Unes ulleres fosques, de baixa qualitat, dilaten la pupil·la i permeten el pas dels ultraviolats fins a la retina, on provoquen una retinitis greu, que pot donar ceguera. Calen vidres que filtrin els ultraviolats i donin pas a la llum normal.

Roba interior. Ha de ser còmoda i transpirable, i que cobreixi la regió lumbar (els «ronyons»).

Pantalons. Són aconsellables folgats, que permeten més moviment, i gruixuts,

per donar bona protecció; alguns *rochettore* deixen un espai vulnerable entre pantalon i mitjons.

El cos. S'ha de protegir del fred, el vent i la humitat; l'anorac aporta una protecció integral, si bé l'estiu pot ser suficient un «cangur» o un anorac sense mànigues. Sempre s'han de preveure un jersei i els mitjons de recanvi.

Si el sol és molt fort, cal una crema filtrant al nas, al front i a les orelles, del mateix tipus que l'emprada a la platja.

3. ALIMENTACIÓ

En parlar d'alimentació a muntanya, molts excursionistes esperen una dieta-miracle, mentre que els metges tendim a extrapolar-hi la nostra experiència professional. Però a la muntanya no hi ha dieta-miracle; cal, sols, una alimentació equilibrada i agradable, dirigida a una persona sana i no a un malalt.

Hi ha unes necessitats calòriques determinades pel metabolisme basal que cobreix les funcions imprescindibles de l'organisme: la termoregulació, que assegura la nostra condició d'homeotermes necessitats d'una temperatura constant, i l'activitat física, en la que l'esforç muscular es realitza consumint calories.

L'alta muntanya aporta: fred, que fa minvar el metabolisme basal, però que obliga a augmentar el consum per la termoregulació; dificultats de trajecte, que requereixen una superior activitat física; sequedat ambiental, que obliga a beure més líquids; i hipòxia, que dóna desgana i ens porta a valorar les necessitats dels nutrients en oxigen. Aquests comprenen aigua, vitamines, minerals i principis immediats, que aporten calories. Són hidrats de carbó, o glúcids, de combustió ràpida, que donen

4,5 Kcal/gr; greixos, o lípids, amb capacitat de reserva, que donen 9 Kcal/gr; i proteïnes, o pròtids, d'acció plàstica, que donen 4 Kcal/gr. Un gram de glúcids requereix 1,13 gr d'oxigen; un de greix, 1,19 gr; i un de pròtids 1,30 gr; per tant els lípids ens aporten la millor relació: pes/calories/consum d'oxigen.

Una dieta a muntanya ha de ser agradable, per combatre l'anorèxia; per tant, hi té importància: la gastronomia (preparació/presentació); aportar aigua, a raó d'un litre per cada 1.000 metres d'elevació; assegurar l'aportació de minerals (potassi, ferro i sodi), de vitamines (A, B₁, B₂, B₆, C, E i PP) i pròtids (1 gr/kg/dia); i cobrir les necessitats calòriques.

Cal tenir present que, a gran altura, la desgana i la sequedat de boca poden impossibilitar la ingestió d'aliments; s'hi sobreviu gràcies a les reserves, que es cremen i que cal recuperar al retorn.

A muntanya, els àpats i la digestió es fan, pràcticament, durant l'exercici, un fet que condiciona tant la quantitat com la qualitat de les racions, i obliga a menjar poc i sovint. El descens de la pressió baromètrica origina flatulències, que obliguen a eliminar les begudes amb gas i les menses flatoses.

A un individu estàndard, de 175 cm i 70 kg, a part d'uns 4 litres d'aigua (sola o en forma de te diluït, suc de fruita, brou o *gazpacho*), cal preveure una aportació calòrica important, per cobrir el metabolisme basal (1.200 Kcal), la termoregulació (1.000 Kcal) i l'activitat física (1.500 Kcal), que fan un total de 3.700 Kcal/dia. Les podem distribuir en 600 cal a l'esmorzar, 1.500 durant la marxa i 1.600 al retorn. Aquestes calories vindran aportades per: **pròtids**, 70 grams que donen 280 Kcal (un 8 %); **lípids**, 140 grams, o sigui 1.200 Kcal (un 32 %); i **glúcids**, 500 grams, aportant 2.200 Kcal (un 60 %).

Els **pròtids** (formatge, pernil, embotits, peix, carn) són necessaris: aporten poques calories i es digereixen lentament; per aquest motiu, es prendran preferentment al retorn.

Els **lípids** (oli i mantega) aporten una bona reserva calòrica, però són un xic difícils de digerir; per tant, es prendran preferentment en sortir i al retorn.

Els **glúcids** aporten poques calories, però ho fan de manera immediata i sense dificultats de digestió, un fet que els converteix en ideals durant la marxa. El sucre s'absorbeix i es crema ràpidament; permet de combatre la fatiga, però els seus efectes són efímers. Són més aconsellables els ganyips, particularment ametlles, panses i orellanes. Si es preveu una parada, es pot fer un àpat equilibrat, pensant que una bona amanida, amb tomàquet i cogombre, aporta vitamines (C, B) i minerals (potassi).

LA FESTA DEL PI, DE CENTELLES

Joan M.ª Gallardo i Matheu

L'anodí títol, sota el qual redactó aquest text, no pot de cap manera donar idea per ell sol, ni de què realment es tracta ni de què representa aquest esdeveniment si no s'hi viu personalment la successió de fets que el componen, i si no se n'esbrina l'origen, més enllà de la façana que actualment presenta.

La vivència de la festa ha estat descrita força vegades durant aquests darrers temps, i de diverses maneres. Puc citar, a tall d'exemple, el llibre de Xavier Fàbregas, *Tradicions, mites i creences dels catalans*, que hi dedica un capítol sencer, acompanyat d'unes magnífiques fotografies de Jordi Gumí, el

qual ha estat novament exposat en el suplement dominical de «La Vanguardia» del 26 de febrer de 1984 (fascicles col·leccionables). Però, per pintoresca i sorollosa que resulti la festa, crec que pot tenir interès de fer veure el fons ancestral que s'hi endevina a través de tots els detalls, i arribar així a estructurar-ne hipotèticament la història, des del moment de la seva creació fins a l'actualitat. I això és el que miraré de fer amb les línies que segueixen.

El fet bàsic, d'on parteix tot, va tenir lloc en una època, indeterminable, del neolític, dins l'ambient creat per aquelles creences naturalistes (provinents del paleolític), arrelades fortament en la

humanitat que ocupava l'Europa. La successió de les estacions, amb la seva influència sobre les collites, l'oportuna pluja o la sempre inoportuna sequera, la fauna del bosc (motiu de la caça), el bosc mateix, les fonts, els rius, en fi, la Naturalesa tota era sacralitzada en els seus diversos aspectes, puix de la seva benvolença depenia la vida de les tribus, així com llur prosperitat o penúria.

D'aquest mateix fet neixen les diferents festes que llavors se celebraven, dedicades a captar la benvolença de determinades deïtats, i coincidint generalment amb efemèrides de tipus astronòmic, com ho eren els solsticis i, amb menys freqüència, els equinoccis. Altres vegades, responien a determinades èpoques, representatives d'activitats agrícoles, com ho eren la sembra, la recollida de les collites, la roturació dels camps, etc.

Dono per cert, doncs, per acumulació de probabilitats, que en un moment, dintre de l'ample període que hem batejat com a neolític, en el poblat existent als voltants del lloc que avui ocupa la vila de Centelles (confluència de les dues entrades S a la Plana de Vic), es va materialitzar una festa coincident amb el solstici d'hivern, quan la Natura està dormida i el camp no necessita atencions especials. Es tractava d'honar la Natura, a fi que ella, en justa correspondència, propiciés una

Vista parcial de l'aplec, cap a quarts de deu del matí. Els fums dels focs que han cuit les viandes es barregen amb els de la pólvora dels nombrosos trabucs que, amb intermitències, no paren de disparar.

El pi escollit ja té lligats els quatre llibants. Ben aviat començaran a tallar-lo.

bona collita i el benestar de les famílies.

En línies generals, i sense entrar en detalls que sempre resultarien indemostrables, la successió dels actes havia d'haver-se desenvolupat, en conjunt, en la hipotètica manera que a continuació exposo.

La idea bàsica de la festivitat era la de fer venir al poblat la màxima deïtat existent: la Natura. Idea ambiciosa, certament. Però, com que aquesta deïtat, en conjunt, resultava evidentment massa gran per a moure-la, i ella tota sola ni es podia moure ni cabia en el poblat, en van tenir prou amb portar un arbre, com a delegat seu. Probablement seria un roure, l'arbre sagrat, prou petit com per a poder-lo traslladar.

El dia del solstici d'hivern (i potser mitjançant certes cerimònies màgiques), se l'escollia. Dies més tard l'anaven a cercar, el tallaven i el traslladaven solemnement al poblat, en un vehicle arrossegat, probablement, per bous. Al llarg del recorregut, potser era honrat amb fogueres que cremaven a banda i banda del camí, mentre podem imaginar que el seu seguici procurava fer el major brogit possible, colpejant pedres i troncs entre ells, a fi d'espantar així els esperits malífics del bosc, que amb la seva presència poguessin interferir el feliç desenvolupament de la festa.

Arribada la comitiva al poblat, es col·locava l'arbre al lloc d'honor, o sigui a l'esplanada central. Allí era honrat de diferents maneres, les quals avui tan sols podem conjecturar. Però, probablement, li dedicarien balls, tant els rituals com els folklòrics, cerimònies religioses, sacrificis, músiques, ofrenes, etc. L'arbre corresponia, ballant, a aquestes deferències.

Al cap d'uns dies de permanència del déu al poblat, aquest, voluntàriament, es deixava trossejar pels caps de família, a fi de fer més íntima la seva protecció en entrar fragmentat així a cadascuna de les cases. I, en elles, defensaria les famílies de malastrugança durant un any.

Al solstici d'hivern vinent, i un cop escollit el nou arbre, s'aplegaven els trossos del vell, que ja havia acomplert la seva missió, i eren cremats en un foc purificador que el retornava al cel, d'on havia vingut.

És de creure que aquesta simple i emotiva cerimònia es va conservar, tan sols amb lleugeres aportacions, fins a l'adveniment del cristianisme, cap a les acaballes de l'Imperi Romà. Com és lògic, la nova religió, ja de caràcter oficial, en la seva expansió no podia tolerar la pervivència de ritus i pràctiques «pagans», reunint sota aquest comú denominador totes aquelles creences que no fossin les aprovades com a dogmàtiques en els Concilis en què es va estructurar el cristianisme.

Per real ordre, doncs, es varen

El pi és aterrat!

suprimir totes les pràctiques paganes allí on se'n trobaven (generalment amb èxit, encara que sempre a la llarga). Però, aquí, a l'antic Centelles, aquesta imposició va resultar inútil; l'ancestral festa de l'arbre estava tan arrelada a la memòria col·lectiva de la població, probablement per motiu del seu profund significat, que a desgrat d'haver ja adoptat la fe cristiana, tossudament refusaven prescindir d'aquesta cerimònia. Enfrontada a la situació així creada, l'Eglésia no va tenir cap altra opció que la de claudicar, i incorporar la festa als seus rius locals, després d'haver-la cristianitzat convenientment, a fi de fer-ne oblidar la intencionalitat original, i traslladar-la al servei de la nova divinitat.

Així, doncs, radicalment al principi i lentament al llarg dels segles vinents, la festa va ser sotmesa a una sèrie de modificacions, afegitons, canvis en unes parts de la seva estructura i substitucions, que l'han deixada en el seu aspecte actual: alegre, sorollosa, folklòrica, tradicional, i... celebrada en honor de santa Coloma, l'actual patrona de Centelles, la festa de la qual se celebra el 30 de desembre.

Exposaré ara el desenvolupament de la festa actual, feta al llarg de tres jornades, en la relació de la qual el lector trobarà tots els indicis necessaris per, amb un xic d'imaginació, reconstruir l'estructura d'origen (també en les tres etapes que abans he descrit en una forma hipotètica).

Dia 26 de desembre. - Una comissió de l'Associació de «galejadors» ⁽¹⁾, encarregats oficialment de la festa, escullen el pi entre els diversos existents

(1) *galejar*= disparar una arma de foc; concretament, en aquest cas, el trabuc.

Fermant el pi a dalt del carro.

al bosc del propietari que, per torn, toca aquell any. Ha de ser un pi jove, d'una trentena d'anys, de tronc recte i de cofa rodona i tupida. Ha de tenir la mida justa, perquè, si és massa gran, ocasiona problemes; i si és massa petit, resulta ridícul per a representar el seu paper.

La substitució del possible roure original pel pi, probablement va tenir lloc en un moment donat de l'Història, quan, acabats potser els roures, es considerés més pràctic i bonic fer el canvi per un pi. O potser va obeir a la reforma cristiana de la festa.

La llegenda diu que santa Coloma havia de ser martiritzada, cremant-la lligada a un pi. Però sembla que, a la vista de les circumstàncies, el pi es va negar a cremar. D'aquí neix l'actual explicació sobre l'origen de la festa. És més probable, no obstant, que l'adaptació fos al revés: la llegenda s'estructuraria així per tal de justificar-hi la intervenció del pi.

Dia 30 de desembre.— A dos quarts de set ja es senten, pels carrers, les primeres trabucades, que desperten els dormilegues. A les 7, missa parroquial, sense cap particularitat especial. Acabada aquesta, comencen aïlladament els disparats dels trabucs, escopetes i pistoles. Els galejadors, habillats amb barretina, camisa blanca, jec i calça de vellut negre, i amb faixa roja, comencen a anar-se'n cap al bosc. Els acompanya una part de la població.

A dos quarts de 9 solen arribar al lloc escollit. Allí apleguen llenya i hi encenen focs, no rituals (naturalment), sinó per a servir a les més prosaiques funcions d'escalfar-se i aprofitar-ne el caliu per a coure les botifarres i fer les torrades de

l'esmorzar.

Els disparats, aïllats i intermitents, no paren. Els galejadors i galejadores (puix que «de tot» hi ha) gaudeixen fent soroll. Probablement, tant els suposats focs rituals primitius com els brogits produïts per percussió, van ser substituïts amb avantatge, ja en temps moderns, per l'ús de la pólvora, que proporcionava un nivell de soroll més elevat, mitjançant el foc controlat.

Surt el sol per darrera el Pla de la Calma, i retalla la silueta del Tagamanent. La gent esmorza de calent, entre els fums produïts per la pólvora, la llenya i les socarrimades botifarres i torrades. Fa fred. Arreu hi ha gebre.

A quarts de 10 arriba el carro de caixa baixa i de llança única, l'antic vehicle, utilitzat fins fa poc amb tracció a bous. Ben pintat de verd i amb les rodes vermelles, serà l'encarregat de traslladar el pi a la vila, arrossegat ara, però, per un prosaic tractor. És evident que, a tota la rodalia, no es poden trobar actualment parelles de bous ni per casualitat.

A les 10, els galejadors es concentren al voltant del pi escollit. Un d'ells s'hi enfila i va lligant succesivament quatre llibants a la part alta del tronc. Un cop ben lligats, els estiren en direccions oposades, en forma de creu. Els controlen petites colles de galejadors, joves, que han deixat (de moment!) llurs armes. Però, els qui no prenen part en l'aterrament de l'arbre continuen disparant; inconscientment i sense saber-ho, estan homenatjant la deïtat boscana a través del foc i dels espetecs.

Entra en joc la destrala. No s'hi utilitza la serra: ni la manual, ni la mecànica. Aquest detall, per ell sol, ja ens pot

donar una orientació sobre la data d'origen de la festa. Cada galejador hi clava 6 o 8 destrallades, ben fortes. S'hi van rellevant continuament. L'esvoranc, al tronc, a ran de terra, es va engrandint ràpidament. Finalment, i quan hi falta per a tallar encara cosa d'una tercera part, es fa caure el pi amb els llibants. La caiguda es saludada amb crits de joia i amb descàrregues de les armes de foc.

S'acosta el tractor amb el carro. Mentrestant, amb una serra de mà s'ha tallat novament el tronc, a fi de deixar-lo amb el tall pla i a la mida del carro.

A força de braços (que no n'hi falten!), l'hi encaren per la part del darrera i, seguidament, l'hissen a dalt del carro, de manera que hi quedi dret i situat al centre. L'asseguren fortament al vehicle amb els quatre llibants. Una descàrrega de trabucs marca l'inici de la marxa cap a la vila. Són les 11 tocadetes.

La major part de la gent inicia el retorn en solitari, o bé en grups, per la carretera (el camí més fàcil) o per dreceres i viaranyes. Però el pi baixa solemnement, a pas de bou, majestàticament. Els galejadors que hi formen l'acompanyament (més o menys, una cinquantena) disparen continuament. De vegades s'aturen i fan descàrregues conjuntes, d'efecte impressionant.

Moltes de les armes són originals, autèntiques, fins i tot hi ha peces de museu; d'altres, són de fabricació moderna. Hi he vist alguns trabucs que encara porten la corretja de gruixut teixit fet a mà, amb fil blau. Totes les armes són d'avantcàrrega.

A migdia, la comitiva arriba a les primeres cases del poble. Un grup de galejadors, que és a la guaita a dalt del campanar de l'església, ho avisa, mitjançant descàrregues de les seves

Mentre hom esmorza, les armes reposen. És l'hora d'omplir l'estómac.

Els galejadors, en doble rotllana, fan una descàrrega simultània. Un... dos... TRES! El capità dels galejadors, que és qui ha fet el senyal, ha volgut utilitzar l'arma com a batuta. Per estar mal agafada, en disparar-se li ha escapat de les mans.

armes, als centellencs que no han anat al bosc.

L'Ajuntament en ple dona la benvinguda al pi. Una xaranga toca una música que no es oïda, potser, ni pels mateixos músics; perquè, els galejadors, situats al llarg i a baix de les voreres, no paren de disparar. L'exaltació va en augment.

Pugen al carro vuit donzelles, vestides a l'estil tradicional de la Plana de Vic. La meitat d'elles són de la vila i van cobertes amb mantellina curta, blanca. Les altres quatre són de pagès, i porten caputxa, també blanca. La comitiva reemprèn la marxa i enfila el carrer Major. Les trabucades són contínues. El seu ritme augmenta. La gent s'enfebreix.

Mentrestant, els centellencs disposats a deixar-se eixordar es van aplegant a la plaça Major. Els galejadors hi van omplint el peu de les voreres, tot formant un gran cercle. I, des d'allí, disparen cada vegada amb major entusiasme. Carreguen les armes amb doble o triple càrrega, o bé a ull, omplert el palmell de la mà. Comprimeixen bé la pólvora amb la baqueta i, sovint, l'entatxonen amb paper. Els resultats d'aquestes operacions són quasi sempre els esperats: més terratrèmol. El fum envaeix la plaça, com una boira. La gent dels pisos tanca les finestres i s'arrecera al darrera dels vidres i les persianes. Les orelles es van tornant insensibles a les breus freqüències dels dispar; gràcies al cotó fluix, generosament utilitzat, els timpans aguanten.

A un quart d'una, el pi fa la triomfal entrada a la plaça. Llengües de foc, de dos metres de llarg, surten de les obertes boques dels trabucs, carregats al màxim. Es una orgia de soroll, feta en

És tota una tècnica l'aconseguir que el pi es mantingui dret sobre el carro, amb una total seguretat.

honor del pi; així l'honra Centelles.

El centre de la plaça queda buit (o hi hauria de quedar). Només hi resta el pi, hieràtic, acceptant orgullosament l'homenatge, i el capità dels galejadors, acompanyat per un vailet, vestit amb samarra de pell de be i barretina, que recorden unes probables i ancestrals figures d'oficiant i d'acòlit. Els galejadors, atès llur nombre, formen actualment dos grans cercles concèntrics.

El capità fa un senyal. S'atura el foc. El silenci que s'hi fa és opressiu.

A un nou senyal, es reemprèn el foc, aquesta vegada en forma seqüencial, l'un darrera l'altre, trabuc darrera trabuc, a partir d'un punt de la rotllana exterior. En diuen: «la traca». En completar el

cercle, els empalmen amb els de la rotllana interior; després comença de nou amb els de l'exterior, que ja han tingut temps de carregar. Però, no arriben a fer les dues voltes quan el foc s'ha generalitzat de nou, sense cap ordre, tanta és la dèria dels galejadors a disparar a llur ritme.

Però, novament, el capità aixeca el braç. S'atura el foc. Hom carrega. A un nou senyal, té lloc una descàrrega simultània dels 283 trabucs, escopetes i pistoles que aquest any han format part de la festa. El soroll és terrorífic. Les orelles xiulen. Me'n ric, de les «mascletàs» de València!

De sobte, la plaça s'omple de música. Surten les 8 donzelles, acompanyades per llurs fadrins, la meitat d'ells vestits amb conjunt vermell, i l'altra meitat, amb conjunt morat. Ballen «El ball del Pi», en honor del déu del bosc.

Ja és la una. El ball s'ha acabat. El tractor es posa en marxa i les trabucades comencen de nou. Per al pi, comença la part més amarga de la festa: el sotmetiment de la seva dignitat a la deïtat cristiana, representada per santa Coloma. L'origen posterior d'aquesta part de la festa és ben evident.

El pi passa, encaixonat, entre les parets d'un carreró que porta a la petita placeta de l'església. Alguna branca es trenca, en ficar-se entre les barres d'un balcó. Ara, ja tant se val!

Davant les amples escales de l'església, el pi és deslligat, el baixen del carro, i el deslliuren dels llibants que fins llavors l'han mantingut dret. A força de braços, és pujat ben dret per les escales, perquè així ha de presentar-se davant la santa. Un cop arribat a l'ampla plataforma existent entre l'escala i la

El capità dels galejadors, de retorn a la vila, amb el seu trabuc autèntic a l'esquena.

Un moment del ball del pi, en honor de l'antic déu del bosc portat a vila.

porta de l'església, i utilitzant el tronc com a eix de gir, al so d'una musiqueta que toca la xaranga i que ningú no sent, el fan ballar com si fos una baldufa, tot empenyent-lo successivament a dreta i a esquerra per les branques més baixes. Un vailet puja a la branca més alta de l'arbre i, traient la mà per sobre de la copa, fa moure la seva barretina. Fa pensar en la figura de l'anxaneta dels castellers. La imatge de pedra de santa Coloma es mira l'escena, sorneguera, des de dalt de la porta de l'església.

Finalitzat el ball del pi, aquest és aterrat i, amb una serra, se li talla el tronc, just a ran de les primeres branques. Seguidament, i entre els crits d'alegria i el petardeig dels trabucs, és entrat a dins del temple, arrossegant-lo, fins al presbiteri. Allí l'espera un cable que penja del cim de la volta. El lliquen i lentament el van hissant..., de cap per avall.

Es de remarcar que aquesta anormal posició de l'arbre, arrels amunt i copa avall, té un cert significat simbòlic: pot representar l'arbre còsmic, que baixa del cel i estén les seves branques benefactores sobre la Terra. És probable que aquesta imatge s'introduís a la Festa en temps posteriors als de la seva creació, quan les senzilles idees metafísiques inicials s'haguessin desenvolupat.

La pujada del pi s'atura a uns 2 m del sòl, a fi de guarnir-lo. Se li pengen cinc grans pomells de pomes. Diuen que el cultiu d'aquesta fruita va ser, en temps antics, la principal font de riquesa de la vila. Però és més de creure que la intencionalitat inicial d'aquest guarniment sigui una al·lusió a la fertilitat. En efecte: simulant que l'arbre dóna abundosos fruits, es propicia que tots els altres en

donin.

També se li pengen 5 garlandes verticals, formades per estrelles de 5 puntes, d'uns 30 cm, fetes de pa del tipus de bescuit, alternades amb discs de pa d'àngel o d'hòstia. Recordem que el nombre cinc té, dintre la numerologia hermètica, un significat simbòlic i sagrat.

I un cop guarnit, l'acaben de pujar fins a un nivell on no interfereixi les cerimònies que es celebren al presbiteri. S'encenen totes les llums i el poble canta l'himne a la santa.

I allí resta el pi, en una posició incòmoda, en un lloc estrany per a ell, i assistint (vulgui o no vulgui) a uns ritus que no comprèn. Però, això sí, acomplint amb aquest sacrifici la funció més o menys simbòlica que li va ser assignada en temps ancestrals. És sorprenent el paral·lelisme de fons entre aquests protohistòrics ritus i simbolismes, i els fets que, fa prop de 2.000 anys, van donar origen al cristianisme: el sacrifici d'un Déu, en benefici de la humanitat.

Dia 6 de gener.— A dos quarts d'una del migdia té lloc una concorreguda missa, amb l'església plena de gom a gom. És la darrera a la qual el pi assistirà com a involuntari espectador. Finalitzat l'acte, el rector recomana tranquil·litat i, després, desapareix discretament.

L'església es transforma. Tothom ocupa el lloc que li correspon. Els bancs són arrambats. El pi comença a baixar. Uns galejadors van aplegant les garlandes, mentre altres sostenen les pomes, esperant que les deslliguin. Finalment, alliberat del guarniment, el pi és deixat en terra i el desenganxen del cable que durant una setmana l'ha retint en laire.

Ràpidament, la gent l'envolta i li va trencant les branquetes, a fi de portar-les a casa, ja que la tradició diu que aquestes despulles protegeixen la família de tota malaltia i malastrugança.

Allò que resta del pi és arrossegat ràpidament a l'exterior de l'església i, sense cap respecte, ho fan baixar mig rodolant per les escales que, una setmana abans, havia pujat victoriosament. Allí l'espera la serra mecànica que, en un tres i no res, l'esmicola a fi de poder-lo pujar fàcilment en un camió que allí s'espera. I ja no hi ha després per al trossejat pi, llevat del vulgar foc d'alguna estufa o d'un escalfapanxes que, de forma prosaica i sense cap intencionalitat simbòlica, redueix a cendres les despulles de l'antic déu, que fan mosa a tothom.

Però sí que tenen un efímer futur les pomes i les garlandes que han estat una setmana a dins del temple, sota el pi, i sota la protecció i acolliment de santa Coloma (curiosos agermanament d'influències cristianes i paganes). El destí d'aquests penjolls és el de ser repartits entre els galejadors que, fa justament set dies, van honrar sorollosament l'arbre. I naturalment, el final de les pomes és de ser consumides, menjades.

* * *

Qui hagi llegit atentament l'exposició que, esquemàticament, he fet de cadascun dels passos que componen actualment la Festa, fàcilment pot destriar el gra de la palla; eliminar-ne les evidents aportacions modernes i, amb un xic d'imaginació i de fantasia, reconstruir el ritu original en el seu inicial grau de simplicitat i puresa. D'aquesta manera he procedit jo, i he arribat, segons el meu punt de vista, a l'esquema que he exposat al principi i a les consideracions que he anat intercalant al llarg de l'exposició. No pretenc, no obstant, imposar aquest criteri; és, solament, un dels diferents conjunts d'hipòtesis possibles: el que m'ha semblat més versemblant. Cadascú pot formar-se'n la pròpia reconstrucció, d'acord amb les seves opinions i amb la diferent interpretació de la intencionalitat d'altres factors més o menys ocults que hi pugui trobar.

I si algun vol viure personalment aquest esdeveniment (una experiència que recomano), només li cal anar a Centelles el dia 30 de desembre d'enguany.

I que procuri no perdre'n detall, des de quarts de 7 del matí fins a les dues de la tarda.

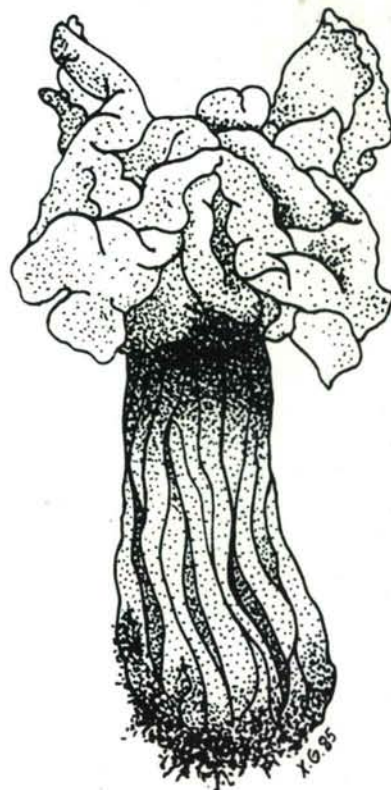
Ah! I que no oblidí de portar cotó fluix en abundància (o bé un parell d'auriculars) amb què protegir-se els timpans! M'agrarà aquest consell!

El pi ja ha ballat i és dins l'església, penjat de la volta sobre del presbiteri. Moment en què, dels cinc pomells de pomes, pengen les garlandes.

BOLETS (1): *HELVELLA CRISPA*

Francesc Xavier Gregori

Helvel·la. Del llatí *helvella* = hortalissa.
Crispa. Del llatí *crispus* = encrespat, arrissat, cargolat (per la forma del capell).

Noms populars:

Barretet, orella de gat;

cs. *Oreja de gato*;

fr. *Morille d'automne*;

it. *Spugnola d'autunno cressa*;

al. *Herbst-Lorchel*.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Curiós bolet que es reconeix de manera particular entre les helvel·les pel seu color entre blanquinós i ocraci. A més, és molt característic el peu, profundament solcat en tota la seva alçada.

BARRET.— D'uns 6 cm, replegat irregularment, que pren la forma d'una sella de muntar, amb la cara externa

d'un to ocraci clar, mentre que la resta del bolet és blanc.

PEU.— Un xic engruixit a la base, profundament solcat, blanc; després, esgrogueït.

CARN.— És ferma, de color blanc, no té cap olor ni sabor característics.

HÀBITAT.— Contràriament a molts dels individus del seu gènere, creix tant a la tardor com a la primavera. Es presenta als boscos de tota mena, i sovinteja també a les vores dels camins, fins a començament de l'hivern.

CARACTERÍSTIQUES ORGANOLÈPTIQUES.— Comestible, poc apreciat. Cal coure'l bé abans de consumir-lo, perquè, cru, probablement és tòxic, com totes les helvel·les.

GASTRONOMIA.— De poca importància per la seva relativa escassetat i migrat rendiment, encara que, barrejada amb altres bolets, ens

pot arrodonir l'àpat. Bon profit!

NOTA.— Aquest treball ha estat realitzat mitjançant consultes fetes a documentació especialitzada i amb observacions personals de l'autor.

Fotografia feta l'hivern de 1984, en un jardí de Vallgorguina. Foto: Francesc Xavier Gregori.

BOLETS (2): *LEPIOTA PROCERA*

Francesc Xavier Gregori.

Macrolepiota, del grec *macro* = gran i *lepis* = escata.

Procera, del llatí *procerus* = alt, esvelt, pel seu aspecte.

Noms populars:

Apagallums, cogomella, paloma, maneta, paraigua, maneta (immadur) cs. *Parasol*, *apagador*, *matacandil*. fr. *Coulomelle*.

it. *Bubbola maggiore*, *parasole*, *maza de tamburo* (imm.)

al. *Grosser Schirmling*.

ba. *Galamperna*, *aparneka* (genéric).

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

És, sens dubte, un dels bolets més fàcilment identificable, i potser el de grandària més gran (en estat adult) dels nostres boscos; pot arribar fins i tot a 30 cm de diàmetre i uns 40 cm d'altura.

BARRET.— Està inicialment tancat contra el peu, amb forma ovoide, però després s'obre aplanat, circular, amb un mamelló central sec; porta una pel·lícula de color bru fosc, que s'esquinça i hi forma un seguit d'escates gruixudes, excepte en el mamelló, que es manté llis.

LÀMINES.— Són blanques (es taquen i s'enfosqueixen amb l'edat), nombroses, molt juntes, irregulars, lliures, i molt separades del peu.

PEU.— Es buit i fibrós, cobert d'escates brunes, engruixit a la base on forma un bulb i hi té un anell gruixut, doble, que corre fàcilment amunt i avall, blanc per sobre i bru per sota.

CARN.— Blanca. S'enfosqueix lleugerament de color rosat en contacte amb l'aire. Té un agradable olor i sabor d'avellana.

HÀBITAT.— Creix des de l'estiu a la tardor. A llocs adients, fins i tot se'n troben en ple mes d'abril. Preferentment, en boscos aclarits, marges herbosos de carretera, sobretot en sòl silici.

CARACTERÍSTIQUES ORGANOLÈPTIQUES.— És un bon comestible; només se'n consumeix el barret, ja que el peu és dur i fibrós i cal rebutjar-lo.

GASTRONOMIA.— La *Lepiota* és un bolet que normalment creix molt net, per la qual cosa és recomanable no rentar-lo massa, ja que absorbeix molt l'aigua i de seguida queda xop. Fregar-lo preferentment amb un drap humit, per fer-ne desaparèixer la mica de borrisol i les escates més grosses que cobreixen

el barret. En els exemplars molt fets, és aconsellable de treure el mamelló central, escapçant-lo per damunt, ja que resulta un xic dur. Fer una ullada entre les làmines per comprovar-hi la no existència d'insectes.

A part de poder-se fer a la graella (amb la brasa esmorteïda), amb un raig d'oli, sal (poca) i pebre (al gust), la podem degustar feta en truita, a la planxa, arrebossada, amb sopa i, fins i tot farcida.

LEPIOTES FARCIDES.— Aplegar exemplars joves, quan encara mantenen la forma d'ou; salar-los un xic; fer un trinxat de porc (o de fetges de pollastre o de ronyonets de be), farcir-los amb el picat, i tot seguit els posarem en una safata refractària, per anar al forn.

Prèviament haurem untat el recipient amb mantega de porc. Deixar-ho coure durant deu o quinze minuts, i portar-ho a taula amb la mateixa safata. Bon profit!

OBSERVACIONS.— En el moment de collir-los, és recomanable no arrencar tot l'exemplar de terra, ja que el barret se'n desprèn amb relativa facilitat, amb un senzill moviment de rotació sobre l'eix del peu. Com a norma general, no consumir *Lepiotes* d'un diàmetre inferior als 10 cm, perquè entre elles n'hi ha 3 o 4 espècies considerades mortíferes.

NOTA.— Aquest treball ha estat realitzat mitjançant consultes fetes a documentació especialitzada i amb observacions personals de l'autor:

Fotografia feta la tardor de 1984, als voltants d'Olzinelles. (Foto: Francesc Xavier Gregori.)

ALPINISME

Joan Quintana i Paredes

ACTIVITAT ALPINÍSTICA. ESTIU DE 1985

DOLOMITES

- **Grup del Vajolet**
Catinaccio. Via Steger per: J. Lluch, J. Chacon i R. Alacuart.
- **Grup de Civetta**
Civetta punta Tissi. Via Aste, 1.ª estatal, per: R. Alacuart, J. García i J. Lucas.
Torre Venècia. Via Tissi, per: R. Alacuart, J. García, J. Chacón.
- **Grup Pala St. Martino**
Pala del Refugi. Via Frish Corradini, 700 m. MD. 1.ª estatal, per R. Alacuart, J. Chacon, J. García, J. Lucas, J. Lluch.

- **Grup de la Rochetta**
Rochetta Alta del Bosconero. Via Navassa, per: J. García, J. Lucas i R. Alacuart.
Rochetta Alta del Bosconero. Via Strobel al pilar NO. 1.ª estatal, per T. García i J. Rigol.
- **Grup de la Nove**
Sasso de la Nove. Via directa Messner, per J. Lluch i S. Chacón.
- **Grup de les Tofanes**
Pilastro de Rozes. Via Constantini Apollonio, per R. Alacuart, S. Chacón i J. Lucas.
Pilastro de Rozes. Via Constantini Ghedina, per: J. Lluch, J. García.

ALPS SUÏSSOS

- **Oberland Bernès**
Nesthorn 3834 m), paret N, via Welzenbach. Sortida directa 1.050 metres MD

sup., mixta glacial. 1.ª asc. estatal, agost 1985, per: X. Bongard i Quintana.

ALPS ITALIANS

- **Grup de Piemont**
Becco di Valsoera. Via Perego per: J. Paul, J. Lalueza i J. Badia.
- **Grup del Gran Paradiso**
Becca di Moncorve. Via ... per: J. Paul, J. Badia i J. Lalueza.

ALPS FRANCESOS

- **Grup de la Vanoise**
Grande Casse. Paret N, Couloir des italiens, per: P.J. Pérez i J. Quintana.
Agulla de la Vanoise. Paret N, via Desmaison. 1.ª estatal, per X. Martínez i J. Quintana.
- **Grup del Mont Blanc**
Mont Blanc. *Integral de Peutère* (amb bivac) per M. de la Matta i Ll. Giner.

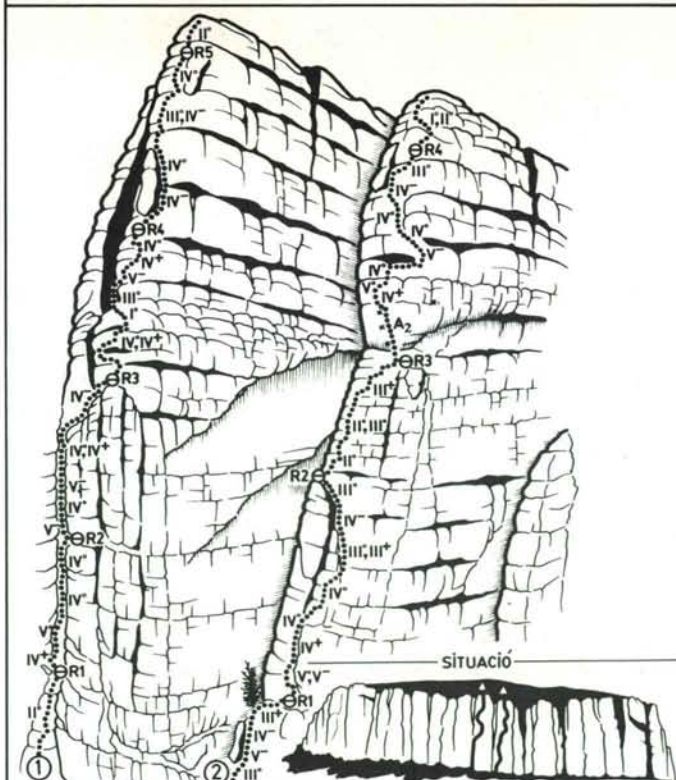
Grandes Jorases. *Esperó Walker*, per: M. de la Matta i Ll. Giner (i també per A. Aragón i E. Albir).
Petit Dru. Paret O. 1.ª repetició de la directíssima francesa, per J. Cabau. J. Olivé, F. de Pablos i T. Massana.
Petit Dru. Directa americana, per Lluís Agustí i amic.
Petit Dru. Paret N, en sis hores, per J. Torb i A. Valls.
Petit Dru. Paret S, via Contamine, per J. Solé, R. Brescó i J. Jover.
Les Droites. Paret N, via Davaille, per Emili Cívís i J. Rodrigo.

PRE-ALPS DEL NORD

- **Grup des Écrins**
Barre des Écrins, Pilar S, per M. de la Matta, Ll. Giner i L. Agustí.
La Meije. Paret S, per:

PORTS DE BESEIT

(Roques del Mas-Mut)

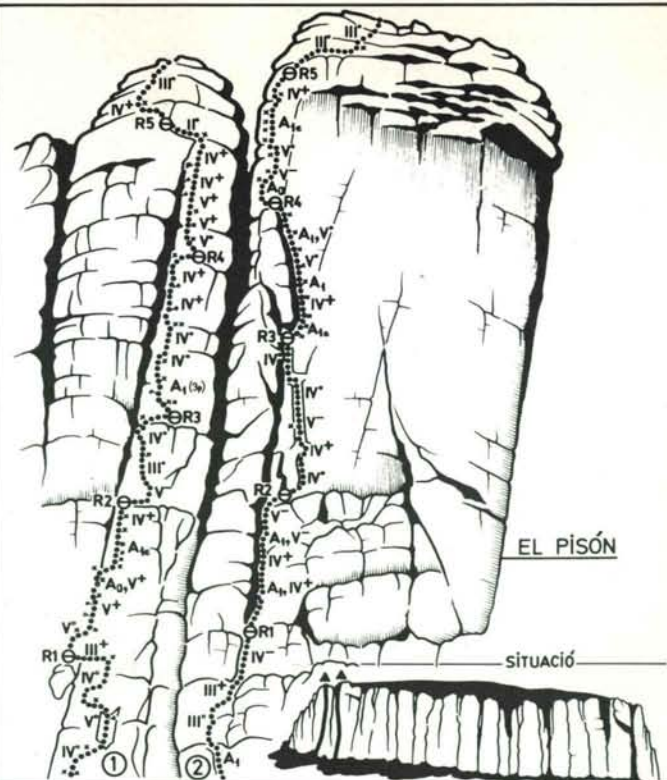
1 - Via «d'un Temps»
190 m D⁺

2 - Esperó central o via «d'en Juní» 150 m D⁺ A₂

les ascensions: 26 maig 1985
per: Armand Ballart, Jordi Verdaguer
i Fredi Parera

PORTS DE BESEIT

(Roques del Mas-Mut)

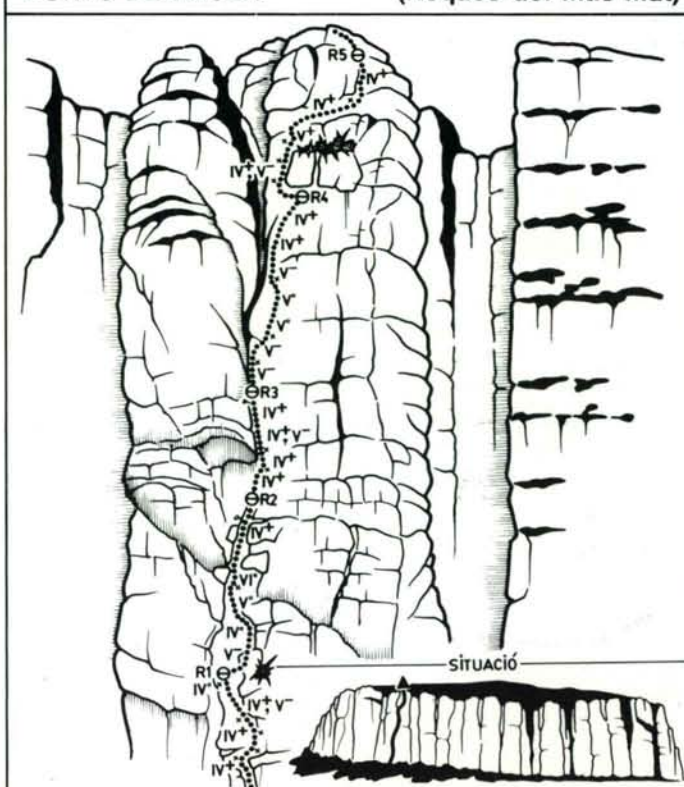

1 - Via «Borrachets»
165 m MD⁺ A₁
2 - Via «Aquest any sí»
200 m MD A₁

1.ª asc.: 22 juliol 1984
per: Jaume Real, Nando Prats i Anna Indurain
1.ª asc.: 6 abril 1985
per: Albert Gómez, Josep Solé i Remi Brescó

PORTS DE BESEIT

(Roques del Mas-Mut)

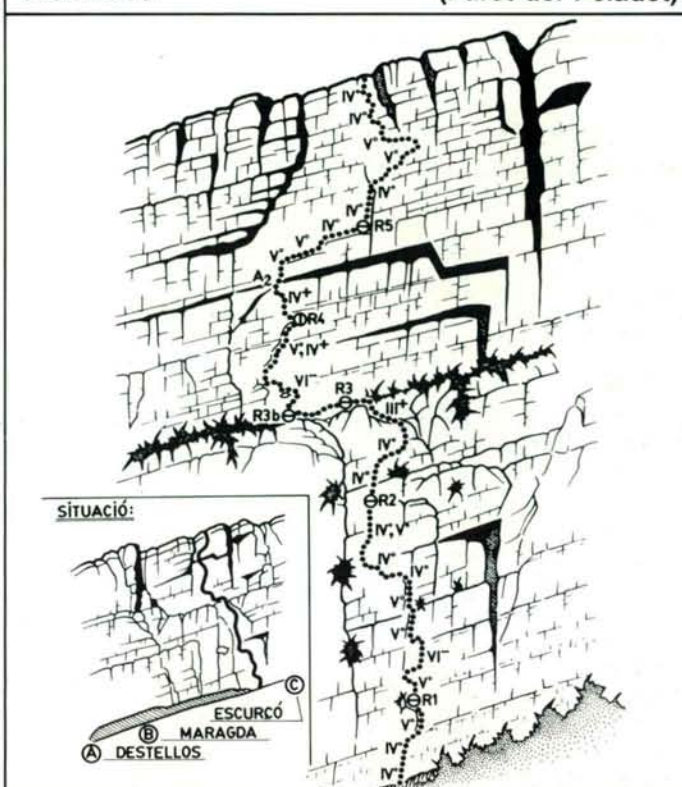

Via «Opera Prima»
130 m MD⁺

1.ª asc.: 26 maig 1985
per: Josep M. Salvany, Toni Casas
Jordi Batllori i Carles Brascó

MONTSEC

(Paret del Peladet)

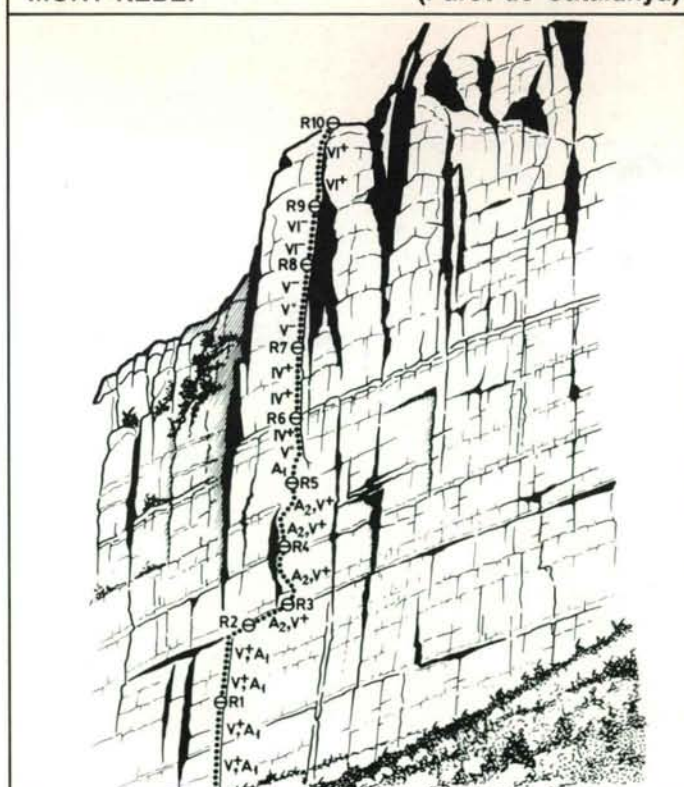

Via «Crucis»
180 m MD⁺

1.ª asc.: 6 abril 1985
per: Carles Molina i Santi Llop

MONT-REBEI

(Paret de Catalunya)

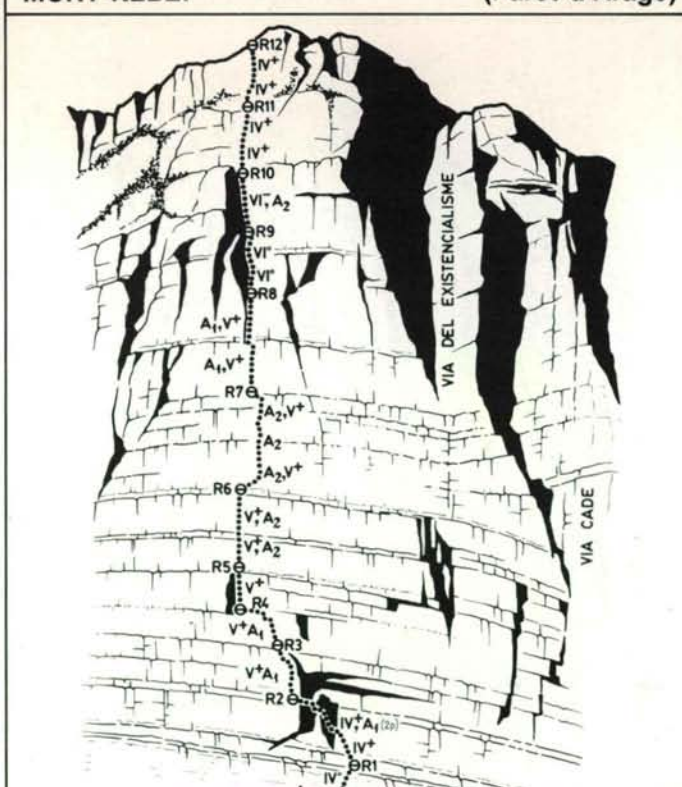

Via «Alicantropia»
350 m ED⁺ A₂

1.ª asc.: 18 maig 1984
per: Miguel Angel Casals i
Jesús Gálvez

MONT-REBEI

(Paret d'Aragò)

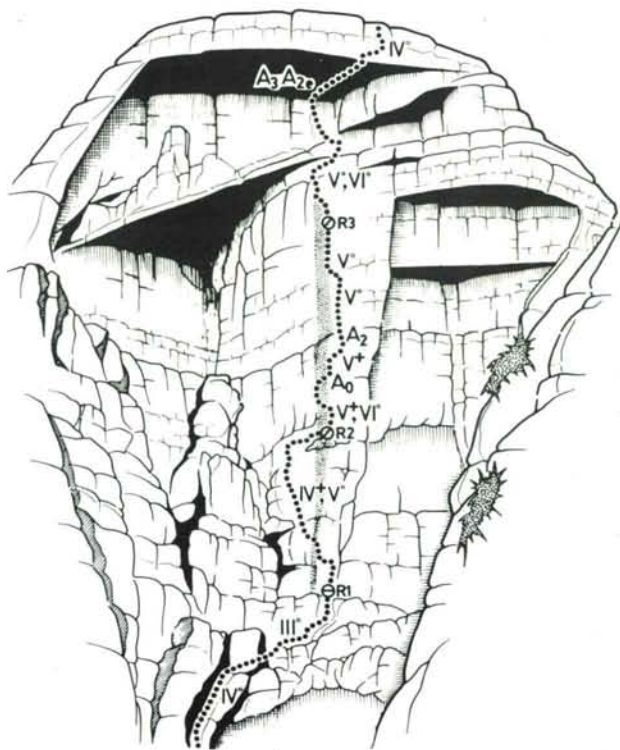

Via «Febra»
400 m ED A₂

1.ª asc.: 20 octubre 1984
per: Félix de Pablos i Jesús Gálvez

VILANOVA DE MEIÀ

(Paret del Temps)

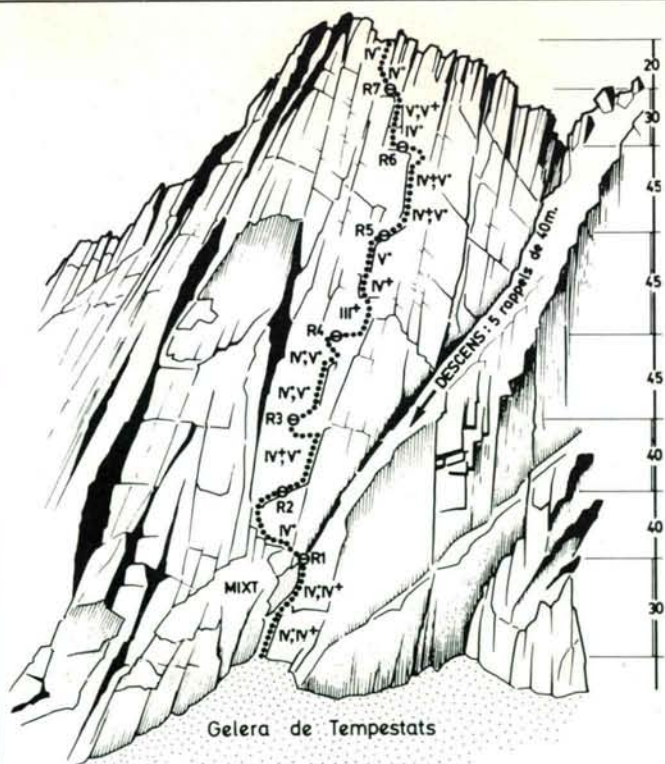

Via «La Corona de Laurón»
145 m ED - A₃

1.ª asc.: 6, 7 abril 1985
per: Jordi Muñoz, Pepe Pinar
i Alx Baldillou

MALADETA

(Pic de Margalida. Cara N)

Gelera de Tempestats

Directa Orió
300 m MD

1.ª asc.: 21 agost 1985
per: Paco Vargas i Joan Jover

R. Brescó i A. Gómez
(i també per A. Valls,
J. Torm i T. Llasera).
L'Olan, paret N, via Devies
Gervasutti, per: A. Valls i
J. Torm.

• Grup de Bornes

Petit Bargy. Via directa del
llac, per P. J. Pérez i
J. Quintana.

Rochers du Leschaux. Via
des Collégiens, per:
P.J. Pérez i J. Quintana.

• Grup de la Chartreuse

Dent du Crolles. Pilar S.
per: P. J. Pérez i
J. Quintana.

PRE-ALPS DEL SUD

• Grup de Devouly

Pic de Bure. Pilar E, via
Desmaison, per R. Brescó,
J. Ramirez i A. Gómez.

• Vercors

Roches de Presles. Via
des Crisanthèmes, per J.
Paül, J. Badia i J. Lalueza
(i també per X. Martínez i
J. Quintana).

Rocher de l'Archiane. Via
del Llevant. 1.ª estatal, per
J. Badia i J. Lalueza.

Rocher de l'Archiane. Via
Livanos, per J. Jover,
R. Brescó i J. Solé.

Paret de la Glandase, pilier
Leprince, per X. Martínez i
J. Quintana.

*Mont des Trois Becs, «Le
Signal».* Via Diaferia
Rabofett 1.ª estatal, per:
J. Paül, J. Badia i
J. Lalueza.

La Pelle. Via des Parisiens
«Berardini Paragot», per
P.J. Pérez i J. Quintana.

ALPS MARÍTIMS

- *Cima di Nasta.* Spigolo
NO, per M. i J. Iluch i J. Sans.
Punta Caprera. Spigolo N,
per T. Bordas, J. Coll,
J. Navales i J. Orellana.

MUNTANYA-CADE ESTADA D'ALPINISME A LA BERARDE-85

El CADE, en la seva
iniciativa de dur a terme
cursos d'escalada en alta
muntanya als Alps, ha
realitzat els següents
cursos-estades: Chamonix-83,
La Berarde-84, La Berarde-85
(enguany, que s'havia
anunciat al programa a
l'Alefroide, es va canviar a la

Berarde per criteri del consell
del curs). Aquests cursos es
solen realitzar la primera
quinzena d'agost, però
aquest any s'ha fet durant la
segona, i hi ha hagut un
temps excel·lent durant la
realització del curs, encara
que les glaceres estaven
més obertes que de costum.
El propòsit del curs és el
d'aconseguir el màxim de
seguretat i d'esdevenir
independents com a
alpinistes.

Activitats del curs, del 17
al 25 d'agost de 1985:

- Agulla Dibona (3.100 m).
Via del Saboyards.
- Agulla Dibona (3.100 m).
Directa Madier.
- Mont Gioberney (3.352 m).
Aresta Sud.
- Pic Sud de les Bans (3.670
m). Aresta est-nord-est.
- Pic Coolidge (3.774 m).
Aresta Sud.
- Agulla de la Grandolière
(3.400 m). Esperó Nord.
- Pic de Rateau (3.804 m).
Via de la cara Est.
- Pic de Lorry (4.100 m). Via
Normal.
- Dôme de neige des Écrins
(4.015 m). Via Normal.
- Barre des Écrins (4.102 m)
en travessa.

Participants: Víctor
Domènech, Xavier González,
Toni Roure, Ramon Dalmau,
Josep Castellet i Ricard
Dalmau.

Guies instructors: Josep
Lluís Sasot, Francesc Herrera
i Joan Cassola.

ESPELEOLOGIA

Miquel Bosch i Serra

En aquest número es
recullen les principals
activitats de l'Equip de
Recerques Espeleològiques
en el decurs del present any
i es fa especial referència a
les campanyes realitzades al
llarg de l'estiu.

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

Gràcies a les facilitats
donades per l'Ajuntament i el
Casal d'aquesta localitat,
membres de l'ERE han iniciat
l'estudi i el control
hidrogeològic de la Font
Major, sens dubte exponent

d'un dels sistemes càrstics més importants de Catalunya. L'estudi abraça aspectes molt diversos, des de la geologia de camp i l'hidrogeologia, fins a l'exploració i topografia total de la Cova de l'Esplugu.

En aquest aspecte, els treballs s'iniciaren el mes d'abril i, a hores d'ara, el recorregut topografiat en el tram pre-sifó, és a dir, entre la boca de la Cova i la gran sala que es troba sota el pou de Can Biela, supera el quilòmetre i mig. A més, diversos membres de l'equip han ultrapassat en tres ocasions el sifó terminal, han topografiat més d'un quilòmetre de galeries a l'altra banda i n'han explorat un centenar més fins a un nou sifó.

En total, el recorregut explorat s'acosta als 2.700 m, amb bones possibilitats de continuació; queden lluny els 852 m de recorregut oficial, segons la topografia de l'any 1957 feta pel nostre consoci J. Castell. Això fa, de la Cova de l'Esplugu, la quarta cavitat en recorregut de Catalunya, i una de les més importants (a nivell mundial) excavada en conglomerats.

VALLS D'HECHO I ANSÓ

L'ERE ha continuat els seus treballs dels darrers anys en diferents indrets d'aquestes valls.

Així, a principis d'estiu s'explorà una via lateral al G-43 (Sector Gamueta) que, malgrat tornar a la principal, lliurà un pou de 132 m. A la mateixa zona s'ha iniciat una interessant col·laboració amb el G.S. Oloronais (Oloron - Ste. Marie, França), la qual esperem que doni els seus fruits en un futur proper.

A la capçalera de la vall d'Hecho s'explorà, en diferents caps de setmana i amb un campament, la cova de la Faixa de los Anollos, recorregut total de 1.600 m. La cavitat, que remunta més de 80 m, presenta una gran varietat i inclou grans sales i un curs actiu, encara que el seu interès més especial rau en els materials en què es troba excavada, possiblement del Permo-Trias, cosa que és objecte d'un estudi particular. També

s'exploraren i topografiaren les coves del Castillo, importants surgències al marge esquerre de la vall. A la cova inferior, s'hi féu una escalada de 27 m i una altra de 30 m, sense arribar a cap continuació remarcable.

A la mateixa vall, es topografià la surgència de Santa Ana, en vistes a una immersió al seu sifó terminal, i s'hi explorà, després d'una escalada, una possible boca superior totalment obstruïda per sediments.

Igualment es re-explorà l'avenc ERE (Alanos), on es féu una revisió topogràfica. Malgrat l'antiguitat de la topografia original (1964-1965) l'avenc s'encongí menys de 3 metres (un 1,07 %); es verificà, així, l'exactitud de la topografia primitiva. També s'exploraren algunes cavitats de poca importància al límit oriental de la serra, la majoria d'elles obstruïdes per blocs o neu als pocs metres.

SIERRA DE TENDEÑERA

Aquest any, tot continuant els treballs hidrogeològics en aquesta serralada, les exploracions de l'ERE s'han centrat en el seu límit Occidental, els sectors de Sabocos i Baladràs. Si bé cap de les cavitats explorades no supera els 50 m de fondària, algunes inclouen sales de grans dimensions a molt poca fondària, com el SA-3 i el BA-9, i també altres pous de gran diàmetre com el BA-1 (un únic pou de 50 m de desnivell i fins a 11 m de diàmetre), i els BA-8, BA-10 i BA-12.

PEÑA TELERA

Alguns membres del nostre Equip, en col·laboració amb alguns de l'ECG (Barcelona), han portat a terme una campanya en aquesta serra. Malgrat la gran quantitat d'esforços esmerçats, el nombre de cavitats trobades no ha estat gaire elevat, i la major part d'elles eren de reduïdes dimensions. Això coincideix amb els resultats d'un altre grup català, la SIE del CEA, que també hi ha realitzat una campanya amb

resultats sembla que molt escassos.

LANZAROTE

Del 4 al 12 de juliol, un equip format per tres espeleòlegs del GES del CMB i dos de l'ERE del CEC, es desplaçà a l'illa canària de Lanzarote, per tal de fer-hi diversos treballs vulcano-espeleològics.

En un principi, els objectius es trobaven centrats en l'exploració total i l'estudi de la Cueva de Las Palomas, també coneguda com Cueva de Los Naturalistas, una cavitat citada a principis de segle per Hernández Pacheco, que li va donar una longitud aproximada d'un quilòmetre.

La cova es situa a la colada de Masdache, a ple centre de l'illa. La cavitat, que havia estat objecte de nombroses visites, tal i com ho demostren les restes i deixalles trobades en el seu interior, va resultar tenir un recorregut total de 1.534 metres.

Es tracta d'un clàssic tub de lava que, en un dels seus extrems, presenta un interessant fenomen, donada la conjunció de dues colades làviques, una del tipus Aa i l'altra del tipus P ahoehoe.

En aquesta mateixa colada de Masdache, també s'hi van estudiar i topografiar una sèrie de cavitats de menys importància, però força interessants des del punt de vista genètic, ja que es tracta de cavitats cutànies que fins ara només havíem vist a Islàndia.

Un altre dels treballs en aquesta illa es localitzà a la zona sud, prop de la denominada Playa Blanca. S'hi estudià la Cueva de los Lomos, petit avenc artificial que dona pas a una cavitat que queda obstruïda a les poques desenes de metres. La seva boca va ser oberta accidentalment en la construcció d'una carretera dins d'una urbanització.

Una altra part del treball es va dur a terme dins del Parque Nacional de la Montaña de Fuego. Amb els auspicis del Cabildo Insular de Lanzarote, es va obtenir

un permís per a visitar diferents cavitats dins d'aquesta zona. Al marge del tub de lava de la Cueva del Barranco del Infierno, hom va davallar per algunes xemeneies volcàniques, tals com el Manto de la Virgen i el Pajarito. Esperem que l'estudi de les mostres recollides en aquests indrets doni les dades necessàries per a poder obtenir una clara explicació de la seva formació.

Dins del mateix parc, també es va davallar en una petita cavitat d'origen explosiu: la Tacita de Chocolate.

(Comunicació personal d'Alfred Montserrat i Nebot. Barcelona.)

SARDENYA

Membres de l'ERE i de la SIE del CEA (Barcelona) realitzaren una campanya en aquesta illa mediterrània, on visitaren en automòbil la Grotta di San Giovanni, propera a Cagliari, capital de l'illa. Aquesta cova és travessada per una carretera al llarg d'uns 50 metres, essent una de les poques cavitats en el món aprofitades d'aquesta manera.

Posteriorment, es desplaçaren cap a la zona de Nuovo on, conjuntament amb espeleòlegs de Dorgali i Oliena, participaren a l'exploració de dos grans complexos: el de Su Palu, en el carst semi-verge de Cobia di Luna, d'uns 13 quilòmetres de longitud i actualment en curs d'exploració, que és la cavitat més llarga de l'illa, i una de les principals d'Itàlia; i el de Sa Oche-Su Ventu, proper a Oliena, d'una longitud que voreja els 6 quilòmetres; i la Grotta di Bue Marino, a Cala Gonone, on la coincidència amb una expedició alemanya permeté d'explorar-la totalment, i no tan sols el sector turístic de l'entrada.

MARROC

Durant aquest any s'han portat a terme dues campanyes a Ait M'Hammed (Azizal): una, durant la setmana santa, i l'altra a

principis del mes d'octubre.

Els resultats són valuosos quant a biespeleologia, ja que s'han recollit interessants espècimens a la majoria de les cavitats visitades, destacant-hi la Ifri N'Taquelmous i la Ifri Bernat, on s'ha treballat en sis ocasions. També s'ha pogut topografiar la Ifri de Bovilamane i la Ifri N'Touaya, aquesta darrera, amb 1.5 quilòmetres de recorregut, es troba encara en curs d'exploració.

CANADÀ

Convidats pels espeleòlegs de la British Columbia Speleological Federation, dos membres de l'ERE han participat a l'expedició White Ridge 85, a l'illa de Vancouver. L'expedició tractà d'unir tres cavitats (Q.5, Windy Link Pot i Quatsino Cave), d'un mateix sistema, per tal d'assolir un desnivell de 614 m, que seria un rècord als Estats Units i al Canadà. A l'hora d'abandonar el campament (dos dies abans que acabés la campanya) no s'havia aconseguit la desitjada unió.

Paralelament, i en la mateixa campanya, s'explorà i topografià Crack Pot (-148 m), el qual tampoc no es pogué unir a la resta del sistema.

Fora ja d'aquesta campanya, els nostres companys exploraren també, a l'illa de Vancouver, la Horne Lake Cave i, ja a la província d'Alberta, les cavitats anomenades Cristal Ice Cave i Cave and Bassin.

ACTES

DIADA NACIONAL DE CATALUNYA

Aquest any, l'Onze de Setembre, el Centre va celebrar la Diada Nacional de Catalunya amb la tradicional ofrena floral al monument de Rafael Casanova.

A les deu del matí, el nostre president, Josep M.ª Sala i Albareda, acompanyat d'alguns membres de la Junta Directiva, ex-directius i

socis, féu l'ofrena floral pocs minuts després d'haver-ho fet el President de la Generalitat de Catalunya.

Des del monument, Josep M.ª Sala, després de conversar una estona amb les altres personalitats allí reunides, va dirigir-se al Fossar de les Moreres, acompanyat d'un nodrit grup de socis, on es retrobà amb Antoni Romeu i Eduard Zamel que, com a directius del Centre, hi havien fet moments abans l'ofrena floral, convinguda per primera vegada en reunió de Junta Directiva del dia 9.

Cal significar, dels actes del Fossar, la seva organització i control, en el cap de la qual ens va semblar veure el nostre estimat amic, Nemesi Solà. També ens plau de deixar constància que, aquest fou el primer any en què els organitzadors obsequiaven, a tothom que havia efectuat una ofrena floral, amb una «certificació» d'agraïment, a títol de recordatori, molt ben imprès i expresament per aquesta Diada.

La Diada d'enguany, apart el seu majoritari caràcter reivindicatiu, podríem dir que es va destacar per un creixent nacionalisme entre la joventut que omplia el passeig del Born, al costat del Fossar.

Ens agradaria, per veniders anys, que l'organització del Fossar també la trobéssim al monument a Rafael Casanova, on mai no s'ha sabut quantes ofrenes florals s'hi han dipositat i qui les hi ha fetes.

EVEREST-PUIGMAL

El President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, va prometre que si l'expedició catalana assolís el cim de l'Everest, ell aniria al Puigmal. El dissabte dia 7 de setembre, va complir la promesa, tota vegada que els nostres expedicionaris havien conquerit, per a Catalunya, el cim més alt del món.

José M.ª Sala i Jofre Dodero, varen acompanyar el nostre molt honorable

President fins al cim del Puigmal. Van començar l'ascensió a les set del matí des de Queralbs, on havien anat a pernoctar, o sigui des d'on el recorregut és més feixuc i distant. La muller del President, Marta Ferrusola, havia començat a la Fontalba i va arribar al cim abans que el President, que hi havia anat per la vall del riu de l'Estranc, la font de l'Home mort, el pas dels Lladres i l'alta vall de Ribes, amb cinc hores i mitja de trajecte. A dos quarts d'una del migdia arribaren al cim. Fou un moment molt emotiu i joïós. En Jordi i la Marta, com dos excursionistes veterans, s'abraçaren i es congratularen amb un petó per haver aconseguit la promesa feliçment. Reconeixien que el seu esforç no podia comparar-se amb els representants de Catalunya a l'Himàlaia, però estaven contents d'haver demostrat als expedicionaris que se sentien orgullosos de la conquesta, en assolir aquest «turonet» català de més de cinc hores de marxa.

Al cim s'hi havien aplegat uns cinquanta excursionistes, tots els qui s'havien pogut asabentar que, aquell dissabte, el President de Catalunya compliria la promesa. Aquest, no obstant, no era el cas dels nostres representants, tota vegada que Josep M.ª Sala fou convidat pel mateix Jordi Pujol, el dia abans, tot manifestant-li que volia donar a la jornada un caràcter familiar i mig d'incògnit.

A dalt del cim, Jordi Pujol va contemplar la dilatada panoràmica, signà en el llibre-registre unes sentides paraules i dialogà amb els excursionistes que en aquells moments festejaven la feliç ascensió. Finalment, decidiren baixar fins al Santuari de la Verge de Núria per la Coma de l'Embut (on van dinar) i Finestrelles.

El cremallera els conduí novament a Queralbs. I el nostre president, Josep M.ª Sala, i en Jordi Dodero s'acomiadaren del matrimoni Pujol, satisfets d'haver-hi representat el Centre i

d'haver estat testimonis d'excepció d'una promesa aconseguida.

M. M.

BIBLIOGRAFIA

MANUAL DE SUPERVIVENCIA II.-(Relats autèntics de supervivents). Autor: Cord-Christian Troebst. Ed. Martínez Roca S.A. Barcelona. 324 pàg., il·lustrat amb fotografies i dibuixos. 1984.

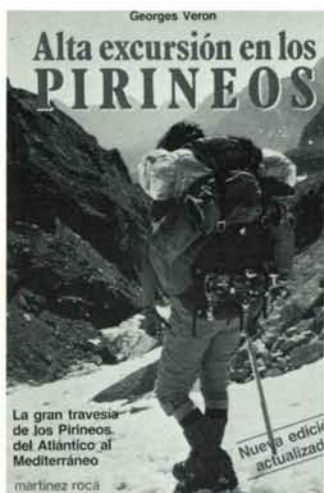
Segons l'autor, hom pot aprendre a sobreviure en circumstàncies extremes. Sembla que als EUA, Japó i Alemanya hi ha escoles de supervivència especialitzades amb experiències al desert, a la mar, amb temperatures glacials, als tròpics, a l'espai aeri, etc.

El llibre pretén despertar l'interès del lector per a l'art de la supervivència en moments excepcionals. I, això, mitjançant la descripció de molts relats autèntics.

Una vegada llegit aquest llibre, podem dir que l'excursionista resta molt més ben preparat davant d'una possible emergència. La missió del llibre és poder ser útil a l'excursionista o a l'aventurer, a més d'aquells que pretenen fer descobertes.

Aquest segon llibre de supervivències amplia notablement els coneixements que havíem adquirit amb el primer volum.

M.M.

ALTA EXCURSIÓN EN LOS PIRINEOS. Autor: Georges Véron. Col·lecció Guies Pràctiques. Ed. Martínez Roca S.A. Barcelona. 288 pàg.; 12 fotografies en color i 61 mapes referents als 45 itineraris i 52 variants. 1985.

Una gran travessia pels Pirineus, des de l'Atlàntic fins al Mediterrani. Una excel·lent guia, especialitzada en excursions a peu per la serralada pirenenca, d'Est a Oest, l'estiu. Recorregut per l'alta i mitjana muntanya, esquivant els cims pedregosos, les glaceres que presenten dificultats extremes, etc. L'autor també procura evitar l'asfalt i les pistes forestals, i utilitza gairebé sempre els senderons o les decerces.

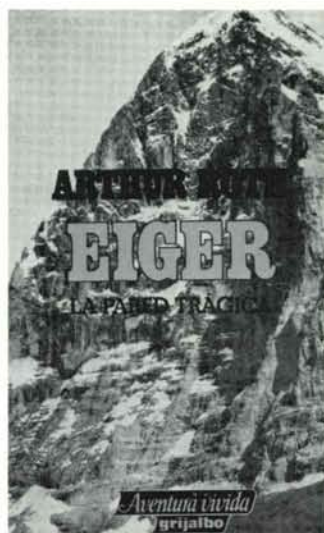
Si bé els itineraris no presenten passos difícils, les persones no habituades necessitaran uns coneixements del terreny, que trobaran a la guia, com poden ser les característiques de la parla, la climatologia, la fauna, el material aconsellable per a cada excursió, etc.

Totes les etapes o variants hi són descrites amb força claredat i precisió, i l'excursionista podrà en tot moment triar aquella ruta que li desvetlli més interès. Els mapes, justament, fan que el llibre sigui més pràctic a tots els nivells.

Des de la travessia feta l'any 1817 per Frédéric Parrot, la més antiga que coneixem dels Pirineus, aquesta sembla la més completa, realitzada en uns

400 km i escriu. Recomanem l'obra a tothom, i particularment a l'excursionista interessat a conèixer totalment els Pirineus.

M.M.

EIGER. LA PARED TRÁGICA, por Arthur Roth. Ediciones Grijalbo. Barcelona 1985.

El nord-americà Arthur Roth ens explica, en aquest extens llibre, l'apassionant història de la cèlebre paret N de l'Eiger. Des de les primeres temptatives entre les dues guerres, a les més recents noves vies en aquesta difícil muntanya.

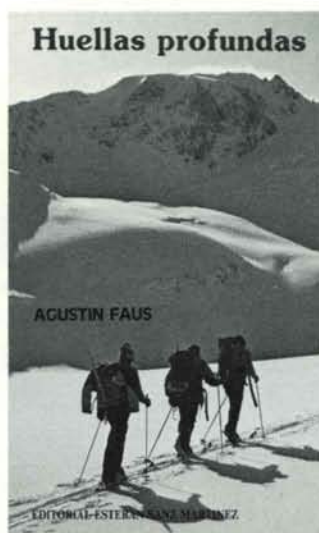
No per ser sobradament coneguda la història dels primers intents, amb la tràgica mort dels seus protagonistes i la conquesta final, deixa de ser aquest nou llibre altament apassionant per tots aquells que s'interessen per la petita o la gran història de les muntanyes i dels seus escaladors.

Escrit d'una manera fluïda i amena, ens fa patir amb les dificultats i penalitats, i ens fa participar del goig dels triomfadors en els difícils camins de l'escalada.

De la primera via a les més difícils directíssimes; de l'escalada en equip a les més deseparades solitàries; del temps d'estiu al gèlid hivern; dels salvaments dramàtics i demostratius de la solidaritat entre els muntanyencs als més refinats (amb la utilització d'helicòpters i altres ginyes moderns), són tants altres

temes que l'àgil pluma d'A. Roth ens descriu àgilment.

Un llibre que, al nostre parer, ha de figurar a tota biblioteca de temes muntanyencs.

HUELLAS PROFUNDAS per Agustí Faus. Editorial Esteban Sanz Martínez, de Madrid, Juny 1985: 219 pàgines i dibuixos a la ploma de Domingo Pliego.

De nou, el nostre amic i consoci Agustí Faus ens ofereix un altre llibre de muntanya a menys d'un any de l'anterior, *Las primeras montañas* (vegeu MUNTANYA num. 734, agost 1984, pag. 190). Ara, en *Huellas profundas*, ens dona una visió d'alguns moments de muntanya que li han marcat una profunda empremta.

La facilitat narrativa d'en Faus ens permet de compartir els seus sentiments i emocions, immersos en la gran muntanya i davant la figura dels companys de cordada i la personalitat de veterans i mestres admirats per ell, dels quals ha sabut espigolar no sols la tècnica sino també aquell esperit que ens fa estimar les muntanyes.

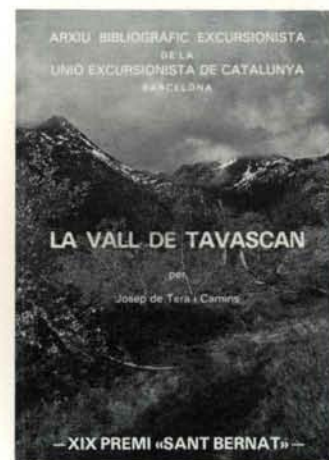
En aquest llibre, els relats muntanyencs estan disposats cronològicament des d'avui -1984- anant retrocedint fins al 1943. Hi trobem muntanyes i muntanyencs dels Alps, Pamir, Andes, Gredos i Pirineus. En Faus, fidel a les seves arrels dels primers anys de muntanyenc i escalador, ens dona belles i

emotives pàgines viscudes a la nostra terra: «Mallfré, Pallars 1947»; «Gegant, Montserrat 1946»; i «Pedraforca 1943-1947».

Certament, la lectura dels disset relats de què consta el llibre ens permet compartir amb l'autor l'impacte emotiu reflectit al llarg de les seves pàgines, dins les quals es veu ben clar que per a ell té més importància el valor humà dels companys que la qualitat d'una escalada o la categoria d'un gran escalador.

La tasca divulgadora de temes de muntanya en català i castellà, que porta a cap en Faus des de fa molts anys, s'ha enriquit darrerament i veiem que, amb aquest, són ja deu els títols de llibres de muntanya firmats per ell.

A.J.F.

LA VALL DE TAVASCAN. per Josep de Tera i Camins. Arxiu Bibliogràfic Excursionista de la Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona 1985.

Amb aquesta guia, el nostre consoci, Josep de Tera i Camins, guanya el XIX Premi Sant Bernat, convocat per la F.E.E.C. i publicat per U.E.C. En de Tera és un enamorat del sector del Pirineu comprès entre la Vall Ferrera i el Mont-roig. Ho proven els diversos articles publicats a la nostra revista MUNTANYA que descriuen itineraris per aquesta zona. Amb aquesta guia, circumscriu a la sola vall de Tavascan, l'autor ens dona un quasi exhaustiu repertori de les ascensions i excursions

que poden fer-se per aquesta vall, la qual, no sabem per quines raons, havia estat, fins no fa massa, menystinguda pel corrent excursionista del nostre país. I, no content amb la descripció correcta i detallada dels 49 itineraris, hi posa molt sovint la nota personal i emotiva davant una panoràmica o el joc de llums sobre un estany. I també, cosa que cal agrair-li, clarifica en el possible la qüestió dels noms dels pics fronterers, fent causa comuna amb els criteris sostinguts en la guia Pallars-Alt Urgell, publicada pel Centre.

Uns dibuixos esquemàtics, que representen els itineraris, i un mapa de carenes ajuden a situar correctament les descripcions de les excursions.

INICIACIÓ A L'ALPINISME. per **Jaume Bonaventura**, amb dibuixos de **Montse Sabater**. Edicions Pleniluni. Alella. 1984.

Breu manual de 107 pàgines, en les quals el seu autor, el nostre consoci Jaume Bonaventura, ens explica d'una manera simple, però concreta i fàcilment entenedora, els elements per a iniciar-se en la pràctica de l'alpinisme. Des del material que cal usar fins a les tècniques apropiades per a cada faceta de l'alpinisme. Això, acompanyat de dibuixos que ajuden en gran manera a comprendre les explicacions escrites. En un apèndix, ben útil, se'ns donen unes nocions sobre alimentació i sobre vocabulari alpinístic,

així com unes breus indicacions de zones on cal començar a practicar l'alpinisme a casa nostra, i mapes utilitzables. L'autor ens hi diu, al començament, i compartim la seva opinió, que: «...tot i que creiem que l'excursionisme de base n'és la millor escola, no hi ha motius per no veure amb bons ulls que els adolescents s'hi iniciïn de cop i volta. Tot dependrà de qui els acompanyi.»

J.M. Sala i Albareda

D'ACÍ D'ALLÀ

MOIÀ (Bages)

«V Caminada Popular pel Moianès», organitzada pel GEMI i patrocinada per l'Ajuntament de Moià. Aquestes caminades són, de fet, per conèixer més bé el Moianès i poder contemplar durant l'itinerari, a la llunyania, el Montserrat, el Montseny i Sant Llorenç del Munt. És una caminada sense afany competitiu, a l'abast de tothom. L'itinerari fou el següent: Pla dels Pins – ermita de Santa Magdalena – Serramitja – Riera de l'Om – hostal de la Grossa – font de la Pebrassa – font de l'Antonell – Camí ral i Moià. Tots els participants portaven el plànol de l'itinerari, el recorregut del qual, a la vegada, estava senyalitzat amb marques grogues. La

caminada durava quatre hores, i durant el trajecte hi havia diferents serveis d'avituallament.

VILA-RODONA (Alt Camp)

Al Museu d'aquesta vila es va poder contemplar, durant el mes d'agost, una exposició singular sota el títol «El foc i el bosc». El motiu de l'exposició estava en funció de la importància dels incendis i els seus problemes. L'obra estava estructurada en cinc grans apartats: la importància del bosc en ell mateix; la successió ecològica; la destrucció del bosc per incendis; la incidència de lluita contra el foc; i la recuperació dels espais cremats. Creiem que, per la seva temàtica tan d'actualitat, haurien de convertir-la en itinerant.

VILABELLA (Alt Camp)

La «Festa de la Cançó i la Música Tradicional Catalanes» va reunir a Vilabella els conreadors i estudiosos de cançons de les nostres contrades, amb l'intent de recuperar aquesta vessant de la cultura tradicional catalana que, de manera particular i aïllada, s'estén en el nostre Principat. L'aportació dels participants enriqueix aquesta parcel·la de la nostra cultura musical amb uns coneixements més profunds de la mateixa. Esperem noves trobades i que l'entitat organitzadora, «Joc Vell i Voltes», de Vilabella, continuï convocant-les.

ULLDEMOLINS (Priorat)

El dia de Sant Bartomeu (24 d'agost) es va celebrar el tradicional aplec a l'ermita romànica de Sant Bartomeu de Fraguerau, amb una nodrida participació de forasters que estiuegen a la vila prioratina. Mossèn Joan Roig, rector d'Ulldemolins, va anunciar que el proper mes s'escau el III Centenari del Vot del Poble a la Verge de Loreto, i que per a commemorar-ho tindran lloc diversos actes culturals i populars. Ja se'n va tenir un tast amb la conferència que va donar mossèn Josep

Raventós, rector de Cambrils, sobre «Ulldemolins i el seu Vot de Poble a la Verge de Loreto». Aquest cronista va assistir a l'aplec i a la conferència.

PRADES (Baix Camp)

Aquesta població va celebrar el 500^è. aniversari del naixement del músic pradenc Mateu Flexa amb la inauguració d'una nova Biblioteca Municipal, la descoberta d'una placa que hi perpetua el nom de Mateu Flexa, i amb la presentació del llibre *Noms de lloc i de persona del terme de Prades*, original de Ramon Amigó i Anglès, president de l'Associació d'Estudis Reusencs, un llibre editat conjuntament per l'Ajuntament de Prades i l'A.E.R., i amb la col·laboració de la Conselleria de Cultura de la Generalitat.

LA CANONJA (Tarragonès)

Darrerament, el Centre d'Estudis Canongins «Ponç de Castellví» ha portat a terme una extraordinària activitat cultural: ha presentat, durant el mes d'agost, una exposició-homenatge a l'escultor Salvador Martorell, i ha tret tres llibres a la llum: *La Canonja, ara i demà*; *Documentació 1983-1984*; *Memòries anuals del Centre*; i un documentat llibre sobre l'obra de l'escultor Salvador Martorell (1895-1968), que aplega tota la vida artística d'aquest canongí.

PAÜLS (Baix Ebre)

L'aplec a l'ermita de Sant Roc és una vella tradició que els paülsencs celebren cada any, amb actes religiosos i populars, en el marc incomparable de l'ermita, situada a uns dos quilòmetres de la vila i a l'abric dels Ports de Beseit. Els actes principals foren: un tritlleig de les campanes de la parròquia, anunciant la diada; missa a l'ermita; processó que acaba a la «Font dels Setze Dolls»; cursa pedestre; i l'actuació de la banda de música «Joventut Paülsenca».

M.M.

subscriviu-vos a

espeleòleg

la revista d'espeleologia
oberta a tothom

La revista
espeleològica
de més
tradició i de
més difusió de
Catalunya.

Reflex de les
activitats més
destacades i
de tots els
aspectes de
l'espeleologia.

Tot el que pot
interessar
l'espeleòleg
ens interessa.

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriptor de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

SUBSCRIPCIÓ

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a **ESPELEÒLEG** a partir del n.º.....

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta

Data	
Banc / Caixa	
Carrer	
n.º	Població
D.P.	

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut de la revista, **ESPELEÒLEG** del Centre Excursionista de Catalunya corresponent a la subscripció

a nom de

que viu a

Població amb càrrec al compte corrent
d'estalvi núm.

a nom de Signatura

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data	
Banc / Caixa	
Carrer	
n.º	Població
D.P.	

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català corresponent a la subscripció

a nom de

que viu a

Població amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

XALETS I REFUGIS DE MUNTANYA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA I DEL CLUB ALPIN FRANÇAIS

L'acord de reciprocitat entre el Centre Excursionista de Catalunya i el Club Alpin Français, contempla l'aplicació de les tarifes de SOCI, per a tots aquells membres d'una i altra entitat.

Per a gaudir del preu de la tarifa de Soci del C.A.F., cal presentar el CARNET vigent del Centre, als guardes dels xalets i refugis. Demaneu sempre els tiquets de pernoctació, als guardes.

XALETS-REFUGIS, CAF

REFUGI DE BAYSSELANCE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.650 m. Regió: Vignemale, Gavarnie. 70 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol fins a l'octubre. Des de Gavarnie (Barratge d'Ossoue) 3 h. 30 min.

REFUGI DE HOLLE (CAF de LOURDES). Alt. 1.500 m. Regió: Gavarnie. Guardat i obert tot l'any a excepció del mes de novembre. 50 llits. Accés: per la carretera de Bujaruelo, 3 km després de Gavarnie.

REFUGI DEL SERRADETS (CAF de TARBES). Alt. 2.580 m. Regió: Gavarnie, Brèche de Roland. 80 llits. Obert tot l'any, guardat del primer de juliol a l'octubre. Accés des del final de la carretera de Bujaruelo 1 h. 30 min.

REFUGI DE TUQUEROUYE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.666 m. Regió: Mont Perdu, Gavarnie. Obert tot l'any. En mal estat. Cal portar-se el material per dormir i fer-se el menjar. Accés: des del Barratge de les Gloriettes (poble de Gèdre, carretera a Gavarnie) 3 h. 30 min.

REFUGI DE CAMPANA (CAF de BAGNERES de BIGORRE). Alt. 2.220 m. Regió: Reserva Natural de Néouvielle. 25 llits. Obert tot l'any. Guardat del juliol a l'octubre. Accés: des de la carretera de La Mongie 3 h. (el camí surt 3 km abans d'arribar a l'estació d'esquí).

REFUGI DE POMBIE (CAF de PAU). Alt. 2.031 m. Regió: Pic d'Ossau. 50 llits. Obert des del primer de juliol a finals d'octubre i els caps de setmana des de Pasqua. A l'hivern hi ha 18 llits disponibles.

REFUGI D'ARREMOULIT (CAF de PAU). Alt. 2.305 m. Regió: Arriel, Pallas. 30 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol al final d'octubre. Per a més informació cal dirigir-se al CAF de Pau, 5, rue René Fournets - 64000 PAU.

REFUGI DE LARRIBET (CAF de LOURDES). Alt. 2.070 m. Regió: Balaïtous, Frondellas. 15 llits. Obert tot l'any. Guardat els caps de setmana des de Pasqua i tot l'any a partir del primer de juliol fins a final d'octubre. Des d'ARRENS 2 h. 30 min.

REFUGI DE LES OULETTES (CAF de LOURDES). Alt. 2.150 m. Regió: Vignemale. 80 llits. Obert tot l'any. Guardat des de primer de juliol fins a l'octubre. Des del Pont d'Espagne 3 h.

REFUGI DE VENASQUE (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.232 m. Regió de Luchon. Tel. (61) 62 89 25. Obert sense Guarda. 12 places, lliteres i llar de foc. Accés amb automòbil en direcció a l'Hospice de France just a la bifurcació de la carretera, 4 hores de camí.

REFUGI DEL PORTILLON (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.570 m. Al llac d'Oô, regió d'Oô. Guarda: Mme. Dorche, tel. (59) 30 45 16 a Pau. Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre, i alguns caps de setmana de primavera i tardor. 45 places estiu i hivern, estufes i lliteres. Accés amb automòbil fins a les granges d'Astau. 3 hores de camí.

REFUGI DEL MAUPAS (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.450 m. Regió de Castillon de Larboust. Guarda: Mr. Tristan Bane. Tel. (61) (62 89 25), tel. al Refugi (61) (79 16 07). Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre. 25 places. Accés amb automòbil fins a la Central Elèctrica. 4 hores de camí.

REFUGI D'ESPINGO (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 1.967 m. Regió de Luchon. Tel. (61) (62 89 25). Guarda: Mr. Eugène Rives, tel. (61) (79 12 40) a Oô. Guardat els caps de setmana de maig a octubre i de juny a 30 de setembre una part oberta permanentment. Tel. del Refugi: (61) (79 20 01). 70-80 places. Restaurant i lliteres. 20 places a l'hivern. Accés amb automòbil, fins a les granges d'Astau. 2 hores de camí.

XALETS-REFUGIS, CENTRE

XALET DE LA MOLINA

Situació: A la Molina a 1.570 m d'altitud i a 10 km d'Alp. El xalet es troba en un lloc immillorable de la Molina per la seva panoràmica sobre el bosc, la vall i la serralada que prové del cim del Puigmal.

Accés: Amb automòbil per la carretera N-152, fins a la collada de Toses i d'aquí per la carretera que porta a Alp. També s'hi pot arribar amb ferrocarril, línia de Barcelona a Puigcerdà.

Excursions: El xalet, a l'estar situat a la comarca de la Cerdanya, és una excel·lent base d'excursions de tota mena com poden ser: la Vall de Núria, les serres del Montseix i Cadí, la Cerdanya francesa i a l'hivern és punt estratègic per la seva proximitat a totes les estacions d'esquí de la zona.

Als seus voltants, es troben abundants prats amb tota la flora alpina autòctona de la zona i frondosos boscos on a la tardor és fàcil trobar bolets. Per a més informació consultar les guies del CENTRE, «PIRINEU ORIENTAL» i «CERDANYA».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 150 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general amb sac de dormir, amb dutxes i serveis. Servei de restaurant.

Guarda: Sr. Antoni Barnadas.

XALET JULI SOLER I SANTALÓ

Situació: Es troba al poble de Saldardú, a la Vall d'Aran, a 1.268 m d'altitud.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-412 de Viella al port de la Bonaigua.

Excursions: El xalet és una excel·lent base per a excursions a la Vall d'Aran i les valls veïnes. Consultar la guia del CENTRE «PALLARS-ARAN».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 105 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general, amb sac de dormir, amb dutxes i serveis generals. Servei de restaurant.

Guarda: Joaquim Perea.

XALET DE LA BASSETA

Situació: A Sant Joan de l'Erm nou a la divisòria de les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars, a 1.700 m d'altitud i a 30 km del poble de Castellbó.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-1313, agafant el trencall a l'aeroport de la Seu d'Urgell i continuant fins a Castellbó. D'aquí arrenca una pista en bon estat fins al xalet.

Serveis: Obert tot l'any amb habitacions de lliteres amb dutxa. Dormitori general amb sac de dormir. Servei de restaurant.

Excursions: Pels frondosos boscos que l'envolten ascensions al Tossa de l'Orri i a la Vall de Santa Magdalena. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ALT URGELL».

Guarda: Josep Pratginestós.

XALET D'ULL DE TER

Situació: Es troba en el cercle d'Ull de Ter a la capçalera del riu Ter, a 2.220 m d'altitud i a 15 km del poble de Setcases.

Accés: A peu, 30 minuts des de la carretera que des de Setcases porta a l'estació d'esquí Valter.

Excursions: A Núria, cims de Bastiments, Bassibers, Costabona i Canigó. Per a més informació consultar la guia del CENTRE «PIRINEU ORIENTAL».

Serveis: Disposat de 75 places distribuïdes en habitacions amb lliteres de vuit places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir, té instal·lació elèctrica, sanitaris i dutxes. Servei de restaurant. Obert del primer de juny al 30 de setembre. Resta de l'any, obert els caps de setmana.

XALET JOAN VENTOSA I CALVELL

Situació: Es troba sobre l'estany Negre de Boi, a la vall del riu Tor, a sota les Agulles de Travassany, a 2.220 m d'altitud i a 10 km del Balneari de Caldes de Boi.

Accés: A peu des de la presa de l'estany de Cavallers, fins a la presa amb automòbil per la carretera d'Erill la Vall al Balneari de Caldes de Boi. Des de la presa hi ha dues hores, passant per la pleta de riu Malo, lladres de la Morta fins al xalet.

Excursions: Als cims de Beciberri, Contraig, Punta Alta i molts d'altres. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general de 80 places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitari i dutxes. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Miquel Sánchez.

XALET DE LA RENCLUSA

Situació: A la vall del riu Essera en el desguàs de la glera de la Maladeta, 2.140 m d'altitud i a 25 km del poble de Benasc.

Accés: A peu des del Pla d'Estan. Amb trenta minuts d'automòbil es pot anar des de Benasc fins a l'Hospital, i d'aquí a l'esmentat Pla per pista forestal.

Excursions: Ascensions a tots els cims de la Maladeta i al mateix Aneto. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «POSES-MALADETA».

Serveis: Disposat d'habitacions amb lliteres i dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any, possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Antonio Lafont.

XALET D'AMITGES

Situació: Estany d'Amitges a la vall de Sant Maurici, a 2.380 m d'altitud, a 15 km d'Espot.

Accés: Amb automòbil d'Espot a l'estany de Sant Maurici, i a peu per pista forestal (1 h. 30 m.), o bé amb vehicles tot terreny.

Excursions: Ascensions i escalades a les Agulles i Pic d'Amitges, Pic de Basiero, Pic de Ratera, etc.

Serveis: Dormitori general de 80 places equipat amb flassades. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes.

INAUGURACIÓ: 23-9-84.

REFUGI JOSEP M. BLANC

Situació: A l'estany Tort de Peguera, a la vall del riu Peguera, a 4 hores de camí del poble d'Espot i a 2.350 m d'altitud.

Accés: A peu des del poble d'Espot o amb vehicle tot terreny per la pista forestal que surt de la carretera de Sant Maurici.

Excursions: Ascensions als cims de Peguera i Monastero. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des de 23-6-84 al 30 de setembre.

REFUGI CIRIAC BONET

Situació: Poble de Siurana.

Accés: Amb automòbil per la pista que surt de Cornudella de Montsant.

Excursions: A les serralades de Prades i del Montsant.

Serveis: Disposat de dormitori general de 30 places, sanitaris, aigua corrent. La clau es demana al guarda que viu al mateix poble.

Guarda: Sr. Rufino Roig.

Per quan sigui gran

PLA DE JUBILACIÓ
EXTRAORDINÀRIA
de
CAIXA DE BARCELONA

A/s seus peus
**calçat
infantil**

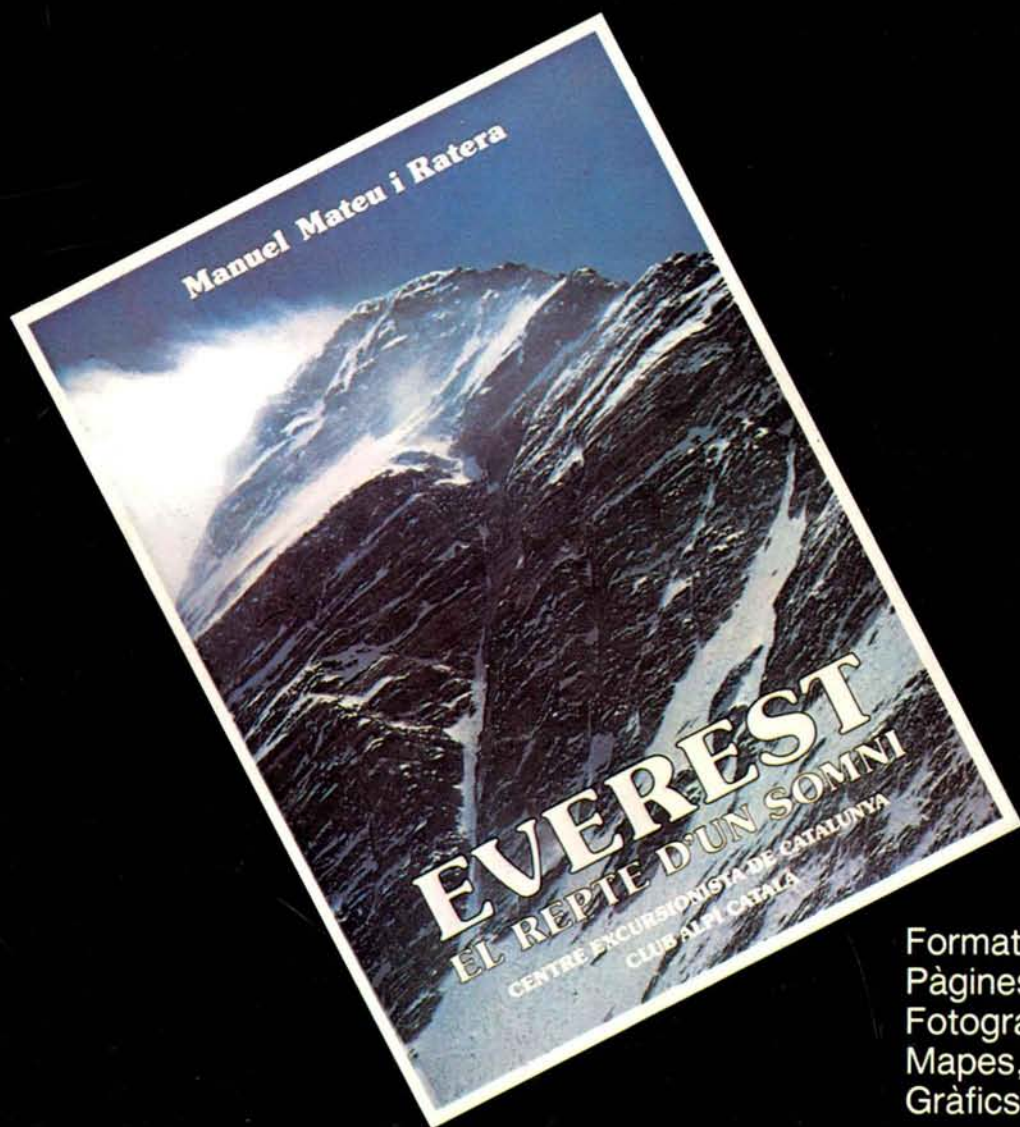

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

Ja és a la venda el llibre de la primera expedició catalana a l'Everest.

Primer intent d'assolir el cim de l'Everest, en la història de l'alpinisme català.

Format 21x29 1/2 cm.
Pàgines 272
Fotografies de color, 70
Mapes, 10
Gràfics de perfils, 2

El trobareu a les llibreries

Socis del Centre Excursionista de Catalunya,
a l'estatge social, carrer Paradís, 10, pral.
08002-Barcelona.